

PANAIT ISTRATI

Sovyetler 1929

(Gezi Notları)

Çeviren:
Türkan Beygu
Oğuzertem

pencere
yayınları

Panait Istrati
Sovyetler 1929
(Gezi Notları)

Bu kitabın yayın hakları
Pencere Yayınları'na aittir
Orijinal adı: Sovyet's 1929
Fransızca baskısından çevrilmiştir
Birinci Baskı: Ekim 1996
Kapak: İbrahim Karakaş
Kapak Baskı: Ceylan Matbaası
Redaksiyon: Nesrin Arman
Kapak ve İç Montaj: Bahri Çakır
Dizgi: Sena Özeller
Baskı: Ceylan Matbaası
Cilt: Ceylan Ciltevi

ISBN 975-7814-46-6

PENCERE YAYINLARI: 62

Salkımsöğüt Sok 2/4 Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: (0212) 513 27 17

Panait Istrati

Sovyetler 1929

(Gezi Notları)

Çeviren: Türkan Beygu Oğuzertem

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
BUĞDAY KRİZİ (KULAK)	13
Komünist Partisinin Sağ, Orta ve Sol Kanatlarının Görüşleri	13
SANAYİLEŞME GELİŞİYOR MU? BİREYSEL TÜKETİM	23
Cumhuriyet Gerekli Kaynaklara Sahip mi?	23
SANAYİDE BÜYÜK SAVURGANLIK	28
SİNEMA KİTAP	35
KOOPERATİF	40
İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR - LOJMANLAR	45
Alkolizm	45
SOVYETLER SEÇİMLER BİR SOVYET DEMOKRASİSİ VAR MI?	52
Ne Yapmalı?	52
PARTİNİN İŞLEYİŞİ KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA	57
Bürokrasi	57
MUHALEFETLE İKTİDARIN SAVAŞI: STALİN VE TROÇKİ MUHALEFET PLATFORMU	64
"TROÇKİZM"İN CEZALANDIRILMASI	70
Bir Ortodoksla Bir Muhalif Arasındaki Diyalog	70
ORTALARDA GÖRÜNMEYEN ADAM: TROÇKİ	81
Halkça Tanınıp Sevilmesi - Yazgısı	81
Alma Ata Sürgünü	81
GELENEKLER: ZENGİNLER VE FAKİRLER	88
Evlilik, Aşk, Komünist Gençlik, Moda	88
SSCB'NİN VE KOMÜNİZMİN ENTELEKTÜEL GELİŞİMİ	94
Dogmatizm ve Yaratmada Kısırlık	94
Öğrenim Din	94
SOVYET YAZARLAR: ESKİLER DEVRİMCİ KUŞAK	101
Proleter Edebiyat	101
GORKİ'NİN TRAJEDİSİ	107
TEHLİKE SİZDE KURTULUŞ SİZDE	113

GİRİŞ

S.S.C..B.'ye üç haftalığına gelen bir ziyaretçi Sovyet dünyasını üçyüz sayfalık kitapta belgelere dayanarak anlatmaya kalksa, bakış açısına göre onu yerlere de çalabilir, göklere de çıkarabilir. S.S.C.B.'de büyük otellerde veya rejimin yüksek görevlilerinin arasında değil de, gündelik hayatın içinde ve herkesle ilişki kurarak aylarca kalan bir kimsenin yapacağı çok şey vardır. Özellikle de devrimin ülkesinde kendini yabancı hissetmiyorsa; işçilerin ilk cumhuriyetinin geleceği ona, dünyanın geleceğinin kıymetli ögelerinden biri gibi gözüküyorsa...

Yakından bakıldığında, S.S.C.B. dönüşüm halinde bir ülke gibi gözüküyor, arada iki çeşit kuvvet, o kadar sıkıca birbirlerine karışmışlardır ki, çok kez aynı ortamda, aynı kurumlarda birbirlerinden ayırtedilemezler, birbirleriyle eşi benzeri görülmemiş bir şekilde kıyasıya mücadele ederler: Bir yanda kapitalizmi yeniden canlandırma eğilimindeki geçmişin güçleri; öte yanda sosyalist bir düzen yaratmak için çalışan proleter güçler. Bu mücadelenin pek çok alternatifi vardır. Şimdilik sosyalist güçler kazanmış gözüküyor; olaylara kuşbakışı bakan bir gözlemci, kızıl bayrağı Kremlin'in üzerinde, Karelya'nın, Ermenistan'ın, Volga'nın yeni fabrikalarında her yerde, ve Lenin'in portre ve eserlerini de kamuya ait yerlerde ve konutlarda görebilir. O, bunun sosyalist güçlerin hakkıyla ger-

çekleştirdiği bir zafer olduğu kanısına varacaktır. Yükseklerden inerek, fabrika ve konutları ziyaret eden bir gözlemci ise, kızıl bayraklar altındaki insanların hareket veya yaşama tarzlarından derin özlemlerinin, bilerek veya bilmeyerek kapitalizmin restorasyonuna doğru yöneldiğini görecektir. Devrim bitmedi, devrim, yani *kapitalizmle sosyalizm arasındaki mücadele devam ediyor.*

İkinci gerçek: Mademki sınıf mücadelesi, yani ortadan kaldırılamayan uzlaşmaz karşıt güçlerin mücadelesi var; kendini S.S.C.B. işçilerine bağlı hisseden gözlemcinin görevi onların hayranlık uyandıran zaferlerini kutlamaktan ziyade onlara şöyle seslenmektir: Dikkat, arkadaşlar! Şu hususta tehdit altındasınız, uyanıklığınızı artırınız! Henüz uykuda gibi gözüken bir diğer hususta direnmeye hazırlanınız! *Gerçekçi bir gözlemcinin görevi, gördüğü tehlikeden kardeşlerini haberdar etmektir.* Ama henüz doğmakta olan bir toplumun zayıf noktalarına dikkatleri çekmektense proleterlerin heyecanını sürdürmeleri için şan ve şerefli zaferlerinin, ayrıca verimli çabalarının altını çizmek daha iyi olmaz mı? diyenler olacaktır. Cevap vereceğim: Gerçek devrimcilerin heyecanı, sadece zafer bültenleriyle beslenmez; güçlükler ve başarısızlıklar giderek devrimcileri pişirir, çelik gibi yapar. Proleterler, her şeyden önce gerçekçidirler. Ve sonra, *her şeyin bir saati vardır: Şimdi tehlike ve güçlüklerden bahsetmenin zamanıdır.* Bu saatte, bunları söylememek ve bilmezden gelmek cinayettir. Devrim zamanında, çok büyük bir tehlikeyi görüp de onu haber vermeyen kurşuna dizilmelidir. (O, tehlikeyi abartmak ve panik yaratmaktan da sorumlu tutulabilir, iyi niyetli okuyucu, bana bu kınamayı yöneltmeyecektir.)

Ne var ki, son senelerde, sosyalizme düşman güçler, S.S.C.B.'de kuşkusuz kayda değer ilerlemeler gösterdiler. Onların etkileri her yerde hissediliyor: Geleneklerde, edebiyat ve tiyatroda, fikirlerde, ekonomik hayattan politik hayata kadar her yerde. Proletarya diktatörlüğü hakim durumunu korudu, halen de koruyor. Fakat bir sürü kurt onu her yandan kemiriyor, örneğin 1928 senesinde patlak veren olaylar: Chakti davası, buğ-

day krizi, köylerde kulakların[1] saldırısı, partide "sağ tehlike". Bunlar S.S.C.B.'de komünist partisinin bildiği tehlikeler. Bunlar, sokakta, günlük hayatta iyice göze çarpıyor.

Sosyalizmden yana olan güçler onu kurdular, büyüttüler, olgunlaştırdılar, bu arada karşıt güçler de boş durmuyorlar. Mücadele karışıktır. Zıt alternatifler orada kaçınılmazdır. Bir memleketin sosyalizme doğru düz çizgide yürümesini hayal etmek için ütopyacıların en safı olmak gerekir. Geçici olabilen, olması gereken kısmi başarısızlıklar yüzünden, cesaretinin kırılması için insanın devrimci ruhla hiçbir ilgisi olmaması gerekir.

Girişilen mücadelede, yeni toplumun güçleri galip gelebilir, gelmelidir de. İşte vurgulamak istediğim bir diğer gerçek de budur. Fakat onların üstün gelmeleri için on iki seneden beri pek çok kez yaptıklarını yapmaya devam etmeleri gerekir ki bu da, enerjilerini, gerçekçi düşüncelerini, yüksek bilinç düzeylerini kanıtlamakla olur.

Lenin, dünyanın en geri kalmış ülkelerinden birinde, bu tarım ülkesinde, sosyalizmi kurmanın son derece güç olacağını birçok kez yineledi. Onun İsviçre'den, Rusya'ya dönmeye hazırlanırken İsviçreli işçilere yazdığı veda mektubunun, belki de dahice fikirlerle donanmış sayfalarından birini burada aktarmama müsade ediniz. Halkın katlandığı ve zorunlu olarak katlanması gereken sıkıntıları görmezlikten gelerek S.S.C.B.'ye hizmet edileceğini sananlara bu iyi bir cevap olacaktır:

"Emperyalist savaşın sonucunda çok sayıda devrimin yolunu açmanın büyük şerefi Rus proletaryasına aittir. Fakat Rus proletaryasını, diğer ülkelerin işçileri arasında seçkin, devrimci bir proletarya gibi düşünmek fikri bize tamamen yabancıdır. Rus proletaryasının diğer ülkelerin işçilerinden daha az organize, daha az hazırlıklı, daha az bilinçli olduğunu iyi biliyoruz. Özel niteliklerinden dolayı değil, tarihi koşulların özel bir çakışması yüzünden, Rus proletaryası, *belki çok kısa, belirli bir zaman dilimi için*, bütün dünyanın devrimci proletaryasının gelişmiş öncüsü oldu.

1. *Kulak*: (Rusça sözcük) Rusya'da XIX. yy. sonuyla XX. yy. başında zengin olmuş köylülere verilen ad. Ç.N.)

"Rusya köylü bir ülke, Avrupa'nın en geri kalmış ülkelerinden biridir. Sosyalizm orada hemen *doğrudan doğruya* üstün gelemez. Fakat memleketin köylü karakteri, asil mülk sahiplerinin malikânelerinin pek büyük yüzölçümü nedeniyle, 1905 deneyimine de dayanarak, demokratik burjuva devrimine olağanüstü bir büyüklük getirebilir ve bizim devrimi sosyalist devrimin bir başlangıcı yapabilir, ona doğru *küçük bir adım olabilir.*

.....

"Sosyalizm Rusya'da *doğrudan doğruya* ve *hemen* üstün gelemez. Fakat köylü yığını, zorunlu ve olgunlaşmış toprak devrimini, toprak sahiplerinin bütün geniş malikanelerinin *zoralımına kadar* vardırabilir.

....

"Böyle bir dönüşümün adına sosyalizm diyemeyiz. Fakat o, dünya işçi hareketine olağanüstü bir atılım sağlayacaktır. O, Rusya'daki sosyalist devrimin zirvesine tırmanacak ve onun, tarım işçileriyle, fakir köylüler üzerindeki gücünü kanıtlayacaktır. Sosyalizm, bu güce dayanarak, şehir proletaryasının, işçi temsilcilerinin sovyetler benzeri devrimci örgütlerini geliştirmesine yol açacak, bu örgütlenmeler yoluyla ordu, polis, memur kitlesi gibi burjuva devletlerinin eski baskı araçlarının yerini doldurarak -son derece güç emperyalist savaşın ve onun sonucunun baskısı altında- üretimin *denetimi* ve ürünlerin dağıtımı için çeşitli devrimci önlemler almasına olanak sağlayacaktır.

"Rus proletaryası, sadece kendi kuvvetleriyle, sosyalist devrimi *utkuyla tamamlayamaz.* Fakat Rus devrimine, sosyalist devrim için en iyi şartları yaratacak geniş bir ortam sağlayabilir ve bir bakıma onu *başlatabilir.* Avrupalı ve Amerikalı sosyalist proleter yoldaşlarının mücadelelerinde onlara yardımcı olabilir."

Belki de Rus işçileri, coşkulu atılımlarıyla Lenin'in düşündüğünden daha büyük zaferler kazandılar. On iki sene geçti. Bu memlekette en iyi ile en kötü birbirlerine karşı mücadele

ediyorlar. Eski rejimin kusurları daha silinmedi, insanın ve toplumun değişimi henüz başladı. Bu "*henüz*" çok görkemli ve önemli, çünkü dünyada tek.

İlk işçi Cumhuriyetinin, doğuşu sırasında, karşılaştığı olumsuzlukları dile getireceğim: Unutmayalım ki kapitalist dünya ona geçici bir barışı ancak 1920'de tanıdı.

S.S.C.B. *dokuzuncu barış yılında* tamamen kendi kendisiyle başbaşa kaldı. Önce, S.S.C.B.'nin geleceğe neden güvenle bakması gerektiğini açıklayacağım:

Olağanüstü doğal zenginlikteki bu ülkenin, olağanüstü nitelikte insanları ve emekçileri var. Büyük Asya'dan Büyük Avrupa'ya çeşitlilik gösteren Rus insanı kaba enerjisi, inanç kaynakları, tutkusu, isteği, sabrı ve dayanıklılığıyla belki de işlenmemiş bir cevherdir. Hiç kimse, bu insanın geleceğini önceden kestiremez. Onu seferber etmesini bilen sistem eşiz olacak. Bu insan, özü gereği, yeni hayatın mimarı olacaktır. Bu anlamda onun en iyi yanı, sosyalizmi yürekten isteyişidir. Savaşta olduğu gibi devrimde de insan malzemesi çok önemlidir.

Bu kitleleri organize, disiplinli, kollektif önderliğiyle Komünist Partisi yönlendiriyor. Aşağı yukarı 2.000.000 komünist ve komsomol var.[1] Bu sayının belki onda biri hakiki komünisttir. Bunu biliyorum. Hakiki siyasal örgütü kuran onlardır. Bu ikiyüzbin Rus, tarihin böyle bir döneminde Rus ülkesinin tuzu biberidir. Bu ikiyüzbin mucizeler yaratabilir. Askeri başarılarla dolu Ekim ayaklanması ve kamulaştırılan endüstrinin yeniden kurulmasında pek çok mucizeler yarattılar. Bu ikiyüzbine parti kartı olmayan gerçek komünist veya gerçek sempatizanları da ekleyebiliriz. Belki, bu partisizler, sayıları ve nitelikleri bakımından parti örgütündeki ilgisiz ve yetersiz elemanların beşte dördünün yerine geçebilir.

Bu devrimci siyasal örgütlerin hayran olunacak iki önder kuşağı var: Senelerce eski rejime ve milletlerarası kapitalizme karşı savaş veren yaşlılar, yani, Lenin ve Troçki'nin kuşağı; bir de 1917'den 1921'e kadar iç savaşın fırınında kendilerini ye-

1. *Komsomol*: "Komünist gençlik" üyeleri.

tiştiren gençler. Kapasiteleri, etik değerleri, enerjileriyle bu devirde bu insanların eşine az rastlanır.

Bu memleketin kültürel yaşantısında bir canlanma oldu. Bilimsel yöntemler, ilk defa orada, insansal bilgilerin bütün kademelerinde geniş çapta uygulandı. Şüphesiz bunun sakıncaları da var: İyi tırmıklanmış eski bostanları ekmek, henüz niteliklerini bilmediğimiz işlenmemiş bir toprağı şafak vakti ekmekten daha kolaydır. Bütün bu yeniliklerin başlangıcı güç oldu ve bazı yanlışlıklar içerdi. Bunun Hıristiyan devrimi gibi derin etkileri olacak. Hakiki meyvalarını torunlarımızın çocukları toplayacak. Şimdiden, bilgiye duyulan susuzluk, düşünceye gösterilen büyük istek, devrimin kuşkuya yer vermeyen güçleri arasında sayılabilir.

Maddî olayların doğal akışı içinde, dünün ve evvelsi günün zaferleri var. Eşsiz canlılık ve güvencenin kanıtları olan silahlı mücadele döneminin zaferleri. Sosyalist devlet örgütlenişinin zaferleri. Bu herkesin ilgisini üstüne çeken, ekonomiye, bütünlüklü bir plana dayanan bir örgüttür, çünkü sonuçta bu, büyük girişimcilerin cenneti değil, her şeyden önce bir devlet örgütüdür. Yedi sene iç ve dış güçlerle savaştıktan sonra, Ukrayna'da arka arkaya iç düşman akınıyla yüz yüze geldikten sonra kendi gücüyle üretimini savaş öncesi düzeye çıkararak ilk kez kendini kanıtlayan, yetersiz, ama sosyalist, yeni, yaşama şansı olan canlı bir örgüt...

Rus işçileri kendilerine güvenmekte haklıdırlar. Üstün gelmek için gereken her şeye sahiptirler. Gerçeği kuvvetlilere borçluyuz. Geleceğin fatihlerini, yolları üzerine konan engellerden haberdar etmek, benim için bir görevdir.

Onlara hemen şöyle seslenmek isterdim:

- Güzel insanî malzemenizi ihmal etmeyin, onu boşa harcamayın! Komünist örgütünüzün moralinin bozulmasına asla müsaade etmeyin! Şereflerinizi sebepsiz yere harcamayın! Entellektüel zenginliğinizi, komünist doktrininizi formüller, dinsel sömürüler, basma kalıp söz ve fikirler düzeyine indirgemeyin. Devletinizi, endüstrinizi, iyi savunun, onları geliştirin ve, bunun için gözlerinizi açın.

BUĞDAY KRİZİ (KULAK)

Komünist Partisinin Sağ, Orta ve Sol Kanatlarının Görüşleri

Buğday krizinden kastedilen şu: Savaştan önce her yıl 1.300 milyon frank karşılığında tahıl ihraç eden, 1923'te 100 milyon rublelik tahıl ihraç eden Rusya -dünyanın ambarlarından biriydi- 1928'de, buğday ithal etmek zorunda kaldığından, hali vakti yerinde olan köylülerin tahıllarını devlete teslim etmeleri için zorunlu olarak olağanüstü önlemlere başvurdu.

9 Mart 1928'de, sene başında, Rikov, "Şehirlerin yiyecek gereksiniminin sağlanamaması tehlikesi vardır" diye beyanat veriyordu. Çok güç bir yıl geçti. Leningrad Sovyeti'nin başkanı Komarov, Aralık'ta şöyle diyordu: "Beklenen stoklar toplanırsa, sonbahara kadar iyi kötü iki yakayı bir araya getiririz." O halde, şehirlerde, fırınların önünde kuyruklar oluşmasına sebep olan, köylerde sınıf mücadelesini son derece sertleştiren buğday krizi 1929 yılı içinde de hafiflemeyecek. Buğday ihracatı endüstrileşmenin en önemli kaynaklarından birini oluşturuyordu, yeri ne ile doldurulacak?

Komünist partisinin içindeki kuvvetli bir muhalefet tarafından iki seneden beri herkese duyurulan bu sıkıntı, mu-

halefetin etkisiz hale getirilmesinden üç ay sonra iyice kendini gösterdi. Muhalifler, kulakların zenginleştiğini, endüstrinin kırsal kesimin ihtiyaçlarını tatmin etmedeki yetersizliğini, her şeyin yolunda gittiğini sanan bürokrasinin savsaklamasını ve körlüğünü açıklamaktan usanmıyorlardı. Onlar, Aralık 1927'de XV. Kongre'de partiden atıldılar, ertesi günden itibaren de sürgüne gönderildiler. Kongre onların bütün iddialarını büyük bir ciddiyetle yalanladı. Kongre metinlerine sadık kalalım. Kararda deniliyordu ki:

"1. Ekilmiş tarlaların yüzölçümü arttı ve XIV Kongre'den beri sürülmemiş toprakların miktarı hızla azaldı, bu da ekilmiş arazilerin toplamında genel bir artmayı ifade eder.

"2. Siyaset alanında, orta halli köylü, kulaklardan uzaklaşmaya devam etti, işçi sınıfının orta halli köylülerle birleşmesi güçlendi, kulakı yalnız bırakmak eğilimi gösterildiğinden kesin bir değişim gerçekleşti."

Kongrenin henüz dağıldığı sırada krizin varlığı, bu görüşleri kesin olarak yalanlıyordu. Stalin tarafından yönetilen parti, birdenbire sola doğru yön değiştiriyor ve muhalefetin temel düşüncelerinin çoğunluğunu büyük çekişmeler sonunda benimsiyordu. *Pravda* 15 Şubat 1928'deki başyazısında XV. Kongre'nin kararının tam zıddını söylüyordu: "Öncelikle köylerde kulak zenginleşti ve büyüdü... Fiyatını artırmak için buğday stoklarını elinde tutuyor... Kendini kabul ettiriyor... Orta halli köylüyü de kendisiyle birlikte sürüklüyor..." Kıtlık enerjik önlemler gerektiriyordu. Ellerinde tahıl bulunduranlara karşı istifçiliği hapis ve zoralım ile cezalandıran Ceza Kanunu'nun 107. maddesi uygulamaya kondu. Köylerde bir sürü üzücü olaylar meydana geldi, yerel kurumlar, malını gizlemekte usta olan kulakla, orta halli olup az buğdayı olan köylü arasında ayrım yapmıyordu.

Mallarının fazlasının zoralımından korkan çiftçiler daha az ekerek tepkilerini gösterdiler. Bu defa yaz sonunda, partinin kontrol komisyonlarının yolsuzlukları derhal ciddi bir şekilde kınaması, 107. maddenin uygulanmasına başvurmaktan vazgeçmesi ve buğdayın fiyatını artırması gerekti. Sıkıntı şöyle

böyle hafifledi. Buğday devletin ambarlarına gene de pek akmıyordu. Tepki gösteren kırsal kesim, Sovyet otoritelerini desteklemeye meyilli fakirler (çünkü kısa bir süre önce vergiden muaf olmuşlardı) ve her vasıtayla direnmeye hazır kulaklar diye ikiye bölündü. Köylerde, kavgalar, adam öldürmeler, yangınlar, her çeşit taşkınlık o derece arttı ki, gazetelerde, kulakların cinayetlerine devamlı bir sütun ayrıldı.

Krizin gerçek sebepleri nelerdir?

1. Önce Rus köylülerinin genel fakirliği, hâlâ milyonlarca karasaban kullanan, yapay gübreyi bilmeyen bir çiftçiliğin geri kalmış durumu;

2. Savaşa ve kıtlığa rağmen 1914, 1926 arası, 135 milyondan 145 milyona çıkan nüfus; barış zamanında, senede, 2-3 milyon artan boğaz;

3. Köylülerin gereksinim duyduğu malları yeterli miktarda karşılayamayan endüstrinin zayıflığı; Bu yüzden, mamül malların yüksek fiyatına karşılık buğdayın düşük fiyatı; Rikov'a göre (11 Mart, *Pravda*), endüstri mallarının yetersizliği -diğer bir deyişle, arzın, talepten daha düşük olması- 1928'in ilk üç ayında 500 milyon rubleye varıyordu. Kuibiçev'e göre 1928-1929'un ekonomik yılı boyunca bunun %14 artması gerekirdi.

4. Bürokratik rejimin bütün kararnameleri geçersiz kılan köylerdeki uygulamaları; yönetimle işbirliği yapan kulaklara mallarını saklama olanağı verirken, orta halli köylülere de, kendilerini ilgilendirmeyen mâli hükümler uygulandığından zarar veriyordu.

5. Zengin köylülerin bilinçli direnişi. Bu direniş, orta halli çiftçilerin özlemlerini dile getirdiğinden, onlar tarafından da destekleniyordu. Çünkü her orta halli köylü durumunu daha da iyileştirmekten başka bir şey istemez, yavaş yavaş küçük bir kapitalist olmayı düşleyip durur.

Lenin'in bir sözüne göre, zengin köylü, kulak, "yetişmekte olan bir kapitalist"tir. Toplumsal bir gücü temsil eder mi. Bu konuda bağnazca tartışmalar oldu. İki sene boyunca 1925-1927'de, partinin çoğunluğu kulak tehlikesini yadsıyor, mu-

halefet doğruluyordu; istatistikler çok tuhaf farklılıklar gösteriyordu. Parti yöneticileri S.S.C.B'de %5'den fazla kulak olabileceğini kabul etmek istemiyordu. Muhalefet, %10, hatta daha da fazla olduğunu ileri sürüyordu... Köylerin incelenmesi, gerçekten, çiftçilerin en azından beş kategoriye ayrılmasını gerektiriyor:

1. Ücretli olarak ancak emekleriyle geçinebilen fakirler (proleterler);

2. Daha zenginler tarafından kiralanıp kendileri için küçük bir toprak parçası ekebilen fakirler (yarı-proleterler);

3. Ücretli işçi kullanmaksızın, kendi küçük toprak parçasının ekimiyle geçinen orta halliler;

4. Ücretli işçiye arasıra başvuran, iyi araç gereci olan, geçimi yerinde köylüler;

5. Genellikle ücretlileri kullanan, iyi araç, gereç ve stokları olan zenginler veya kulaklar. Bu sonuncular çiftçilerin %5'ini temsil ediyorlar.

Fakat toplumsal açıdan kulaklara çok yakın olan dördüncü kategorinin çiftçilerini de aynı şekilde kulaklar arasında saymak gerekmez mi? Muhalefet evet, yöneticiler hayır diyordu? Bu görüş açılarından biri veya ötekinin kabul edildiğini düşünürsek, %5 veya %10 kulak var demektir. Geçimi yerinde olan köylülerin proleterlerden ziyade kırsal kesimin küçük kapitalistleri olup olmadıklarının kararını okuyucunun kendisine bırakıyoruz.

Sosyal bir topluluğun etkisi, aslında onun sayısal gücüne tam tamına denk düşmez. Batı Avrupa'da bir milyonerin çok sayıda yoksul insandan daha çok etkili olmasına benzer bir şekilde, S.S.C.B. köylerinde zengin köylüler de, politikayı başarısızlığa uğratmak ve aniden buğday krizi çıkarmak için etkilerini oldukça güçlü bir şekilde gösterdiler.

Tehlike kabul edilip "kulaklara savaş" açıldığından beri, *Pravda*, her gün, yangınları, katliamları, politik cinayetleri anlatmayı sürdürdü, zaten Sovyet gazetelerinin okuyucusu, bu türlü olaylardan binlercesinin sözkonusu olabileceğini biliyor.

Geçen Ocak ayında İjevsk (Ural) devrim mahkemesi tarafından görülen Ludorvai davası, sosyalist ülkenin geri kalmış köylerinde kulakların hâlâ hangi gelenekleri sürdürdüğünü meydana çıkardı. İşte bu dava üzerine Molotov'un -parti şeflerinden biri- 26 Eylül 1928'de *Pravda*'ya verdiği birkaç kesin ayrıntı: Geçen Haziran sonunda, İjevsk yakınındaki Ludorvai'de 300 Votyak köylüsü kamçılandı. "Onları önce okul yakınında, sonra da itfaiye binası yakınında kamçıladılar. Mütevekkil köylüler sessizce boyun eğiyorlardı. Herkes sıradan geçti, babasını beyazların kurşuna dizdiği köylü bile. Bütün kasabada kadın hıçkırıkları işitildi. 14-15 yaşındaki çocuklar kamçılandılar. Ancak iş işten geçtikten sonra bir mahkeme kararı kaleme alındı. Birkaç köylü kendilerini tüfek ve balta ile savunmuşlardı. Bu cezaya çitlerin kötü durumu yüzünden hayvanların ekinlere zarar vermesi sebep olmuştu. Ludorvaili insanlar, komşu kasaba Ludzi'den, değnekle donatılmış, örgütlü olarak gelen bir grup tarafından kamçılandılar. Hali vakti yerinde köylüler, daha önce bir toplantı yapmışlardı. Çitleri iyi durumda olan çiftçileri de kamçıladılar. Fakirlere çok sert davranıldı." Gazetelerin yaptığı anketler, bu kasabalarda en son toprak paylaşımının 46 sene önce yapıldığını gösteriyor. Hali vakti yerinde köylüler, yeni bir paylaşımdan söz açanları öldürmekle tehdit ediyorlardı. Onlar, köylülerin karşılıklı yardım komitesini dağıtmışlar, il meclisinden başkanı ve sekreteri kovmuşlardı. Bölgede, 23 parti üyesi ve 13 aday üye içeren bir komünist hücresi var. Kuşkusuz bir de komsomol örgütü var. Bölge komite delegeleri gelinceye kadar parti ve gençliğin bundan "haberi yoktu". Molotov, "kırsal örgütlerimizin bazılarında işte böyle davranılıyor!" diye bağırdı. Yerel Sovyet yetkilileri, basının bu işe verdiği önemden dolayı çok şaşırdılar... Bu yetkililer "bunun bir gelenek"! olduğunu söylemekle yetindiler.

Kulaklar yalnızca kaba kuvvet kullanmıyorlar. *Pravda* her gün kulakların yoksullara varıncaya kadar herkesle uzlaşmak için gösterdikleri çabaları yazıyor: Onlar, buğdayı, tohumu, aletleri yoksul köylülere veriyor, gözde oluyor. Kâh Sovyet gayretkeşliği görünümüne, kâh da dini kisveye bürünüyorlar.

Bunun meyvalarını da topluyorlar. Gözde olunca, yerel Sovyetlere yerleşiyorlar. Sibirya'nın merkezi civarında, Novo-Sibirsk'de, Bugrinsk kazasında, 27 kırsal kesim Sovyet başkanından 14'ü görevlerinden alındı. Alekseyev kasabası Sovyet başkanı 300 ruble vergi ödüyordu. Omsk civarında, Sovyet üyeleri toprakların alım satımına katılıyorlardı. Bütün bu ayrıntıları 21 Aralık tarihli bir gazeteden alıyorum. *Pravda*, 6 Haziran tarihinde geçen ekonomik yıl boyunca Başkırı'da 1.096.000 ruble karşılığı zirai alet satıldığını yazıyor. Kulaklar bunun %58'ini, fakirler %9'unu, orta halli ziraatçılar %32.5'unu satın aldılar. "Peşin parayla satılan bütün makineler kulakların oldu."

Kulak bir efsane değildir. Zararlı bir mahlûk, politik bir güç, makyevelist bir düşman da değildir. Bu, kaçınılmaz olarak derin sebeplerden ileri gelen ekonomik bir gerçektir -küçük mülk sahipliği rejimi, ticaret serbestliği, tek kelimeyle NEP[1] ve bu, her çareye başvurarak kendi çıkarını savunan bir adam, gelişmekte olan bir kapitalisttir, o menfaatler ki sık sık çok sayıdaki köylününküyle birleşir (Çünkü bunlar onunla aynı varoluş şartlarına ve aynı özleme sahiplerdir). Onu ne bilmezden gelmek, ne peşinden gitmek, ne de onu ortadan kaldırmak veya onunla her şeyden önce yönetimsel önlemlerle savaşmak gerekir. İşte burada, köylerde yapılan politik hataların önemi ortaya çıkıyor. 1925 sonunda köylüler buğday teslimini geciktirerek Sovyet hükümetini ilk başarısızlığa uğrattıkları zaman (bu Zinovyev'in düşüşüne yolaçtı), Buharin onlara şöyle bağırıyordu: "Zenginleşiniz!" Buharin çok geçmeden sözünü geri alıyor, fakat partinin XIV. Kongresi, Zinovyev'in muhalefetine rağmen, bırakınız yapsınlar politikasına karar veriyor. İki sene boyunca, bu resmi görüş, kulakın korkulacak birşey olmadığı, köylerin sosyalizme doğru gelişmesinin kooperatifler tarafından sağlandığı ve kırsal kesimdeki tehlikeden sözedenlerin kötü niyetliler oldukları yolundaydı. XV. Kongre (Aralık 1927) bu hususa bağlı kalıyor, fakat dışladığı muhalefetin baskısıyla kollektif zirai işletmeleri teşvik etmeye, üstelik köylerdeki ka-

1. *NEP*: Rusça Yeni İktisadi Siyaset kelimelerinin kısaltılmışı. Sovyet Rusya'da 1921-1929 arasında uygulandı.)

pitalist unsurlarla savaşmaya karar veriyor. Altı hafta sonra kriz patlak veriyor, parti birdenbire farkına vardığı kulaklara karşı savaş açıyor ve onlara karşı sert tedbirler alıyor. Buğday toplanıyor, fakat kriz şiddetleniyor. Hükümet birkaç ay içinde sert önlemleri kaldırmaya karar veriyor, köylüleri yatıştırmaya çalışıyor, buğdayın fiyatını arttırıyor. Biraz geç kalınmıştır. Ekonomik kriz gittikçe yoğunlaşıyor. Bu barışa kavuşturma denemesinden sonra kulaklara karşı savaş yeniden başlıyor. Hâlâ bu durum devam ediyor.

Bir sene önce, Rikov tarafından verilen istatistiklerde köylülerin 600 veya 700 milyon puda varan buğday rezervi olduğu tahmin ediliyordu. Bu istatistikler gerçek dışı mıydı? Yoksa bu buğday hâlâ saklı mı? İkinci varsayım daha akla yakın gözüküyor. Ne olursa olsun, köylülerin çoğunluğunun buğdayı, ekmeği, hayvanına verecek samanı yok, bu, hali vakti yerinde küçük bir azınlığın da bunlardan yoksun olduğu anlamına gelmez. Bütün Rusya'da çok önemli bir gerçek gözlenmekte: Köylüler hayvanlarına ve atlarına yedirdikleri ekmeği gelip şehirden satınalmak için uzun yolculuklar yapıyorlar. Köylüleri bu alışkanlıktan kurtarmak için 1 Ocak'tan itibaren Leningrad'da tüketici karnesi uygulamaya konuldu. Sıkıntının açıklaması çok basit: Yulafın pud'u (16 kg. 400) 3 ruble, oysa esmer ekmeğin pud'u şehirde 1 r. 50. Fiyat politikasındaki hatalar bilinmiyor değil.

Sıkıntıyı ve nedenlerini biliyoruz. Ne yapmalı? Bu noktada komünistler arasında üç görüş çarpışıyor.

Sağın görüşü: "Köylüler o kadar yoksul durumda ki, her şeyden önce bunların kalkınmalarına olanak sağlamak lazım. Kulak, kasabalardaki tutarsız sınıf mücadelecisi politikacıdan daha az tehlikelidir. Görevimiz köylüleri yatıştırmaktır, yoksa onların sosyal kinlerini körüklemek değil. Bırakalım çiftçiler zenginleşsin. Erzak ve hammaddelerimizi sağlayan köylerin zenginleşmesi bütün endüstriyel gelişmenin şartıdır. Geniş Sovyet çiftlik işletmeleri kurarak krize çare bulunacağını iddia etmek akla uygun değildir, çünkü onlar uzun vadede üretime geçerler; onların gelişmesi milyonlarca rubleye malolur, oysa

bunu özel tarıma akıtırsak durumun hemen iyileşmesi sağlanır. Ziraat durgunken endüstrileşmedeki aşırı çabadan vazgeçelim. Bu Troçkistlerin düştüğü tehlikeli ütopyaya düşmek olur. Onlar daha çabuk bir endüstriyel gelişime kavuşmak için köylerde iç savaşı tutuşturacaklardı... Şu andaki acil durum için önlem alalım. Ancak uzun vadede üretime geçecek olan makineler için yüzlerce milyonu harcamak yerine, halkın şu anlık tüketimini karşılayacak, dokumacılık ve başka hafif endüstriyi geliştirmekte acele edelim. Ne pahasına olursa olsun kıtlığa bir çare bulmak gerek..."

Sağın şefleri Rikov, Tomski, Buharin, vakitsiz bağırıp çağırmak ve gerçekleri söylemekte pek gayretkeşler. Bununla beraber, Buharin'in *Bir Ekonomist'in Notları*'nda özet olarak söyledikleri başına bir sürü bela açtı. Partide ona karşı kampanya başlattılar. Sustu, fakat sağ ile "merkez" arasındaki şimdiki halde yatışmış gibi görünen mücadele yakında tekrar tutuşacak gibi gözüküyor. Sağın görüş açısı parti içinde epey yaygın.

Stalin ve Molotov'un ileri sürdükleri partinin resmi çoğunluğunun görüşü "Troçkistler"inkine çok yakın. Bu, kısaca şöyle özetlenebilir:

"Kulak tehlikesi büyüktür, fakat şimdiki buğday krizi henüz büyümekte olan bir krizdir, etkin endüstrileşme yolunda sarsılmadan direnerek mutlaka bunun üstesinden geleceğiz. Kulakların direnmesine gelince, biz bunu büyük Sovyet ziraî işletmelerinin gücü ve rekabetiyle kıracağız. Kooperatifler yoluyla sosyalizme doğru kampanyalar yöneteceğiz. Sağın desteklediği küçük bireysel mülkiyete ödün verme politikası, köylerde korkunç küçük kapitalist bir sınıfın meydana gelmesine yardımcı olacağından Cumhuriyeti yıkıma götürebilir; hafif sanayi sayesinde halkın ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak uğruna ağır endüstrinin gelişmesini geciktirirsek üretim araçları ve tüketim için bile dışarıya bağımlı oluruz. Bu da S.S.C.B.'nin kapitalist ülkelerin ekonomik sömürge alanına girmesine yolaçar."

Bu yüzden parti yöneticileri şu sırada var güçleriyle resmen "oportünist" diye niteledikleri sağ meyillilere karşı savaşıyorlar.

Yine parti yöneticileri, solun hemen hemen bütün görüşlerine sahip çıktıktan sonra, onların yasadışı eylemlerinin karşı devrimcilerinkine benzediğini söylemekle yetiniyorlar; bu arada rastladığımız bütün muhalifler, hiçbir zaman ileri sürmedikleri fikirlerle suçlandırıldıklarından yakınıyorlar.

Şimdi sol muhalefeti dinleyelim.

Özetle diyorlar ki:

"Stalin ve kendisini baskı altında hissettiği için ondan yana gözüken ve içten içe bölünmüş olan çoğunluk, seneler boyunca, tek ülkede sosyalizmin gerçekleştirilmesi için kampanyalar yürütülebileceği fikrini ileri sürdüler. Köylerde sınıf mücadelesine girişmek bizden sonra onların hesabının yanlış olduğunu ortaya çıkardı. Biz kulaklarla saçma yönetimsel savaşa asla izin vermedik. Zengin bir köylü sınıfının gelişebileceğinin hesaba katılmasında ve tedbirlice, kesin ve politik olarak davranıldığı sürece kriz saatlerinde olağanüstü önlemlere başvurmak gerekmeyeceğini söylüyorduk. Zengin köylülerin 150 milyon ruble borç vermeye mecbur edilmelerini biz salık verdik - fakat bu onlara faiz de getirecekti! Stalin, bu konuda, bizi NEP'in prensibine kast etmekle suçladı, fakat birkaç ay sonra, kendisi çok güç durumda kalınca köylerde 107. maddeye dayanarak sert uygulamalara girişti. İhtiyaçlar, Stalin'i; köy sorunu, endüstrileşme, partide sağ tehlike, hatta bürokrasi hakkında yıllar boyunca bütün söylediklerimizi kelimesi kelimesine tekrarlamaya zorluyor. Eğer Stalin, tasarılarımızın başarısızlığa götürecek çarpıtılmış bir uygulamasına girişmeseydi iyi olurdu, ona tam destek verir, ayrıca da acı bir geçmişten bahsetmeksizin partiye dönerdik. Stalin'in ne işçi, ne de partinin iç yönetim sorununu ciddi olarak ele almadığına dikkat ediniz.

"Oysa ki, partinin iç yönetimini köklü olarak değiştirmedikçe, proletaryanın maddî ve politik durumunu kararlılıkla iyileştirmedikçe, endüstrileşme ve kulaklara, nepmanlara[1] ve bürokratlara karşı, gelişme meylinde olan kapitalizmin güçlerine karşı ciddi bir politika üretilemez ve mü-

1. *Nepman*: Yeni burjuva.

adele yapılamaz. Kudretini ancak bürokrasiye borçlu olan Stalin, bu yolu seçemezdi.

"Sağa gelince, o, zararlı olabilecek hatalar işliyor. Tarih beklemez. Yarın milletler arası kapitalizmin bir sömürgesi olmamak için tarihin bize bağışladığı az sayıdaki rahat yılları kendimize gerekli üretim araçlarını edinmek, her şeyden önce ağır sanayiyi geliştirmek için kullanmak zorundayız. Tek ülkede sosyalizm hayalleri kurmak, düşmanlarımızla aramızdaki mesafeyi gittikçe açmak yerine kapitalist ülkelerin sanayideki gelişmelerinin çabukluğunu hesaba katmalıyız. Fakat sağın, ne hâlâ birçok zaferler kazanabilecek olan S.S.C.B.'nin proletaryasına, ne bize destek olacak uluslararası proletaryaya, ne de ümitlerini yitirdikleri dünya devrimine güveni var..."

Değişik görüşteki insanlar da söylemeden geçemeyeceğimiz şu fikirde birleşiyorlar:

"Köylülere kişisel mülk amacıyla dağıtılan araziler belki gerekliydi. Bu durumda, başlıca düşünce partinin birliğini yeniden yapılandırmaktı. Eğer köylülere verilen araziler işçi sınıfı üstünde ekonomik bir gerilemeye, solun komünist elemanlarına karşı bir baskıya neden oluyorsa, bu durum sosyalizme düşman bütün güçleri kuvvetlendireceği için yıkıcı bir etki yapacaktır. Eğer parti Ekim Devrimini yapan insanları da bu kararlarda söz sahibi yaparak iç demokrasiyi canlandırıp esenliğe kavuşturaydı o zaman proletaryanın üstün çıkarlarına uyan bir işlem yapılmış olurdu."

SANAYİLEŞME GELİŞİYOR MU?
BİREYSEL TÜKETİM

Cumhuriyet Gerekli Kaynaklara Sahip mi?

Herkes bu geri kalmış ve büyük tarım ülkesinin sanayileşmesinin gerekliliği görüşünde birleşiyor. Fakat sorunu pratik olarak ortaya koyarken kuramdan uzaklaşılır uzaklaşılmaz, anlaşmazlıklar başlıyor. Sonunda güvensizlik veren rakamlar yağmur gibi yağıyor ve az sonra insan karanlıkta bir mücadele olduğu duygusuna kapılıyor.

Savaş, abluka ve devrimin sonucunda Rusya'nın 1920'deki üretimi tamamen mahvolmuş, 1913'tekinin beşte birine, Donetz'de, maden ocaklarında ve maden sanayiinin bulunduğu öteki bölgelerde sıfıra düşmüştü. Hakiki güvenlik olmasa bile barış içinde geçen beş yılda bütünüyle tek başlarına terkedilen, kapitalist dünyanın devamlı düşmanlığıyla karşı karşıya bulunan Rus işçilerinin büyük bir kısmı kendi araç gereçlerini yeniden yaptılar ve genellikle üretimin savaş öncesi düzeyine eriştiler. Tarih böylesi bir kahramanlığa tanık olmadı. Rus emekçilerinin, gözlerinin önünde en ufak bir model olmaksızın üretimlerini yeni bir organizasyonla sağladıklarını, öncüler oldukları gerçeğini hesaba katalım, 1925'te başarıya ulaşıldı.

Proletarya için kendine güvenmenin en büyük nedenlerinden biri olan bu başarıyı gizlemek veya küçültmek boş bir çabadır.

Proletarya için kendine güvenmenin en büyük nedenlerinden biri olan bu başarıyı gizlemek veya küçültmek boş bir çabadır. Fakat o zamandan beri ortaya çıkan güçlükleri de gözardı edecek kadar gururlanmak tehlikeli olur. Bu güçlüklerin çok büyük olduğunu göreceğiz.

Parti şefleri, önemli durumlarda, tamamen iyimser bir dili benimsemeyi yeğlediler. Engels'in eski bir metniyle donanmış olarak, S.S.C.B.'de sosyalizmin onda dokuzunun gerçekleştiğini açıklayan Stalin'dir. S.S.C.B.'nin ekonomik gelişmesinin Amerika Birleşik Devletleri'ninkinden çok daha hızlı olduğunu tekrarlayan gazetelerdir. Eylül 1928'de Moskova'da Komünist Enternasyonal'in VI. Kongresinde, "Birkaç güçlüğe rağmen, krizsiz bir yıldayız" diye beyan eden ve Rus işçisinin ücretinin Amerikalınınkinden daha çok arttığını ekleyen Pr Varga'dır. Metinden alıntı: "Rus işçisinin ücreti sosyal sigorta ile birlikte, savaş öncesinin %34'üne, halbuki Amerikan işçisininki ancak %30'una yükselmiştir."

Bu türlü beyanlar, sert tepkilere neden olabilir ve herkesin dediği, gördüğü ve düşündüğü ile hiç ilgisi olmayan "resmi bildiri edebiyatı" türetmekten başka bir işe yaramaz. Krizsiz bir yıl mı? Bugün krizin varlığından herkes haberdar. Kriz bir seneden fazla zamandan beri var ve şüphesiz daha uzun zaman tahıl, besinlik buğday, tereyağı, zeytinyağı, çay, kâğıt, dokuma, deri, demir ve inşaat malzemeleri kıtlığı olacak. Hayat pahalılığı artıyor, yüksek fiyatlarla bile yiyecek içecek sağlamakta güçlüklerle karşılaşılıyor. Geçim şartları aksini gösterdiği halde, dürüst bir gözlemcinin iyimser resmi bir tonda konuşması olanaksızdır. Olanı olduğu gibi söylemek gerek. Üretim savaş öncesi düzeyine yeniden çıkarken, nüfus 10 milyon daha arttı, bu demektir ki, 145 milyonluk nüfusda, kişi başına düşen tüketim, savaş öncesi düzeyin tahminen %7 ilâ 8 altına düşecekti. Gerçek endüstrileşme olabilmesi için, her sene yeni fabrikalar kurmak gerekir, bu yararlı olsa da yeterli değil, *genellikle sanayinin nüfusdan daha hızlı gelişmesi gerekir*; nüfus her sene 3 milyon artıyor. Gerçek sanayileşme olması için, zaten bu da yetmez, Sovyet sanayiinin, ileri kapitalist ülkelere yetişmek amacını gütmesi gerekir.

S.S.C.B.'nin dostlarının durumun böyle olmadığını cesaretle söylemeleri gerekir. Şu andaki kriz, nüfus artışı ve onun gereksinmelerinin sanayinin artışından daha hızlı olduğunu ve ileri kapitalist ülkelere yetişmenin de söz konusu olmadığını gösteriyor. Sorunu bütün ciddiyetiyle ortaya koymak cesaretini gösterelim. Rusya'da ve dış ülkelerde, 1913'den beri otomobil sanayiindeki gelişmeyi gösteren rakamlar yayınlandı. Otomobil çağında yaşamıyor muyuz? 1913'de bütün dünyada 2.500.000 otomobil vardı, Rusya'da ise 11.000. Bu bakımdan 11.000 otomobille S.S.C.B. savaş öncesi düzeye erişti; şimdi dünyada 21.000.000'dan fazla otomobil var. Hiç şüphesiz S.S.C.B.'den, bu güne kadar gerçekleştirdiğinden daha büyük mucizeler beklenemez; fakat olayları olduğu gibi görmek onun yararınadır; Çünkü başlangıç dönemi ona elbette geleceğe güvenme hakkını veriyor. Ama, farkına varılan bir kötülük bazan yarı yarıya altedilen bir kötülüktür.

Hangi yollardan devam etmeli? Tüketimi sağlayan hafif sanayi, şu anda yetersiz olsa bile sonunda yeniden kuruldu. Özellikle üretim araçlarını yapan maden sanayii henüz çok zayıf. Dışarı bağımlı olmasın diye S.S.C.B'nin sanayileşme politikası, şu sırada özellikle üretim araçlarının yapımını geliştirmekten ibarettir. Fakat burada fikirler bölünüyor. Partinin "sağ kanadı" kıtlığın kaygı verici olduğunu, acilen köylülerin ihtiyaçlarını karşılamak ve böylece hafif endüstriyi geliştirmek gerektiğini düşünüyor. Buharin, partide ağır bir şekilde eleştirilen *Bir Ekonomistin Notları*'nda (*Pravda*, 30 Eylül 1928), sanayiinin ziraattaki durgunluk yüzünden kendi çabasının sınırına geldiğini ileri sürüyor. "Sanayiin gelişme hızı tarımın gelişme hızını kat be kat geçiyor." Bu Troçki'nin tezinin zıddıdır, ona göre, şehirler köylülere tarım araçlarını temin edemediği için, tarımdaki durgunluk sanayinin yavaşlığından ileri geliyordu. Bu defa da Buharin muhalefetten bir yıl sonra ve tamamen başka bir görüş açısında yer alarak, "maden tüketiminin bütün kategorilerinde gittikçe büyüyen bir açık" olduğunun habercisi beş yıllık planların apaçık yanlışlarını belirtiyor. Tezini desteklemek için, 1926-27'den 1928-29'a siyah maden üretiminin öngörü tablosunu ve-

riyor. Buna göre, birinci senede ihtiyaçların %82'si, beş yıllık planın sonunda ise %71'i giderilecek. Nüfusun ihtiyaçlarının giderilmesine gelince bunun %60.2'den %56.6'ya düşmesi gerekiyor, çünkü madenlerin büyük bir kısmı demiryollarına ve sanayie gidecek. Buharin, acilen kıtlığın bir dereceye kadar önlenmesi, hiç düşünmemekle hata ettiğimiz stokların oluşturulması, sanayiin gücünün aşırı derecede zorlanmaması -ki bu en güzel planları başarısızlığa uğratabilir- "muazzam meblağlara çıkan lüzumsuz harcamalardan kaçınılması gerektiği" sonucuna vardı. Şunu da ekleyelim ki, bu notların yayınından sonra, Buharin yönetici görevlerinden uzaklaştırıldı ve susturuldu.

Hatırlamakta yarar var ki Buharin'den bir seneden biraz fazla bir zaman önce Troçki'nin yönettiği ve Buharin'in inatla karşı koyduğu muhalefet, Kasım 1927'deki karşı tezinde bütün bu tehlikeleri işaret etmişti. İşte özellikle tüketim bölümünde muhalefetin yazdığı:

"Şu anda pek düşük olan sanayi ürünlerindeki *kişisel tüketim* beş yılda ancak %12 artacak. 1931'de pamuklu kumaş tüketimi savaş öncesi tüketimin %97'sine varacak ve bu Amerika Birleşik Devletleri'nin 1923'teki tüketiminin ancak beşte biri kadar olacak. Kömür tüketimi, Almanya'nın 1926'daki tüketiminin 1/17'si kadar ve Amerika Birleşik Devletleri'nin 1923'teki tüketiminin 1/17'si kadar olacak. Çelik tüketimi Almanya'nın 1926'daki tüketiminden 1/4, Amerika Birleşik Devletleri'nin tüketiminden 1/11.5 daha az olacak. Beş yılın sonunda kağıt tüketimi savaş öncesi düzeyinin %83'ü kadar olacak. Milli Ekonomi Yüksek Kurulu'nun "en iyimser" beş yıllık planı, belirtilen oranlara esaslı hiçbir değişiklik getirmiyor; örneğin, kişi başına pamuk tüketimi 1931-1932'de savaş öncesinin ancak %106.8'i kadar olacak. Bütün bunlar, Ekim Devriminden 15 yıl sonra oluyor! Ekim Devriminin 10. Yıldönümünde bu kadar kısıtlı, tamamen karamsar bir plan sunmak, pratikte sosyalizmin aleyhine çalışmak demektir."

Troçki ve arkadaşlarının bu şekilde ele aldıkları beş yıllık plan, o zamandan beri bir sürü değişikliğe uğradı. Onun son şekli hakkındaki Troçki'nin görüşünü bilmiyoruz; fakat Bu-

ıarin'inkini biliyoruz; ve kitlelerin tüketiminin artmadığını, tam ıersine yakında da artmayacağını biliyoruz.

Gazetelere göre, sağ kanat, şimdiki parti yöneticilerini, genellikle Troçki gibi düşünerek, aşırı endüstrileşme hatasına düşmekle suçluyor. *S.S.C.B'de fazla kamulaştırma var mı?* diye soran *Pravda* 14 Kasım 1928'de dikkate değer rakamlar veriyordu. 1928-29'da, kamulaştırılan üretim alanında ülkede 11 milyona yakın kişi çalışıyor (yani %13.1); daha ziyade kapitalist eğilimli, özellikle kırsal kesimin bireysel üretim alanında nüfusun geri kalanı çalışıyor %86.9. Sosyalizm şu anda o kadar da güçlü değil.

SANAYİDE BÜROKRATİK SAVURGANLIK

Bu arada, birkaç sene buğday dış satımının durdurulması sanayileşme kaynaklarını kıtlaştırdı. Herkes şu noktada aynı fikirde gözüküyor: Bu kaynaklar memlekette var, yeter ki onları arayıp bulup kullanalım. Buharin'in "gereksiz masraflar inanılmaz tutarlara varıyor" dediğine daha önce değinmiştik.

Muhalefetten arkadaşlar bana şöyle dediler:

- Kaynak mı arıyorsunuz, bizde fazlasıyla var. Yeter ki onlar ziyan edilmesin.

Olayları gazetelerde yazıldığı şekliyle aktaralım: 1926'da, Türkistan'ın sulama çalışmalarını yönetmekle yükümlü bürokratlar yargılandı. Bunlar bu işe 70 milyon ruble harcamışlar, ancak bunun sadece 8 milyonu faydalı bir şekilde kullanılmıştı. 1928'de Ocak ayının başında Bakü'de, 376.000 rubleye malolacak bir kanala 11 milyon harcayan, sulama kanalı açmakla yükümlü Azerbaycan su işleri servis personeli yargılandı. Aynı şekilde başka bir kanal, öngörülen 700.000 yerine 2 milyona maloldu ve 10.000 hektar yerine ancak 75 hektar suluyor. (9 Ocak tarihli Sovyet basını), v.s.

Üç yıldan beri Kırım'ın Kerç bölgesinde çok büyük bir demir çelik tesisi inşa ediliyor. Fabrikanın planları onaylanmadan 20 milyon harcandı, planlar ve ayrıntılı gider listesi olmaksızın çalışmalar başladı. Başlangıçta tahminen 20 mil-

yona malolacağı ve üç dört yıl süreceği hesaplanıyordu. 4 yıl sonra, fabrikanın inşasının toplam maliyeti için en az 64 veya 66 milyon fiyat biçildi. Bu kadar pahalı bir girişimi durdurmak için artık çok geç. Kerç'e Donetz'den yakıt getirmenin de çok güç olacağı görülüyor. Yeni fabrikanın ürününün, eski fabrikalarınkinden daha yüksek bir fiyatta olma riski var. Bu rezilce israfın sorumluları Glovmetal (Madencilik merkezi) ve tröst Yugostal'ın bürolarında... Bu hikâyenin bütün ayrıntıları *Pravda*'da 8 Eylül 1928'de yayınlandı.

Bu tek bir olay değildir. Bu daha ziyade tipik bir örnektir. Yeni cam fabrikaları da aynı durumdadır. İşte kâğıt sanayi ile ilgili kesin veriler. (*Pravda*, 20 Ocak 1928). 1925'te, Balakna (Volga) ve başka yerlerde inşa edilmesi, ve 40.500.000 rubleye malolması gereken birçok selüloz ve kâğıt fabrikasının planı onaylandı. İşe başlandı, üç sene geçti. İnşaatın ayrılı gider listesi 65.300.000 rubleye yükseldi. Oysa ki gelecekteki fabrikaların maliyet tahminleri düşüyordu. O derece beceriksizce hareket edilmişti. (Kareli'deki) Kondopog kâğıt fabrikasının, tonu 140 rubleden kâğıt üretmesi gerekiyordu. Şimdi kâğıdının tonunun 235 rubleye malolacağı görülüyor.

Ucuz ve mükemmel yakıt olan turbun çıkarılmasında, savaş öncesi duruma göre ilerleme var, fakat "genel masrafların anormalliği yüzünden"! turb fiyatları artıyor. Nijni-Novgorod yakınında Çernoramensk turb bataklığında 1.500.000 rublelik kullanılmaz yeni alet takımı var! Aksine aletler büyük bir gecikme ile geliyor, bu da, bütün üretim programlarını ve fiyatları aksatıyor. İşçi lojmanları, öngörülenden %20 daha fazlaya maloluyor. "Ayrıntılı gider listesinde fiyatlar olduğundan fazla gösterilmiş. (Bazen %400)", v.s. (*Pravda*)

Son iki üç sene içinde, yolsuzluk, ihmal, rüşvet iddialarını aydınlığa kavuşturmak için mahkeme huzuruna çıkmayan tröst kalmadı. İşte bu bakımdan çok yakın tarihli olmamakla birlikte oldukça belirleyici rakamlar (çok yakın tarihliler yayınlanmadı):

İnceleme komisyonları ve mahkeme dosyalarına göre savurganlıkların toplamı: 1925'de Severoles tröstü (kuzey or-

manları): 2.500.000 ruble; 1923-24'de Azneft tröstü (Azerbaycan petrolleri): 2.500.000; 1922-24'de Bogorodsk ipekçilik tröstü: 5.000.000; 1925-1926 yarı yılında demir yolları: 9.000.000 ruble; 1924-25'de 85 zirai işletme: 1. 000000; 1925-26'da Çayupravleniye (çay sendikası): 801.000 ruble; 1925'de Leningrad'da Leningrad orman endüstrisi 1. 000.000 278.000 ruble; 1925'de deri tröstü: 500.000 ruble; 1925'de yargılanan davada, Leningrad Limanı, 2.500.000 ruble hırsızlık ve yolsuzluktan, 1924-25'de Moskova'da, ordu deposu, 720.000 ruble yolsuzluktan.

Birçok olayda, sosyalist devlet girişimi memurları kendilerini kolayca zenginleştirecek nepmanlarla iş ilişkisi içindeydiler.

Büyük şatafatlı binalar'a ayırdığı özel bir sütunda 28 Aralık 1928'de *Pravda* şunları sıralıyordu: Çok pahalıya malolan, kesinlikle gerekli olmayan Moskova'da yeni posta telgraf binası, Moskova'da devlet bankasının inşaat halindeki et binaları, Ivanova-Voznessensk'de iki banka, Karkov'da endüstri sarayı. Bu büyük binalar işe yarayacaklardır, fakat diğer binaların yapımında ivedilikle davranmayı yeğlemek gerekirdi. Örneğin onların yuttuğu parayı, işçi konutlarının yapımına ayırmakla daha iyi edilmiş olmaz mıydı? S.S.C.B. işçi sınıfı, lojman krizinden dolayı çok sıkıntı çekiyor. Donetz'de, yaklaşık 6-11 milyona malolan 10 adet işçi kültür merkezi yapıldı. Çevrelerine güzel yollar yapılması ihmal edilen bu binalar bugün kötü idare ediliyor ya da terkedilmiş durumda. (Donetz) Stalinsk'deki, işçi kültür sarayı yarım kaldı; 1.500.000 rubleye malolacaktı. Şimdiye kadar 3.000.000 harcandı. Onu tahta perde ile çevirip terkettiler. (*Pravda*, 9 Ocak 1929)

Bu nitelikteki olaylar o kadar çok ki sanki istisna değil de kural olmuş. Memleketin endüstrileşmesine ve işçilerin durumlarının iyileştirilmesine gidecek olan kaynakların büyük bir kısmı ziyan edildi; belleğimizde tutmamız gereken işte budur.

Buna rağmen, Sovyet ekonomisi nasıl oluyor da ilerliyor? (Kötü inşaatlar pahalıya mal olmasına rağmen, gene de yapılmaya devam ediliyor, bunun sonu nereye varacak?) Devrim

geniş ölçüde yönetici sınıfın şahsi ekonomisini düze çıkarıyor. Memleketin lüks içinde yüzen zengin bir burjuvazisi yok.

Bu savurganlık neden? Veya daha doğrusu kim sebep oluyor? İktidara gelen işçi sınıfının deneyimsizliğini hesaba katalım. Cumhuriyetin ancak XII. yılında olduğunu hatırlayalım. Kapitalist düzen başlangıcında daha mı iyi organize edilmişti? Tarihçiler bize cevap versinler. Onların cevapları, kapitalist toplumda bir kural olan insan emeği ve zenginliklerin savurganlığına kolayca gözlerini kapayan kapitalin savunucularının saldırısına karşı, proletarya diktatörlüğünü savunmamıza yeterli olacaktır. Fakat biz mücadele etmek için yolsuzlukların nedenlerini arayacağız.

1928 Aralık ortasında, komünist partisi şeflerinden biri olan Ordjonikidze, Sendikalar Kongresinde şöyle diyordu:

"Bürolarımızda üç çeşit iş arkadaşımız var: Kılık değiştirmiş, fakat bilinçli küçük bir düşman azınlık; maaşlarını alan ve sosyalizmle pek ilgilenmeyen memurlar; sosyalizm uğruna mücadele eden teknisyen ve memurlar. S.S.C.B.'de yaşayan herhangi bir kimse, işçi ve köylü devletinin bürolarında sosyalizmle alay eden memurların çoğunlukta olduklarını ve sosyalist memur ve teknisyenlerin pek azının istisnai olarak elverişsiz çalışma şartlarında yerleştirildiklerini bilir. Örnek: 1927 Mart'ı sonunda, büyük parfümeri fabrikası Tege, Moskova Ekonomik Konseyi'nden yağ istiyor Nisan 1928'de parfümeri henüz yağı elde etmemişti, fakat formaliteler devam ediyordu; o tarihte, bu iş hakkında yüksek yönetici organlar 28 mektup, Tege Parfümeri Fabrikası ve Moskova Ekonomik Konseyi de 44 mektup yazmıştı. 8 konferans toplanmış, ve Cumhuriyetin yüksek ekonomik konseyinde beş defa görüşülmüştü; halk komiserleri 8 defa telgraf çekmişti. Bu olayın ayrıntılı hikâyesi *Pravda*'da komediyi andırır. Bu çarkta, iyi niyetli memur, iyi komünist teknisyen ne yapabilir?

Traktörler için yedek parça işine ne demeli? Dışardan traktör ithal edildi, Rusya'da bile imal edildi. Tarımın buna çok ihtiyacı var, fakat yedek parça yapımı ihmal edildi. Öyle ki ihtiyaç duyulan basit bir parça noksanlığı yüzünden, binlerce traktör se-

nenin büyük bir kısmında kullanılamıyor. Skandal geçen 29 Ocakta *Pravda*'da yayınlandı: "İki buçuk sene zarfında -diye yazıyor gazete- traktörlere gerekli parça yapımını artırmak için etkili hiçbir şey yapılmaksızın, istekler, dilekçeler, yetkililerin görüşleri, konferans tutanakları dosyayı kabartmaktan başka bir işe yaramadı." Bunlar, Putilov fabrikalarında yapılıyor ama talebin ancak %15'ini sağlıyor.

Bu sistemin adına bürokratik sistem denir. S.S.C.B.'nin geleceğini tehlikeye düşüren bu bürokrasinin sebep olduğu zararı kestirmek olanaksızdır Bu kırtasiyecilikle sosyal hayatın bütün alanlarında karşılaşıyoruz. Bunu sanayide tanımlamaya çalışalım. Bürolarda herşeyi üstleri veya parti komiteleri tarafından tayin edilen memurlar yaptığından hepsi sorumluluktan nefret ediyorlar, bunların çoğunun sadece pek az yetkisi var. Bürolarda her iş, kaydedilen, numara verilen, takibe alınan; sürekli açıklama notları yazılan evraklar kanalıyla yapılıyor. Bu arada bir sürü devlet memuru hiç acele etmeden aybaşlarında cüzdanlarına girecek parayı düşünüyorlar. Herbiri sorumluluktan yançizmek için, evrakı yanındakine geçirmeye çalışıyor. Karar verme durumunda olan şeflerin masası inceleyip anlamaya vakit bulamadıkları evraklarla dolup taşıyor. Karar verip imzaladıkları işlerin sonucunu izlemeleri de imkânsız. Bir tröst veya yönetim şefinin atacak o kadar imzası var ki, kauçuktan bir imza mührü yaptırıyor ve... onu sekreterine emanet ediyor. Böylece, imzalayan ünvan bakımından sorumlu olduğu halde imzaladığı şeyi bilmiyor; ve bir evrakı imzalamaya gönderen kimse, belki yaptığını çok iyi biliyor, fakat sorumluluk taşımıyor. Bürokratik mekanizmada herkes bir sürü kontrola tabi, kontrol edenler de bürokratik mekanizmanın bir parçası, böylece hepsi bu işsizlik zamanında işini kaybetmekten korkuyor. Onun için küçük memurun kuralı şu: "Başıma bir bela açılmasın." Binlerce rublenin boşa harcandığını görüyor mu? Samimi bir çevrede, bundan yakınlarına bahsediyor, fakat işyerinin üretim konferansında söz almaktan çekiniyor, çünkü üstü onu affemeyecektir. Ekmeğinden, aylık yüz rublesinden olmamak için boş veriyor. Genellikle işçi de aynı

şekilde düşünüyor. Bir girişimin bütün ücretlilerini biraraya toplayan üretim konferansları, her sene enerjik sirkülerler işçileri canlandırmaya girişse bile donuk geçiyor.

İnisiyatif sahibi ve enerjik bir insan, iyi bir idareci, sanayide yetenekli biri, bu bürolarda kendini gösterebilir mi. Böyle birinin kendine bir geçit açması hemen hemen imkansızdır. İtirazcı, eleştirici bir düşünce biçimine sahip olan kimsenin başını çabucak belaya sokarlar. Bir zaman sonra, her biri, en büyük akıllılığın sesini çıkarmadan durmak olduğunu anlar. Partisizin mesleği partiye bağlıdır. Komünistin mesleği partinin bürokrasisine bağlıdır. Her iki halde de, aranan şey yetenekler değildir, aranan, uyum ve uygulama (görünüşte) özelliği, gayret, "iyi niyet"tir. Partinin ve endüstrinin çarklarını baştan aşağı, iktidarın etrafını saran niteliksiz gayretkeşler ve kurulu düzene uygun düşünen kimseler kirletmişlerdir. Enerji ve akıllılık isteyen sanayi kurma çabaları, işçi sınıfından gelse bile pek bir şey değişmiyor. Kimi suçlayacaklarını çok iyi bilen ve özeleştiri adı altında gözden düşmek üzere olan büro şefi yardımcısına bir tekme atarak haince bir davranışta bulunmaktan asla geri kalmayan bu gayretkeşler duvar gazetelerini bu amaçlarla kullanıyorlar.

Son bir nokta: Sanayi kesimindeki yöneticilerin atanmalarında ve yerlerinde kalmalarında politik görüşleri etkili oluyor, yoksa onların geçmişleri veya yetenekleri değil.

Partinin içindeki her tartışma -kararlardaki oybirliğine rağmen 1923'ten beri durmaksızın kıyasıya "tartışılıyor"- sanayi kadrolarının bir kısmının gözden düşmesi sonucunu doğuruyor. Bir konfeksiyon fabrikasının müdürü 1924'de Zinovyev'e mi oy veriyor? İşinden atılıyor ve meselâ, hiç bilmediği bir iş olan kauçuk tröstü temsilcisi sıfatıyla Prag'a gönderiliyor. Fakat 1925'te yeni görevindeyken tekrar aykırı oy veriyor. Yeniden işinden çıkarılıyor. Bu defa taşranın büyük bir şehrindeki belediye bürosunu yönetmek üzere gönderiliyor. 1926: Bizim inatçı üçüncü defa istenmeyen kişiye oy veriyor, bu defa Zinovyev'le birlikte. Belediye bürosundaki işinden haberdar olmaya henüz vakit bulmuşken, yeri değiştiriliyor ve onu bir is-

tatistik bürosuna atıyorlar... Ve böyle devam ediyor. İşte böyle, Baltık donanmasının şefi Zof, 1926'da Zinovyev'e destek olduğundan dolayı Potas tröstünün başkanı oldu! Zinovyev'in kendisi bile uluslararası ajitasyonda uzmanlaşmış gözüktüğünden, ihtimal ki pek bir şey bilmediği bir kooperatifin yöneticilerinden biri oldu. Bir sanayi şefinin yetişmesi için uzun pratik deneyim yılları gerektiği düşünüldüğü zaman, bütün böylesi uygulamaların sağduyudan yoksun olduğu anlaşılır. Troçkist muhalefeti yoketmek çabası ilk zamanlardaki yöneticilerinin yüzlercesini Sovyet sanayiinden çıkarıp attı, bunlar, kuşkusuz en yetenekli ve en çıkar gütmeyenlerdi. Tanınmamış biri İhale Komitesindeki Troçki'nin yerine geçti. Şurası gerçektir ki Aralık 1923'te partinin Merkez Komitesinin bir kararı, parti üyelerinin, politik görüşlerinden dolayı üretimdeki görevlerinden atılmamaları gerektiğini belirtiyordu. Buna benzer kararlar o zamandan beri defalarca alındı. Bugün o kararları ters yönde uyguluyorlar.

Sonuç olarak Sosyalist Cumhuriyet'in büyük insan ve para kaynağı var. Bu kaynakları israf etmemek yani acilen bürokrasi hastalığına çare bulmak şartıyla sanayileşme çabalarının üstesinden gelinebilir.

SİNEMA-KİTAP

İsterseniz, memleketin entelektüel gelişmesi bakımından en önemli yaratı alanlarında bürokratik yönetimin etkilerini görelim: Sinema ve kitap.

Birkaç başyapıt (*Potemkin Zırhlısı, Ana*) birkaç mükemmel film (*Petersburg'un Sonu, Cengiz Han'ın Torunu, Çar ve Şair, Kasımcılar*) veya orta (*Ekim, Salamandr*), yabancı ülkelerde Sovyet sinemasına eşsiz ve hakettiği bir şöhreti kazandırdı. Sovyet sineması, ancak bir devrim ülkesinde gerçekleştirilebilen birkaç büyük girişimde bulundu. Toplumsal sorunu çok iyi bir şekilde ortaya koydu, böylece doğallığın, coşkunluğun ve proleteryanın devrim inancının bir sanatı nasıl zenginleştirdiği görüldü. O, kitlelerin eylemlerinin kudretini ortaya çıkardı. O, burjuvazi aptallığından, batı beyaz perdesinin berbat edebiyatından ve Amerikan filmlerinin şaşırtan ve heyecan veren film hilelerinden kurtuldu. İyi ve sağlam bir iş yaptı. İyi başladığı işe öylece devam etmelidir. Bunun için, bu alandaki olumsuzlukların nedenini dostlarının bilmesi gerekir. Son senelerdeki verimsizliğine üzülmemek elde değil. Eiseinstein *Ekim*'de başarı gösteremedi, bu S.S.C.B'de oldukça yaygın bir kanı. On sene sonra filmi Loriquet babasının yazdığı yeni şekliyle göstermek bağışlanamazdı. Büyük sanatçıya Troçkisiz bir *Ekim* ısmarlandı. Lenin'e en yakın olan, en büyük ve en

faal önemli kişileri neredeyse tamamen filmden çıkarmak için kesmek, kesmek, tekrar kesmek gerekti. Bu apaçık aldatmaca, gerçek bir şaheserin Rus halkının gözünden düşmesine yetmiştir. Geçenlerde zevk ve incelik kusurları nedeniyle ünü gölgelenemez Salamandr adında Rus-Alman yapımı yeni bir film oynadı. İki senaristten biri Lunaçarski'den başkası değil, zaten kendisi de olayın akışı içinde perdede gözüküyor ve karısı da vasat bir oyunla baş kadın oyuncu rolünü oynuyor. Dram büyük bir problemi ortaya çıkarıyor, feodal zihniyetin tepkisi yüzünden bilimsel düşüncenin bastırılması; fakat senaristler, bir zamanların kilise karşıtı tefrika roman geleneğine uyarak, yumruk darbeleri, zehirlemeler, cizvitlerin cinayetleriyle konuyu abarttılar. Orada Lunaçarski'nin bu zayıflığı biliniyor, melodrama eğilimi ona öyle kötü bir oyun oynuyor ki (*Zehir*) isimli filmi geçen sene S.S.C.B. repertuvar komitesi tarafından yasaklandı. Fakat niçin Sovyet sineması, bir halk komiserinin günahlarını bu kadar doğal karşılıyor.

Buharin daha önce "Sinema endüstrisi, endüstrilerimizin en zayıfıdır" diye saptamıştı. Dünyanın bütün ülkelerinde, yine de sinema endüstrisi iyi iş yapıyor.

1500 ekranın her sene birkaç yüz milyon ruble gelir (bu yeterli değil) getirdiği S.S.C.B'de de böyle olabilirdi. Sinemanın durumu bütün cepheleriyle Kasım-Aralık 1927'de konferanslarda Moskava'nın *Ticaret ve Endüstri Gazetesi*'nde (V. Meçeriakov, Aralık 1927) tartışıldı. İşte ben belgeleri sağlamak için oraya gittim. Bakın, 1926'da Sovyet sinemasının üç büyük girişimcisinin *Proletkino*, *Goskino* (Devlet-Sineması) *Leningradkono* açığı 5.000.000 rubleye erişiyordu. Nedenleri: Kötü yönetim. Sadece *Mejrabpom-Rus*'un açığı yoktu. Girişimciler tek bir *Sovkino*'da yeniden örgütlendi. *Sovkino* iç tüketimi karşılayamadığından, S.S.C.B.'yi tamamıyla yabancı yapımlarla doldurdu; bunlar genellikle, eski, ortalamanın altında değilse bile ortalama bir yerdeydi. Rus taşrası en kötü filmlerle doldu. En iyi olasılıkla, Harold Lloyd, Douglas Fairbanks, Mary Pickford'a, Riazan, Kaluga, Penza, Kineşma gibi yerlerde hayran olunuyordu... Az çok kesilmiş, yeni metinler eklenmiş, ge-

nellikle az başarılı, bu Amerikan filmleri bilgiye, kültüre, yeni yaşam tarzına susamış olan S.S.C.B.'nin işçilerine ne verebilir? En iyi yabancı filmler çok pahalı olduğundan *Sovkino* onları satın alamadı. 1925'ten 1927'ye kadar, S.S.C.B.'de gösterilen yabancı filmler 2000'den 5.508'e ulaştı. Binlerce ruble şüphe götürür bir gereksinim ve kıymetin satın alınmasına harcandı, oysaki 1927'nin sonuna kadar 5 yılda Sovyet sinema yapımı 322 filmdi. Sovyet basınının görüşüne göre, üstelik bu 322 filmin çoğu gerçekten kötüydü: Bunlar yabancı yapımların yavan taklitlerinden başka bir şey değildi. Birkaç düzine iç savaş, devrim tarihi, etnografya veya ajitasyon filmleri istisna teşkil eder. İnanmadığı halde komünizme ayak uyduran sinemacılar ve sanata, devrime hizmet etmektense, aklı fikri mesleklerini icra etmek olan memurlar tarafından kanalize edilen ajitasyonun, nihayet Sovyet halkını kızdırdığını da söylemek gerek: İkinci sınıf "devrimci" filmler birkaç günden fazla afişte kalmıyor. Onlar salonların boş kalmasına neden oluyor. Ama halk Emile Jannings'den bıkmıyor.

Ben burada sadece Sovyet sinemasının zarar gördüğü önemli olumsuzluklara değineceğim: Pahalıya maloluyor, az üretiyor, yapımları vasat, ithal ettikleri filmler çok kötü, yönetimi genellikle kötü. Oysa ki gelişmesi için her şeye sahip: Meraklı, canlı, kalabalık bir izleyici, yabancı ülkelerde kendisine duyulan sıcak sempati ve haklı bir şöhret; çok güzel manzaralar (Kafkasya, Kırım, Doğu, Sibirya); birinci sınıf yetenekler; dikkate değer bir birikim; ahlakî bir temel -fikirler, özlemler- öyle ki bunlar hiçbir Hollywood'un elde edemeyeceği değerlerdir. O halde..?

1925-26'da işçi teftiş kurulu Devlet Kitaplığının (*Gosizdat*) işleyişini inceleyerek 23 Haziran 1927'de *Pravda*'da, aşağıdaki olguları anlatan bir rapor yayınlandı:

. Bürolar, 18 servis, şube, alt şube gibi iyi organize edilmemiş, sektörlerden meydana gelen ağır bir mekanizma oluşturuyor. Merkezi yönetimin 1 Ocak 1927'de 1.148 kişilik bir personeli vardı.

Bu çok fazla personel pahalıya malolacak şekilde durmadan

yer değiştiriyordu (her atılan memur on beş günlük veya bir aylık maaşını alıyordu). Satın alınan asıl metnin redaksiyon çalışmaları bazen yazar haklarından, yani asıl metinden daha pahalıya maloluyordu. Kırsal kesim 1926'da yazarlara 74.380 ruble, bu yazarların asıl metinlerini elden geçiren redaktörlere de 106.028 ruble (%143) ödedi. Genel masraflar, bazen, gerçek anlamıyla kitabın telif masraflarının %175'ine ve bazen %400'üne ulaşıyordu. Bu yüzden çok pahalı olan kitaplara orta halli kimseler yanaşamıyor ve kitaplar satılmıyordu. Bir müddet sonra kilo işi satılıyordu. Kitapçının stokları 1 Ocak 1927'de satılamaz, faydasız diye nitelenen 5.930.000 rublelik kitap içeriyordu, yani bütün yapımın %30'u. Redaksiyon masrafları arttığı gibi, yapım fiyatları da artıyordu. Satış bir senede %19 azalmıştı, fakat ticari fiyatlar %7 artmıştı. Gosizdat'ın muhasebesi 440.000 ruble kâr gösteriyordu, ama denetlemede bu 3.434 rublelik bir açığa dönüştü. Bu rakamları alıntıladığım *Pravda*'nın bir makalesinde zararın sebebini "kötü idare"de görüyor ve Gosizdat'ın yöneticisi Broydo'nun görevinden alınması teklif ediliyordu. Fakat bir sene önce, Gosizdat'ın bu aynı yöneticisi, kendinden önce gelenlerin çalışmalarını inceleyerek aynı şekilde *Pravda*'da iç karartan makaleler yazmıştı. Gosizdat kendisinden önce daha iyi yönetilmemişti. Kendisinden sonra Klalatov yoldaş tarafından daha iyi mi idare edilmişti? Birkaç idarecinin üstün niteliği veya kusurunun Gosizdat'ın devamlı krizinin nedenlerini açıklayabileceğini sanmıyorum. S.S.C.B.'de ders kitaplarının eksik olduğunu ve daima gecikmeli olarak geldiğini herkes biliyor; Gosizdat tarafından yayınlanan kitapların dağıtımı gerçekten kötü (eğer bir roman satın almak istiyorsanız, onu arama zahmetine katlanmanız gerekir: O, ne vitrin, ne tanıtma ne de başka bir yolla sizin önünüze gelir); yapım kalitesi çok eleştirilebilir; kitap çok pahalı (2 ve 3 rublelik kitaplar çoğunlukta, çalışanın onu satın alamaması doğaldır). Ucuz yayınlar fazla değil. Bütün bunlar da biliniyor. Suçlu kim? Yarışmayı bir tarafa iten, girişimi yokeden, aşırı merkeziyetçi ve kırtasiyeci bir sistem kuran, parazitleri çoğaltan hep bu bürokratik sistemdir.

Edebi alana geçelim. Genç bir Rus yazarı Gosizdat'a cesurca ve yeni bir kitap teklif etmeye görsün, korkak sansürcüler uzun müddet onu almakta tereddüt edecek veya reddedeceklerdir, halbuki sosyalist kitapçının zeki bir yöneticisi onu derhal kârıyla piyasaya sürecektir. Aksine amacına ulaşmak için her yolu doğru sayan sıradan biri, aktüalite ve Lenin'den alıntılarla şişirilmiş bir yapıtını Gosizdat'a teklif ettiğinde kimsenin satın almayacağı ve izbas-kütüphanelerinin sürekli müşterilerini kampanyalarda hayalkırıklığına uğratacak olan kitabına iyi fiyat ödenecektir. S.S.C.B.'de birkaç özel kitapçı dükkânı mevcut. Bunların rekabeti kolayca Gosizdat'a zarar vermesin diye onların faaliyetlerini teknik ve edebî alanla sıkı sıkıya sınırlandırdılar. Moskova'nın *Zemlia i Fabrika* gibi kooperatifleşmiş kitapçıları eksiksiz çalışan üstün yayın hizmetlerini kurmakta başarılı oldular-burada Gosizdat başarısız oldu.

Bununla beraber devlet kitapçısı pek çok ayrıcalıklardan yararlanıyor: Devlet, ısrarla kitap isteyen, kitabı seven genç bir ülkede gerçekten büyük bir tekel kurmuş. Öyle bir ülke ki, orada proleter devriminden henüz çıkmış yeni gelişen bir nesil, duygu ve düşüncelerini dile getirmek, yaratmak, öğrenmek, okumaktan başka bir şey istemiyor. O halde..?

KOOPERATİF

S.S.C.B.'de kooperatif başka hiçbir yerde olmadığı kadar etkilidir. Endüstri ürünleri ve toptan ticaretin devletleştirilmiş işletmelerin besin maddelerini alıp kooperatife satıyor; bu kooperatifler de bu malları tüketiciye satıyor. Bölüştürme ve tüketim organları büyük şehirlerin pazarına egemen oluyor ve kırsal kesim pazarı üzerinde gittikçe önemli bir yer tutmaya başlıyorlar. Kooperatif özel ticareti rekabetle ortadan kaldırmaya yönelmiş gözüküyor. Haklı olarak sürdürdüğü ve uyandırdığı umutlarla birlikte etkilendiği olumsuzlukları da tanımalıyız. S.S.C.B.'de herkesin bildiği bu olumsuzluklar, genellikle halkta yerinde bir hoşnutsuzluk yaratıyor.

Şu anda ise, kooperatiflerin önünde devamlı kuyruk var. Ekmek, tereyağı, çay, diğer unlu mamüller; kumaş, petrol ürünleri için kuyruk oluşuyor. Ancak kooperatifler bu ürünleri yetersiz miktarda aldığından, bunları kooperatif üyesi olmayanlara artık satmıyorlar, kooperatif üyelerini de sıkı sıkıya karneye bağlıyorlar. Ayda 1.5 kg. tereyağı alınıyor ve o da kooperatif karnesiyle. O halde beş çocuklu bir kooperatif üyesinin günlük payına düşen, bir bekârınkiyle aynı. Nihayet kooperatifler, 2 sene önce genellikle 5 ruble olan, şimdi de 15 rubleye çıkan kooperatif payını artırmak için erzak kıtlığından yararlandılar (Kooperatifçinin gündeliğiyle orantılı olarak kooperatif payını 20, 40, 50, 75 rubleye çıkarmak sözkonusu; bunu bir aylık ücret tu-

tarı kadar yükseltmeyi bile teklif ettiler, böyle yapmakla, çalışanın aile yükü ve diğer yükümlülüklerini düşünmedikleri anlaşılıyor.) ve kooperatif üyesinin daha düne kadar hakkı olan %2 risturn'u[1] kaldırdılar. O şekilde ki bazen kooperatif karnesiyle, oldukça pahalıya malolan tüketici kartının mukayese edildiğini duyuyoruz, çünkü ancak kuşku yok ki yetersiz erzak veren kooperatiften kooperatif üyesinin parasını çekmesi aslında çok güç. Erzakın eksik kalanını özel kesimden satın almak, yani 2.3 veya 4 katı daha fazla ödemek lazım. Bir seneden beri özel kesimde mercimek ve havucun fiyatı aşağı yukarı beş katına çıktı, tereyağının fiyatı iki katına. Ailesinden sorumlu işçi, üyelik paylarını ödemekte güçlük çekiyor; ve karısının dondurucu rüzgâr ve - 20 derece soğukta saatler boyu kuyrukta beklemeye çoğu kez vakti yok.

Ya geçen sene Moskova ve Leningrad'da olup bitenlere ne demeli? Kooperatifler ucuza çok miktarda kümes hayvanı, domuz, hıyar, kavun satın almışlardı. Kümes hayvanı ve turfandalıkla dolu bütün trenler, marşandiz garlarında uzun müddet bekledi. İçindekinin yarısı çürüdü... ve diğer geriye kalan yarısının fiyatı da o kadar arttı! Kavunlar pahalıya maloldu... Çünkü çok ucuza satın alınmıştı!

Dükkânlar her zaman tıklım tıklım dolu; tezgâhta, kasada, paketlemede, her yerde kuyruk. Moskova gazetelerine göre bu kuyrukların sebebi personel yetersizliğidir. 2000 müşteriye bir memur, bazen de 5000 müşteriye bir memur hizmet ediyor. Moskova'da *Komünar* kooperatifinin turfanda satan dükkânlarının alıcılarının kuyruklarda her gün 11.000 saat kaybettikleri hesaplandı, bu da ortalama 4.000 rublelik bir ücret eder. (*Pravda*, 19 Aralık 1928). Burada tüketicilerin ve aşırı derecede çalıştırılan personelin zararına olarak bürokrasinin tasarruf dediği şey yapılıyor.

Tröstlerin mal satmayı reddettiği, mali baskının da bunaltığı on binlerce özel kesime ait dükkân 1927-28'de kapandı. 19 Aralık 1928 tarihli *Pravda*'ya göre, S.S.C.B.'de 1927-28'de 182.546

1. *Risturn*: Yıl sonunda yapılan hesap sonucu ortaya çıkan değer fazlası. Ç.N.)

dükkân kapandı. Kooperatifler bunların yerini doldurmaktan çok, çok uzaktır.

Onların yerini doldurmak lazım, ve eğer bu kooperatiflerin gücü gerçek ise, onların özel kesim ticareti üzerindeki zaferine insan ancak sevinir. İdarî, malî v.s baskı, küçük kapitalistin elenmesinde normal rekabetten daha büyük bir rol oynuyor. Küçük kapitalist kaybolmuyor, yeraltına geçtiğinden yakalanamıyor ve vurgunculuğa başlıyor. Ancak az sayıda da olsa geri kalanlar işlerini en iyi şekilde yapıyorlar, çünkü kooperatifte yetersiz veya kötü hizmetle karşılaşan müşteri onlardan vazgeçemez.

Örneğin, devamlı olarak kıtlığı çekilen kumaşları, genellikle hakiki tüketicinin vakti olmadığından, kuyrukta bekleyebilen işsiz kooperatif üyeleri satın alıyor. Onlar bu kumaşları küçük kapitaliste tekrar satıyor, o da bu sefer fiyatını iki katına çıkarmış olarak hakiki tüketiciye satıyor. Birçok mal için de durum aynı. Kooperatifin düşük fiyatları ile serbest pazarın fiyatları arasındaki fark büyük miktarda vurguncular ve özel ticaret yapanların kasasına giriyor. Sonunda kooperatifler genellikle açık veriyor. Moskova'dakilerin açığı 1927'de 234.000 rubleye yükseldi. Personelin ücretleri düşük olduğundan, mağazalarındaki hırsızlık sürekli zarara sebep oluyor. Mahkemeler bu hususta bir şey yapamıyor. Kooperatif davaları mahkemelerin günlük defterlerinde devamlı bir bölüm teşkil ediyor.

Tüketim kooperatiflerinin bürokratik mekanizmaları çok yavaş, girişimcilikten çok yoksun, çok kirli. Özel sermayenin her zaman kooperatifinkinden daha fazla girişimcilik sergilediği ve piyasada daha hızlı mal dolaştırdığı bilinen bir gerçek. Sonuçta bu "çark"ın, yani bunların bürolarının bakımı mal fiyatlarına fazladan bir yük olarak yansıyor. Özel ticaret üstünde kesinlikle yönetimsel bir baskı kurmak gerekti, çünkü kooperatif onun rekabetine güçlükle dayanabiliyor. Sağlıklı bir kooperatifte bunun tam tersi ceryan etmeliydi. Rekabetin uyulması gereken normal kurallarıyla küçük sermayeyi saf dışı bırakabilirdi. Bürokratik rejim pazarda savaş komünizminin depreşmesine yolaçıyor. Sonuçlar savaş komünizmiyle aynı. Önce

tüketici zarar görüyor, pazar ikiye bölünüyor legal pazar - kooperatif ve özel ticaret- ve illegal pazar, özel ticaret ve spekülasyon. Özel ticaret iki kesimde de yer alıyor, çünkü, şehirde bir dükkânı olan küçük sermaye sahibi, kanun, yönetmelik ve kararnameleri şurasından burasından çiğnemese gerçekte 15 günden fazla tutunamaz. Gelir vergisine tabi olmakla birlikte aslında spekülatöre çok yakındır.

Kötülüğün en kestirme nedenleri nerededir? (Çünkü bu, memleketin ekonomik durumuna bağlıdır ve bu da başka bir hikâyedir.) Bırakalım 13 Ocak 1929 tarihli *Pravda* bize cevap versin:

"Saratov ve Stalingrad kooperatifleri skandalı, Don üstündeki Rostov'dakilerde mevcut olan eş dost kayırıcılığı, suistimaller, israf ve kırsal kesim kooperatiflerinde parti politikasının bozulması hakkında her taraftan aldığımız düzinelerce bilgi bizi kooperatiflerin iyileştirilmesi üzerine yılmadan sorular sormak zorunda bırakıyor. İşyerleri olağanüstü kirlenmiş ve kontrol da orada son derece zayıf..."

4 Ocak'ta *Ekonomik Hayat*'ta şöyle yazıyor: "Devletin ve kooperatifin organlarının hataları arasında ticaretin yüksek masraflarını belirtmek gerek. Bu alış fiyatıyla satış fiyatı arasındaki büyük farktan ileri geliyor. Bu fark savaş öncesindekinden buğdayda %93, yumurtada %130, tereyağında %123 daha yüksektir.

Bütün satış kooperatiflerinde duvara asılan küçük afişlerde şöyle diyor: "Kooperatif üyeleri, sen bu mağazanın sahibisin, yönetimi kontrol et, iyileştirilmesi için bize önerilerde bulun." Bu iyi. Bu kooperatifçi aynı zamanda Sovyet'de seçmendir ve, genellikle, komünist partisinin üyesidir de. Belki o, görevlerini yerine getirmek, haklarından yararlanmaktan başka bir şey istemiyor. Fakat onunla konuşunuz. O size çarkın çok ağır işlediğini, hiç kimsenin birşey yapamayacağını, çok istekte bulunursa dikkati çekeceğini veya başına iş açacağını ve çabucak karşı devrimci vs. gibi muamele göreceğini söyleyecektir. Eğer partisizse, yılgın bir tarzda; "Biz, biz ötekiler, hiçbir şey yapamayız, her şeyi idare edenler komünistlerdir..." diyecektir.

Eğer komünistse, belki size şöyle diyecektir: "Mücadele etmeye çabaladım, az kalsın aleyhime dönüyordu..."

Kooperatiflerin yönetimi, sosyalleştirilmiş endüstride ve devlet çarklarının işlemesinde olması gerektiği gibi ancak bir çeşit işçi demokrasisine dönüşle islah edilebilir, yani öncelikle partinin iç rejiminin düzelmesiyle gerçekleşebilir. (Çünkü proletarya diktatörlüğü rejiminde başka yollarla işçi demokrasisine doğru yol almak sözkonusu olamaz).

İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR - LOJMAN KRİZİ

Alkolizm

Rus işçi sınıfı devrimde ektiği tohumun büyüdüğünü ancak daha sonra görecek. Sosyal değişimin meyvaları olgunlaştıkça refaha ve gerçek özgürlüğe kavuşacak. Bunun için de gereken şey zaman ve çalışmadır. İşçi sınıfını şu veya bu vesileyle zaferlerinin yararlarından yoksun bırakmak isteyeceklerden de yakasını kurtarması gerekecek.

Bugünkü durumunu değerlendirmek için, on iki yıl öncesinin rejimdeki durumunu hatırlamamızda yarar var. O, hiçbir politik haktan yararlanmıyordu; soyluluk, zenginlik, bürokrasi, kastlar her yerde onu eziyordu. Ekselanslık, senyörlük, yüksek asalet, çok yüksek asaletin on dört kategorisine saygılı davranmak zorundaydı. Sosyal sigortalar mevcut değildi, iş kanunu henüz nüve halindeydi. On saatlik iş günü uygulaması henüz yerleşmemişti. Genellikle daha fazla çalışılıyordu. Çalışma şartlarının düzeltilmesinin zorla kabul ettirilmesi gerekiyordu. Grev ve sendika yasa dışıydı. Ancak yurtseverlik ve güvenlikle ilgili derneklere girmesine izin veriliyordu. Baş şehir Petersburg'da, güpegündüz, 22 Ocak 1905'te pazar günü, kilise ilahileri eşliğinde masum isteklerini Çar'a iletmek üzere yürüyen işçiler yaylım ateşine tutulmuşlardı. Sosyalizm şüphesi üzerine işçi yönetimce hapse atılıyor, sürgüne gönderiliyordu. Genellikle mahzenlerde veya kışla gibi yerlerde ikamet ettirilen, çoğunluğu

okuma yazma bilmeyen bu köleleştirilmiş proletaryayı sarhoşluk çöküntüye götürüyordu.

Bütün topluma sosyalist ideolojiyi zorla kabul ettiren, bütün okullara, bütün üniversitelere giren, yeni bir öğretimin yaratıcısı ve şimdi yöneten sınıf olan proletaryanın zaferlerini yargılamadan önce işte orada geçen bu on iki yılda ne kadar yol alındığına bakmak gerekir. Rejimin karşılaştığı güçlüklere rağmen, genellikle, maddi durumunun düzelmesi de küçümsenecek gibi değil. Bu düzelmeleri şöyle sıralayabiliriz: Ücretlerin artırılması, işçi lojmanlarının yapımı (Leningrad'da, Moskova'da, Karkov'da, Bakû'da yeni siteler ortaya çıkıyor), 8 veya 7 saatlik iş günü, geniş sosyal güvenlik, (kaza, işsizlik, hastalık durumlarında), emeklilik.

Bütün işçilerin, her sene, bir dinlenme evinde on beş gün veya bir ay tatil yapmaları sağlanmaya çalışılıyor. Gerektiğinde ücretli izin alma hakkı tanınmış. İşçi, tiyatro ve sinemadaki yüksek oranda indirimlerden yararlanıyor. Seneden seneye klüp, kreş, çocuk bahçesi, kitaplık sayısı artıyor. Fakat yapılan iş insanı hayran bıraksa bile, yapılması gerekenlerin yanında yetersiz kalıyor.

Bürokratik rejim genellikle bu zaferleri küçültüyor veya tehdit ediyor. Her ne olursa olsun gelişmeyi yavaşlatıyor. Ücretler ancak savaş öncesi düzeyine erişebildi veya onu geçti gibi gözüküyor. Fakat hayat pahalılığı 1913'dekinden çok daha yüksek (aşağı yukarı iki buçuk katı). 1927'nin resmi *yıllık istatistiği* işçi sınıfının durumu hakkında aşağıdaki rakamları veriyor:

Bütün endüstride aylık ortalama ücretler çervontsi rublesiyle: 1923: 35 r 30; 1926-27: 59 r 92. Artış görülüyor. Fakat 1913'ün marchandiz-rublesi olarak, gene *yıllığa* göre, bu ücret 1926-27'nin ancak 31 r 48'i değerinde. O zamandan beri nominal ücret arttı, fakat kesinlikle hayat pahalılığından ve kiralardan (3 senede 4 defa arttı) daha az, o şekilde ki gerçek ücret buğday krizinin başlamasından beri daha çok düştü. Küçük memur kitlesi, kalifiye işçiye göre daha az ücret almasına rağmen, memurların ortalama ücreti işçininkinden daha yüksek. Gene *yıllık*tan alıntı yapalım. 1925-26'da R.F.S.S.C.'de

memurun ortalama ücreti: Nominal 72 r 84, marşandiz-rublesi olarak, 37 r 28. O dönemde işçinin ortalama ücreti: Nominal, 49 r 17; marşandiz-rublesi olarak 27 r 58. Ücretler taşraya oranla büyük şehirlerde daha yüksek. Vasıflı işçi Moskova ve Leningrad'da ayda aşağı yukarı yüz, vasıfsız işçi ise otuz kâğıt ruble kazanıyor.

Ziraat işçisi olan *batrak*'ın ortalama ücreti çervontsi rublesi olarak 10 ilâ 33 ruble arasında değişiyor. Gerçekte onun iş günü sınırlı değil.

İşsizlik. Elimin altında son zamanlara ait istatistik yok, fakat sanayinin gelişmesine rağmen işsizlik son senelerde arttı. Sanayi bütün yeni iş gücünü içine çekemiyor. İşte 1925 Eylül'ünden 1926 Aralık'ına kadar 256 iş bulma kurumuna kayıtlı işsizlerin artmasını gösteren rakamlar: İşsizlerin sayısı 920.409'dan 1.310.418'e yükseliyor. Aydan aya artış belirgin Bunu, şehirde iş aramaya gelen köylülerin akınına bağlıyorlar. 1928'in başında, bürokratik yöntemler ve bazı ahlâkî meseleler yüzünden öfkelenen işsizler -bürokratlar, işe girmek isteyen kadın işçileri ahlak dışı ilişkiler sonunda işe yerleştiriyorlardı- Leningrad ve Moskova'daki iş bulma kurumunu tahrip ettiler...

Kitap endüstrisi ve özel krizlerden etkilenen birkaç endüstri dışında, vasıflı işçiler arasında işsizlik yok denecek kadar az. Aksine endüstride genellikle vasıflı işçiye gereksinim var.

Sendikalar güçlü ve zengin. Mevcut paraları milyonlar tutarında, güzel evler inşa ediyorlar, memleketin her yanından gelen binlerce delegenin toplandığı kongreler yapıyorlar, dergiler yayınlıyorlar. Madalyonun ön yüzü böyle. Ne yazık ki arka yüzü çok başka. Sendikalar bir yığın memurun yönettiği büyük bürokratik kurumlar oldular. Sendikaya kayıtlı bir üye bu hiyerarşik ve konforlu bürolarda milyonlarca insan arasında kayboluyor, çok nadir olarak gişelerin önünde görülüyor.

Kongre her sene "sendika organlarını işçi kitlesine yaklaştırmaya karar veriyor", arkasından hiçbir gerçek yakınlaşma olmuyor. İş bulma kurumunda işsizlerin yaptığı aşırılıktan daha önce söz açmıştım. Moskova'da, özellikle inşaatta çalışan mev-

simlik işçiler sözkonusuydu. *Kabuki*'lerin[1] ibret alınacak öykülerini Moskova gazetelerinde okuyunca, onların öfkeli davranışlarını nasıl hatırlamayalım? Moskova vilayetinin inşaat sendikası komitesinin yöneticilerinin *Kabuki* adını verdikleri şen tasasızlar grubu vardı. "Sistematik sarhoşluk, sefahat, fonların israfı, görevi kötüye kullanma, nüfuz suistimali"... İşte parti denetim komisyonu 6 Ocak'ta yayınlanan bir kararıyla onlara bu küçük günahları isnat etmişti... En iyisi, bu acayip komünistlerin zevklerinden hiç bahis açmamak. İnsan bundan daha fazla alçalamazdı. Birkaçı partiden atıldı, diğerlerine kınama cezası verildi. Moskova'da böyle bir olayın ortaya çıkması anlamlıdır. Bu tek bir vak'a mıydı? Gene Moskova Sovyet memurlarının sendika görevlileri, masraflar örgüte ait olmak üzere kişisel apartman dairelerine 4500 rubleye radyo koydurmuşlardı! Fakat sendikaların merkez örgütünde durmaksızın bu tür olayların sözü ediliyor. Sendikalara karşı ne tür bir nefretin geliştiğini öğrenmek için, ilk gelen sendikalıyla birkaç dakika konuşmak yeterlidir. Geçen sene birçok yerde, fabrikalarda, işçilerin kendi aralarında gizlice kurdukları dayanışma sandıkları ortaya çıkarıldı. Asıl sendikaya başvurmayı düşünmemişlerdi, ona o derece güvenleri azalmıştı. Sanayi kuruluşlarının çoğunda, yönetim, parti şubesi ve sendikaya bağlı fabrika komitesi bir güç birliği oluşturuyorlar, bunların hepsini de aynı parti komitesine bağlı komünistler yönetiyor: O şekilde ki uyuşmazlık veya şikâyet durumunda, işçi her yerde aynı görevlilerle karşılaşabiliyor. Sovyet sendikalarının da canlandırılma ve düzeltilmeye ihtiyacı olduğu kesindir; ama bu durum ancak yönetici partinin kendini değiştirebildiği ölçüde gerçekleşebilir.

1926 Eylülünde sosyal sigortalardan yararlanan memur, işçi sayısı 8.799.000'du. Kuşkusuz bugün 9 milyonu geçmiştir.

İşçinin lojman krizinden dolayı sıkıntısı var. Yeni konutlar ancak yeni proletaryayı barındırmaya yetiyor. "Mokeevka fabrika ve maden ocaklarının lojmanlarında camlar kırık, çatılar delik, duvarlar çatlak. Ne lavabo ne tabure var... Başka yerlerd

1. *Kabuki*: Şarkı ve dans sanatı anlamında yapımcı sözcük. Ç.N.)

de buna benzer durumlar az değil. Örneğin İvanovo-Voznesensk'de böyle barakalar var." 23 Eylül 1928'de *Pravda* işte böyle yazıyor. Her yerde banyo, okul, kitaplık sıkıntısı çekiliyor. VIII. Rus Sendikalar Kongresi geçen Aralık'ta sona erdi. Konuşmacılar orada, işçi lojmanının yüzölçümü esas alınınca, kişi başına 3.5 metrekare düştüğünü belirttiler. Muhalefet de vaktiyle bu ölçünün işçi sınıfı aleyhine küçüldüğünü, aksine topluluğun diğer elemanları için büyüdüğünü belirtmişti. Tekstil sanayiinde, hâlâ birçok ailenin bir tek odada oturduğu görülüyor (Sendikalar Kongresinde Borissov'un konuşması). Demiryolu görevlisi bir delege gelip şöyle dedi: "Biz mahzenlerde, eski vagonlarda, kulübelerde yaşıyoruz." Maden işçilerinden bir delege de şöyle dedi: "Donetz maden işçilerinin barınma durumları çok kötü, bizlere aile başına bir odadan fazlası hiç verilmedi." Yeni inşaatların niteliksizliğinden de yakınıldı. Bayındırlık Halk Komiseri yeni işçi evlerinin "birkaç sene içinde yıkıntı haline geleceğini" söyledi.

Alet takımlarının eskiliği, parça başı çalışmanın yoğunluğu iş kazalarının çoğalmasına neden oluyor.

Kötü barınma koşulları, kitlelerin erişebileceği yerde sağlıklı eğlence yerlerinin olmayışı -bu gibi şeyler eski rejimin umurunda bile değildi; şimdiki klüpler çok kalabalık değil ve çok bürokratik bir şekilde düzenlenmiş. Genel kanı şu ki, orada liderlerin portreleri ve moral verici sloganlar arasında insan can sıkıntısından patlıyor- Batıda mevcut olduğu şekliyle küçük kahvehane veya köy kahvelerinin (bir gazetenin okunabildiği, birlikte gevezelik yapılan, kâğıt oynanabilen yer) olmayışı ayyaşlığı doğuruyor. Plan Komisyonu'nun rakamlarına göre, kişi başına alkol tüketiminin artışı aşağıdaki gibi oldu: 1924-26'da kişi başına tüketim, 0.6 şişe; 1926-27, 4.3 şişe. İki senede tüketim 8 kat arttı! Plan Komisyonu, bütçenin yararına 1931 senesi için daha da %227 artacağını hesaplıyordu. Bu noktada, muhalefetin kampanyası -Troçki her zaman alkol tekelinin amansız düşmanı oldu- meyvalarını verdi. Tehlike kabul edildi, alkol yapımı sınırlandırıldı, votkanın fiyatı arttırıldı.

Düşük ücretler, berbat konut koşulları, cahillik, alkolizm,

birçok kez parti içinde de tahribata sebep olduğuna işaret ettiğimiz yahudi düşmanlığıyla da sonuçlanıyor. "Bir yahudi kadın işçi Onsa'da 700 işçi, işçi komitesi ve çeşitli örgütlerin gözü önünde ağır işkence gördü." (VIII. Sendikalar Kongresi'nde Tsikhon'un konuşması). "Kostroma'da bir fabrikada, yahudi işçiler işkence gördüler, sendika görevlileri ve komsomolların da işkenceye katıldığını söylemekten yüzümüz kızarıyor. Minsk'teki bir iş yerinde hakiki bir soykırım oldu" (VIII. Sendikalar Kongresi'nde Grigoriev'in konuşması). Minsk'te, Ocak ayı ortasında, fabrikada kadın işçi Barşay'a işkence etmek, hakaret etmek ve onu dövmekten dolayı suçlu bulunan bir grup işçi yargılandı: "25 Temmuz'da, özellikle iki işçi o kadını yere yıktılar, elbiselerini soydular, bir kadın işçi onun bacaklarının arasına bir kova soğuk su döktü..." İki komünist suç ortaklığından mahkemeye çıkarıldılar. *Pravda* (15 Ocak) Kerç'te bütün yetkililerin ilgisiz kaldığı buna benzer olaylara işaret ediyor. Ukrayna'da, komsomol hücresi, bir yahudiyi başına vurarak öldüren "genç komünist"i kınamakla yetindi v.s. Geçen sene, Moskova'nın orta yerinde serseriler ihtiyar bir yahudinin evini basıp onu fena halde dövdüler.

Bundan nasıl bir sonuç çıkar?

Bütün bunlardan geçmişin yükünün çok ağır olduğu, bu yükün üstesinden gelmek için, işçi sınıfının en bilinçli insanlarının dirençli ve akıllıca çabalarının gerektiği; bu insanların genellikle kendi sınıflarının çok gerisinde olan zihniyetden sakınmaları, kendi temel örgütleri olan komünist partide güçlerini birleştirmeleri, tek kelimeyle proletarya diktatörlüğünün güçlenmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir. Çünkü proletarya diktatörlüğünün düşüşü, henüz karanlıklardan çıkmaya başlayan halk için korkunç bir yıkım olur.

Daha neler gerekir? İşçi sınıfının maddi durumunu çabucak düzeltmek, ücretleri bir an evvel artırmak için proletarya diktatörlüğünü bürokratik cüzzamdan kurtarmak gerekir; son yıllarda, çeşitli şekiller altında ücretlere uygulanan baskı bir hata ve tehlike oluşturuyor (Hayat pahalılığı, kiralar, ücretlerin itibari artışı: Taban ücreti artırılıyor, örneğin 20 rubleden 30'a çı-

kıyor, fakat gerçek ücret taban ücretiyle çarpılan katsayıya bağlı olduğundan katsayı düşürülüyor; üçüncü kategoriye ait olan işçi -katsayı 3- ikinciye geçiyor: 60 ruble alacak yerde 50 alıyor ... genel artış!) Sonuçta ülkenin gelirinin bölüşümünü denetlemek gerek, çünkü bu arada bütün bir burjuva ve küçük burjuva sınıfının yaratıldığı göze batıyor, bunların refahı emekçilerin durumuyla çelişmeye başlıyor.

Bürokrasiye karşı mücadele birkaç yıldan beri, bütün kongrelerin, bütün parti, sendika, hükümet kurumları toplantılarının gündeminde bulunuyor. Basın bu konuda devamlı kampanyalar yürütüyor. Lenin'in son düşünceleri bu konuyla ilgiliydi. Hastalık onu çalışma gücünden yoksun bırakmadan bir süre önce Troçki'ye çabalarını bürokrasiye karşı mücadelede toplamalarını önerdi. Bu amaçla Lenin işçi denetiminde halk komiserliği ve parti merkez kontrol komisyonunu kurdurdu. Lenin'in ölümünden beri bürokrasinin durmadan güçlenip yaygınlaştığı ve son zamanlarda yadsınamaz başarılar kazandığı bir gerçek. En başarılı kampanyalar ancak bir kısım kötü bürokrata karşı açılıyor. Bu kampanyalar asla bürokratik rejimi hedef almıyorlar.

SOVYETLER SEÇİMLER
BİR SOVYET DEMOKRASİSİ VAR MI?

Ne Yapmalı?

Sovyetlerde emekçi tepkisini gösteremez mi? Fikrini açıkça söylemek hakkına sahip değil midir diye sormak gerekiyor?

İyimser bürokratik görüş, Sovyetler Birliği'nde Sovyet seçimlerine katılan 60 milyondan fazla seçmenin dünyanın en büyük demokrasisini gerçekleştirdiği yolundadır. Bu seçimler geçen Ocak'ta yapıldı. Sanayi merkezlerinde, işçi alayları önde mızıka bando parti bayraklarını açmış olarak seçim toplantılarına gittiler. Seçim çalışma saatlerinde yapıldığından ve seçime ayrılan saat çalışma saati gibi ödendiğinden böyle bir iş disiplini seçmenin yurttaşlık görevinden kaçmasını gerektirmiyordu. Böylece atelyelerde, fabrikalarda çalışanlar kitleler halinde oy vermeye gidiyorlardı ve gazeteler dünyada hiçbir ülkenin erişemeyeceği bu sonucu memnuniyetle bildiriyorlardı: Birçok yerde istisnasız bütün seçmenler (Rusların dediği %100) oylamaya katıldılar. Oylama el kaldırarak yapılıyor; komünistlerin (en azından onda yedi) ve partisizlerin adaylığı parti hücreleri toplantılarında önceden incelendi. Seçilenlere verilen vekâletname bu şekilde tutanağa geçirildi. Seçmenler, vekâletnamede yeni adayları, ekleri veya değişiklikleri önerebilirler. Bu olanaklarını oldukça sık kul-

lanıyorlar, işte bu, seçimlerin gerçek ilgi odağı oluyor. Birçok durumlarda hücre komitesi tarafından onaylanan adaylar kazanıyor. Hoşnutsuzluğa düşenlerin çalıştıkları kuruluşun parti örgütüyle mücadeleye girmeye hiç niyeti yok ve sonucu etkilemeyecek olsa bile bir karşı oy onların kötü sicil almasına yol açar. Bu da işsizlik döneminde işçilerin başına çeşitli dertler getirebilir. Bu şartlarda yapılınca, seçimler bürokratik rejimle pek bağdaşmazlık göstermiyor. Anayasa seçmenlere, eğer hoşnut değillerse temsilcilerini geri çağırma hakkı veriyor. Son yıllarda, Artemovsk, Smolensk veya Kırım olaylarında olduğu gibi, en skandallı durumlarda bile seçmenler bu hakkı hemen hiç kullanmadılar. Aksine, yönetim organları, muhalefet saflarını Sovyetler Birliği'nin yürütme komitesinden atmak için bu hakkı kullandılar.

O halde bürokrasi büsbütün korkunç bir şekil alsa veya er geç demirle dağlanması gereken bir çıban şeklinde kendisini gösterse bile, işçi kitleleri Sovyetlerde bu bürokrasiye karşı pek savaşamaz. Bunu kanıtlayalım:

Smolensk olayı. 1928 ilkbaharında, kamu hukuku suçları - hırsızlık, yolsuzluk, cinayet- nın çokluğu şehirde ve onun önemli kasabası Smolensk'in bütün sovyet ve komünist yetkililerinin ahlâk bakımından çürümüş olduğunu kanıtladı. Bölgesel milis kuvvetleri haydutlarla işbirliği yapıyorlardı. Maliye komiserliği büroları eski rejimin önemli kişilerinin yiyim yeri yaptığı bir arpalıktı. Fabrikaların yönetimi o kadar çürümüştü ki bir kadın işçinin iş bulma veya işini muhafaza etmesinin alışılagelmiş biricik yolu, kendi üstündekilere karşı, kestirebileceğiniz çekiciliğe(!) sahip olmasıydı. Sovyet yürütme komitesinin komünist yöneticileri ve parti komitesi rezilce içkili, eğlenceli bir yaşam sürüyorlardı. Kasabalarda kulaklarla birlik oluyorlardı. Bütün bu olaylar Mayıs 1928'de Pravda'da yayınlandı. Smolensk'in komünist örgütü, *Moskova'dan gelen delegeler tarafından* işçilerin de yardımıyla kesin şekilde tasfiye edildi. Sovyetlerin merkez yürütme komitesindeki Smolensk delegeleri kovuldu. Birkaç rezil de kurşuna dizildi.

Kırım olayı. 1928'in başında, Kırım Tatar Cumhuriyeti Sov-

yet Merkez Yürütme Başkanı Veli İbrahimov bir cinayet ve bir sürü olaydan dolayı suçlu bulundu ve bir suç ortağı ile birlikte kurşuna dizildi. Hiç kuşku yok Kırım yöneticileri arasında tek hırsız bu İbrahimov değildi. 11 Ağustos 1928'de *Pravda* bu konuda şöyle yazıyordu: "Kırım'daki parti örgütü, içinde ne demokrasi, ne de bolşevik özeleştirisi geliştirmemiş. Bu yüzden kendine benzeyen bir sürü serüveni ile çevrili bir kamu hukuku suçlusu uzun zaman Kırım Merkez Yürütme Komitesinin başında kalabildi. Bu yüzden Sovyet yönetiminin işçi sınıfına yabancı elemanlar tarafından ele geçirilmesine olayın geçtiği yerde hiç kimse savaş açmadı."

Artemovsk olayı. (Şubat 1928 gazeteleri). Bir mahkeme başkanıyla bir milis şefi, aşırı derecede sarhoşken genç bir kadına tecavüz ediyorlar, kadın ertesi günü intihar ediyor. Ölümü belgelemek için çağrılan doktor nedenleri araştırırken kendini tehlikeye atmamak için olayı örtbas ediyor. Olayı sorgulamakla yükümlü sorgu yargıcı da olayı işleme koymuyor. Yerel gazete bundan bahsetmeye, partinin yerel komitesi de bu işin üzerine eğilmeye yanaşmıyorlar. Ancak olayın yankıları Karkov'a vardığı zaman çıban patlıyor. İdarenin, milisin, basının, adaletin, büyük iş merkezi olan Artemovsk'daki partinin bütün bürolarında kangrenin yaygınlaştığının farkına varılıyor.

Nihayet, Şakti veya Donetz madenlerini hatırlatmaya gerek var mı? Karşı devrimci gizli teknisyen örgütleri Donetz madenlerinde senelerce farkına varılmadan etkinlik gösterdiler...

Smolensk'de Artemovsk'da, Kırım'da, Donetz'de -ve başka birçok yerde, çünkü özetlemek gerekiyor- Sovyet seçmenlerinin ve parti üyelerinin kontrol, geri çağırma vs. haklarına ne olmuştu?

Eğer en ufak bir işçi demokrasisi var olsaydı bu gibi skandallar olur muydu?

İşte böyle. Bütün bölgesel yetkililer gerçekte partinin taşra komitesi tarafından saptanıyor; ve eğer bu komitenin kendisi hasta ise, ortaya çıkan durum kestirilebilir. Artemovsk suçlularından olan mahkeme başkanı ve milis şefi partiliydi. Olayı sorgulayan sorgu hakimi de öyle. Konuşmayı reddeden Ko-

çegarka redaktörleri de öyle. Buna benzer yolsuzluklara karşı çıkmak isteyecek olan işçi veya vatandaş bütün bölge yetkililerini üstelik de basını karşısında bulacaktır.

Partiden söz ederken çürümüşlüğün çok derin, ve çok yaygın olduğunu göreceğiz. O derece ki, Moskova Sovyeti'nin üyesi bir kadın geçen Ocak'ta haklarını kullanmak ve bir milis karakolunun nasıl çalıştığını anlamak isteyince, haksız ve aşağılayıcı bir kovuşturmaya uğramıştı. *Pravda* onu savunmak zorunda kaldı Moskova'da!

Böylece Sovyet işçilerinin genellikle "seçtiği" ve kendilerini "temsil eden" Sovyet üyelerinin isimlerini dahi bilmemelerine şaşmamak gerek. Kokand (Türkistan) da Sovyet'in 3/4'ünün hiç beklenmedik bir biçimde gözden kaybolduğunu görmekte şaşılacak ne var? Sovyet'e 450'den fazla üye seçilmişti, fakat seçilenlerin listesi kayboldu. Seçilenlerden basın yoluyla kendilerini bizzat tanıtmaları istendi. Bu çağrıya sadece 160'ı cevap verdi. Bu sayının da ancak yarısı Sovyetin birinci oturumuna katıldı...

Bir Sovyet zaten pek seyrek olarak toplanır. Çok kalabalıktır ve genellikle üyeleri etkinlikle tartışıp görüşebilecek bir kurulu oluşturmayacak derecede çok kötü bir seçim sonucu oraya gelmişlerdir.

O, şeklen seçilmiş, ama aslında parti komitesi tarafından atanan yöneticilerinin raporlarını kurallara uygun olarak onaylamaktan başka bir şey yapmaz. Komisyonları bölgesel önem taşıyan bazı yönetim çalışmaları yapabilir. Ortalama bir Sovyet üyesinin etkinliği pek önemli değildir. Seçilen üye partisiz olunca, genel sorular sorulduğunda ancak partinin önerilerini veya eleştirilerini onaylar, bu da yanlış anlaşılmalara neden olur. Parti üyesi olunca, Sovyete önerilecek kararları komünist fraksiyonda gerektiğinde tartışabilir, ama çoğunlukla şefleriyle anlaşmazlığa düşmekten korkar; komünist fraksiyon bürosu, yani şefleri tarafından görevlendirilmedikçe Sovyette söz bile alamaz...

S.S.C.B.'de etkinliği gözle görülür bir şekilde yavaşlayan "sovyetlerin canlandırılması" sık sık sözkonusu oluyor. Gerçekten onların canlandırılması gerekiyor. Ama neleri önermeli:

Önce, menşevikler ve iyi niyetli, fakat düşüncesiz birkaç eleştirmenin önerdiği gizli oyu şimdilik bir kenara koyalım. Kuşkusuz bu aşamaya varılacaktır ama ileride. S.S.C.B dışarıda bu kadar düşmanlıkla ve içeride de bu kadar güçlüklerle karşı karşıya olduğu müddetçe gizli oy kolayca işçi sınıfının en geri elemanlarına istemeden yardım etmiş olur. İlerici ve bilinçli işçilere, başta kendi kurumlarında yüksek sesle, açık konuşmak hakkı olmak üzere hak ve görevleri olduğunu hatırlatmak gerekir. Yalnız bunun için onlara hakları hakkında bazı garantiler vermek gerekir, Sovyet üyelerinin dokunulmazlığı, idari mahkemenin yani Sovyet seçmenleri için G.P.U'nun yargılama yetkisinin kaldırılması gibi; o zaman ancak savunma hakkı tanıyan ve herkese açık mahkemelerde yargılanabilirler. Ayrıca bütün çalışanlara vatandaşlık haklarını kullandığından dolayı hiçbir ekonomik yaptırıma konu olmayacağı hakkında garanti vermek gerekir. Nihayet, Sovyetlerin önüne büyük politik sorunları koymak daha az kalabalık, daha iyi seçilmiş bir Sovyet oluşturmak gerekir. Bu da sonuç olarak Sovyet anayasasına dönmekten başka bir şey olmayacaktır.

İşin özü burada da değil. Özellikle partinin içindeki havayı esenliğe kavuşturmak, Sovyetlerin üzerinde parıldayan belirli gerçek bir demokrasiyi yeniden kurmak gerekecek, çünkü bu Sovyetler yoluyla diktatörlüğünü icra eden devrimci proletarya partisidir; çünkü emekçileri demokrasiye doğru götürmek işçi sınıfının örgütlenmiş öncülerine -komünist partiye düşer.

PARTİNİN İÇ İŞLEYİŞİ
KUŞAKLAR ARASI ÇATIŞMA

Bürokrasi

Şimdi de kuramsal olarak demokratik merkeziyetçilik üzerine kurulan partinin iç işleyişini irdeleyelim. Kuramsal olarak, şöyle bir işleyiş gerekiyor: Temel örgütler, fabrika veya iş kurumları kendi aralarında tartışıp görüşerek yöresel konferanslar için delegelerini seçiyorlar, bu defa bunlar da dereceli bir aşama izleyerek kongre için delegeler seçiyorlar; bu en büyük kongre de gelecek kongreye kadar partiyi idare edecek olan Merkez Komitesini seçiyor. Böylece her şey temelden başlıyor, Merkez Komitesi kendisine ilham veren büyük çoğunluğun isteklerine tercüman oluyor, yerel komiteler de aynı şekilde seçiliyor. Partinin bu kadar üyesinin bu kadar düzenli kurullarda her ay söz aldığını kanıtlayan istatistikler bile ortaya konabilir: Partinin iç demokrasisinin kanıtı!... Daha önce alıntıladığım olayların yanında bu belgeler çok temelsiz kalıyor.

İşte partinin 1928'deki durumunu gözler önüne seren diğer olaylar:

Merkez Komitesi 4 Ağustos'ta İrkutsk örgütüne bir mektup yazarak saptadığı hatalarını bildiriyor, bu mektup aynı gün *Pravda*'da da yayınlanıyor:

"Eski rejimin memurları, Kolçak'ın karşı devrimci ha-

reketinin kalıntıları ve partiye yabancı diğer elemanların İrkutsk bölgesinin Sovyet temsilcileri üzerinde belirgin bir etkileri var. Bu elemanlar çoğunlukla yöneticilik görevlerini işgal ediyorlar... Partinin gazetesi *Vlast Truda* (Emeğin Egemenliği) görevinin gereğini yapmadı..." İrkutsk örgütünde olumsuzluklar eskiden beri vardır. Burada Sovyet Yürütme Komitesi başkanı ahlâken bozuk Loseviç 1926'da kurşuna dizilmişti.

Pravda'da 9 Ağustos'ta yayınlanan buna benzer bir sirküler, partinin yahut örgütünün yanlışlıklarının huzursuzluklara, eşkiyalığın yayılmasına yolaçışı ile ilgiliydi. Bölge komitesi özellikle milliyetçileri cesaretlendirdi ve kulakların güçlenmesine yardım etti.

Kırım Komünist Örgütü toprak reformunu tamamlamamıştı, eski beyazların ve milliyetçilerin Sovyet yönetimlerini ele geçirmesine izin veriyordu. (*Pravda*, 11 Ağustos 1928)

"Bizim fabrika hücrelerimizde eski jandarmalar (Beyaz Rusya'da), Denikin dönemindeki Yahudi soykırımının eski suç ortakları (Orta Rusya'da), monarşiye eğilimli "komünistler" (İvanovo-Voznesensk), köylerde aynı zamanda kulak olan işçiler, bu türlü başka elemanlar var." (A. Labovski, *Pravda*, 3 Ocak 1929).

Soçi'de, Kafkasya'da, Mart 1928'de partinin bütün yöneticileri partiden kovuldu ve mahkemeye sevkedildi. Sefahat onları çürütmüştü. "İçki alemleri genellikle toplu tecavüzle sona eriyordu. *Komsomol*'un genç kadınları sık sık kısım komitesi sekreterinin evine çağrılıyordu... Gitmemekte direnenler işlerini kaybediyorlardı" v.s. (*Pravda*, 8 Nisan 1928).

Büyük tarihçi Mişel Koltsov 9 Temmuz tarihli *Pravda*'da Sir Darya (Türkistan) bölgesinin parti örgütünün trajikomik bir tablosunu çiziyor. Bundan birkaç satır aktaralım:

"Genellikle bölüm komitelerinin Sovyet yönetimlerinin bölge parti hücrelerinin adi yankesiciler, vesikalı dolandırıcılar, gerçek hırsızlar, büyük yol kesici eşkiyalarla dolduğu ve işte bu mevcutla partinin Sovyet seçimlerine hazırlanması gerektiği görüldü."

Sir Darya örgütü Kazakistan'a aitti, oraya G.P.U.'nun gö-

zetiminde başta Troçki olmak üzere pek çok muhalif sürgün edildi. Böylesi komünistler orada politik sürgünlere zorla uygulanan acımasız yalnızlığa maruz kalıyorlar ve bize yukarıdaki ifadelerle anlatılan bölgesel komitelerin gözetimi altında tutuluyorlardı!

Biz parmağımızla yaraya dokunuyoruz. Bütün bu kangrenleşmiş örgütler 1927'de oy birliğiyle muhalefeti mahkûm etmeleriyle ün yapmışlardı. O muhalefet ki kangreni herkese duyuruyor ve bunun başlıca sebeplerinden biri olan bürokratik rejimi uyarmak istiyordu!

Komünist gençlik teşkilatı *Komsomol,* daha az bozuk değil, Komsomol'ların toplu ırza geçme hikayelerine karıştıkları anlaşıldı ve 1925-26'da Leningrad, Rostov ve başka yerlerde yargılandılar. Son günlerde (1928 Ekiminin sonu) "bozulmuş" daha doğrusu Rusların dediği gibi çürümüş olan Leningrad Merkez bölümü *Komsomol* komitesini feshetmek gerekti.

Smolensk, Artemovsk, İrkutsk'da ve başka yerlerde de durum bundan farklı değil.

Kuşkusuz bunlar partinin sağlıklı gövdesinde sivilceden başka bir şey değildir. Başka kaygı verici bir kötülük daha var: Partiye şekil veren, 1905'te ilk olarak Rus ihtilalini tanıyan, eski rejime karşı 20 sene illegal olarak mücadele eden, Ekim devrimini yapan, Sovyet Cumhuriyetlerini kuran, iç savaşta üstün gelen nesil, şartların zorlaması ve bürokrasi yüzünden partiden birer birer atıldılar. Böylece yaşlılardan hemen hemen kimse kalmadı. Mart 1928'de partinin 720 bin üyesi vardı, bunun %11'i 1917'den önce partide bulunuyordu; %32.5'i partiye 1920'ye kadar girmişlerdi, yani iç savaş sırasında ve %66'sı 1921 ile 1927 arasında girdi, yani NEP'ten sonra, kesin mücadeleden sonra. Böylece partinin şimdiki üyelerinin büyük çoğunluğu yönetimdeki partiye zaferinden sonra girdiler. Sert deneylerden geçen, sürgün, açlık, hapisle çelikleşen, inançlarını savunmaya, özverilerini yinelemeye, yeni fikirler üretmeye alışkın seçkin devrimciler yerlerini birçoğu eski rejimi pek de tanımamış, iç savaş yapmamış, partinin eski geleneklerini ve politik hayatı bilmeyen, hayattan çok başka beklentileri olan gençlere bıraktılar. Eskiden bir militanı yetiştirmek

için özveri gerekirdi, bugün belirli bir özen ve çaba yeterli oluyor. Militanın mesleği eskiden sayısız tehlikeler içeriyordu; bugün parti üyeliğinin maddi manevi belirgin avantajları var. Eskiden her biri kendi inancını oluşturup savunmak zorundaydı; bugün -az çok bir çabayla- partinin öğretiminden geçmek ve onu kabul etmek yeterli oluyor. Bütün toplumda iktidara meyledenler, bugün partiye girmeye çalışıyorlar. Orada kalmayı sağlama bağlamak için ne yapmak lazım?

Kısacası, düzenli hal ve gidiş ve uysal bir karakter. En önemli yönetici görevleri o büyük kuşağın insanları tarafından işgal edilmiş durumda fakat bunların işgal ettiği yerler hızla seyrekleşiyor: Krasin, Dzerjinski, Yoffe, Frunze, Stepanov-Skvortzov, Tsuriupa öldüler; Troçki, Preobrajenski, Radek, Sapronov, V.M.Smirnov, Smilga, Rakovski, Sosnovski atıldı veya sürüldüler[1]. Burada ancak kahramanlık dönemine ait tarihe malolanlar arasından ön plandaki kişilerin, adını söylüyorum. Bütün bu insanlar Lenin'in arkadaşı oldular. Onlardan biri tarihin kesin dönemeçlerinde onunla denkti. Onlar ayrılıyorlar veya onları kovuyorlar. Yerlerini kim dolduruyor?

Bir parti hücresinde, büyük dönemin komünistleri yeni gelenlerin istilası altında küçük bir azınlıktan başka bir şey oluşturmuyor. Bu yeni gelenler 1927'de muhalefeti ezen böylece partinin mevcudunu yenilemeyi hızlandıran çoğunluğu oluşturuyor. Bu açıdan bakıldıkta Troçki ve Zinovyev'in yenilmesi onların kuşağının yenilmesi şeklinde açıklanabilir: Onlar yeni gelenlerin asla paylaşmadığı özlemlerin, yenilerinkine zıt özgünlüklerin simgesiydiler. Onlar, öncelikle, partinin iç yönetiminde reform istiyorlardı, yani bürokratik sistemin terkedilmesini, iç demokrasiye dönüşü. Bu yüzden onlar, bürokratik sistem sayesinde partiye iyice yerleşmiş veya devamlı yerleşmeyi hayal edenleri korkutuyorlardı.

Partinin şimdiki üyelerinin büyük çoğunluğu ancak basit marksist bir kültüre sahipler, bu da sıkı bir şekilde hiyerarşize

1. Şu yakınlarda Preobrajenski, Radek ve Smilga ve ardlarında birkaç yüz muhalifle birlikte, yöneticilere zorunlu olarak kabul ettirilecek olan görüşün az çok kendi görüşlerine uygun olduğunu düşünerekten resmi politikaya katıldılar.)

olmuş yürütme kadrolarının varlığını gerekli kıldığından eleştirel düşünce olanağını kısıtlıyor ve otomatik olarak partide bürokrasiyi egemen kılıyor. Başkalarından biraz daha bilgili fakat kesinlikle tek yanlı bir formasyonu olan ve basit kültürlü işçilerden oluşan bu kadro diğer işçilerinkinden daha iyi maddi durumdaki bir işe yerleşiyor. Bunlar ayda ortalama 150 ila 225 ruble kazanıyorlar. İşsiz kalma korkuları yok -"çizgide" kalmak şartıyla- oysaki vasıflı işçinin aylığı ayda 80 ruble civarında. Bunlar daha az iş disiplinine tabi ve biraz da yetkiye sahiptirler. Böylece Partinin hücre sekreterleri, fabrika komite sekreterleri, sendikalar ve Partinin memurları, kızıl müdürler, müdür yardımcıları, sekreter adaylarından oluşan bu "işçi aristokrasisi" ortaya çıkıyor, aslında bunların kendi başlarına bir bela gelmesinden sakınmaktan ve işlerine iyiden iyiye yerleşmekten başka bir arzuları yoktur. Başta parti olmak üzere bütün mekanizma kirlenmiştir. Bu bürokrasi, fabrikalarda sık sık uyuşmazlık içinde kaldığı işçi sınıfının hislerine tercüman olabilir mi? İşçi kökenli olanlar bürokrasiyi hiçbir bozulma karşısında uyarmıyorlar.

Bürokrasinin komünist parti için ve proletarya diktatörlüğü için büyük bir tehlike oluşturduğu yadsınamaz. Kuşkusuz buna çare bulmak için çok geç değildir. Gene de Ekim kuşağı devrimin gereken büyük reformunu tamamlayacak derecede yeterliliğe, sayıya ve saygınlığa sahiptir. Bu reform devrimci güçlerin, yeteneklerin ve enerjilerin doğal seçimine dönüşten ibaret olmalıdır; doğal ayıklanmanın etkili olması için yeteneklerin ve güçlerin ortaya çıkması gerekir, parti üyelerinin konuşma, yazma ve inisiyatiflerinin canlı kalması gerekir, parti üyelerinin militan olmaları gerekir, yoksa maaşlı bürokratlar tarafından kadroya alınan pasif uygulayıcılar değil. O zaman molozları ve yükselme hırsı olanların bir kısmını -tabii hepsini değil- atan kendiliğinden bir tasfiye meydana gelecektir. Burada söz konusu olan şey, yeteneksizlerin, dalaverecilerin işçi hareketine burjuva veya küçük burjuva fikirleri getirecek olanların arzuladığı yükselme hırsı değildir, bu elbette kötü bir şey. Bu reformu pratik olarak nasıl tasarlamalı? Partinin fraksiyon mü-

cadelesi sırasında bizzat yoksun kaldığı birinci derecedeki güçleri yeniden içine alması gerekir. Atılanların çoğunluğu sağlam devrimcilerdir, bunların şimdiki durumları hatta yanılgıları bile onların hiçbir çıkar gütmeden inançlarını, proletaryanın yararlarını -kendi anladıkları şekilde- savunmasını bildiklerini gösteriyor. Parti programlı tartışmalarla, özel temsilcilerin yaratıcılığıyla -inceleme dergileri vs.- fikirlerini açıklığa kavuşturmalı, genç olsun yaşlı olsun diyecek bir sözü olan kimselere söz vermelidir.

Partinin ve sendikanın temel örgütlerindeki aylıklı memur egemenliği bana bir felaket gibi gözüküyor. Her işletme hücresi, her fabrika komitesi pek az bir personele aylık verir: Sekreterler, örgütleyiciler, görevliler. Parti tarafından beslenen bu kadrolar, partinin genel yararından çok kendi maaşlarını düşünürler. Bu insana özgüdür. Şu sırada aylıklı olanların yerine çeşitli görevlerini doldurmaları için partinin üyelerinin girişimine ve özverisine seslenerekten alt basamaklardaki bürokrasiye önemli bir darbe indirilmiş ve fabrika insanları daha fazla siyasi etkinliğe çağrılmış olacaktır.

Temel örgütler üzerindeki bürokrasi baskısını azaltmak için memurların seçimle gelmesi veya önemli kararlar sırasında parti kurullarında belki gizli oya başvurmak gerekir. Parti üyelerinin, kurullarda veya basında söz sahibi olmalarının yerel veya merkezi yöneticilerinin misillemesiyle karşılaşmayacağından gerçekten emin olmaları gerekir. Eski militanlar, sert disiplinle bağdaşmayan, aksine iç demokrasisiyle işleyen bu ideal rejimin - aksine iç demokrasi disiplini emreder ve onu zorunlu kılar- devrimden önce ve devrim sırasında mevcut olduğunu biliyorlar. *Bürokratlaşmış bir parti devrimi yapamazdı.*

Lenin'in düşüncesine göre, Merkez Kontrol Komiyonu, partinin içinde demokrasiyi sağlamaya ve parti üyelerinin kendilerini özgürce ifade etmelerine engel olmak isteyen herhangi bir kimseyi cezalandırmaya mahsus bir kurum olmalıdır... Gerçekte kuramsal olarak Merkez Komitesiyle eşit ve ondan bağımsız olan Merkez Kontrol Komisyonu senelerden beri Merkez Komitesinin yönetici fraksiyonunun ellerinde bir bastırma aleti oldu. Merkez

Komitesi yılda ancak birkaç kere toplanıyor; ülkede pek az tanınan üyelerinin ancak Politbüro'ya ait birkaç şefin dümen suyunda gittikleri ölçüde bireysel güçleri vardır. Stalin, Rikov, Buharin, Molotov, Vorosilov, Kalinin, Tomski, Petrovski, Rudzutak'dan meydana gelen ve şimdiki halde biri "sağ" (Rikov, Buharin, Tomski), diğeri "merkez" diye nitelenen iki eğilime bölünmüş olan dokuz kişilik Politbüro, aslında bütün yönetici görevleri üstlenmiş durumda.[1]

Bitirirken şunu da kaydetmeden geçemeyeceğim: Resmi teze göre parti hemen hemen mükemmel bir demokrasiden yararlanıyor, hep ilerleme yolunda, hiç şu andakinden daha "sağlıklı" olmadı, kısacası bolşeviklikte her şey mükemmel; bu fikirde olmamakta direnenler nevrastenik kötümserler, karşı devrimci troçkistler ve kılık değiştirmiş sosyal demokratlardır...

Fakat bu yukarıdaki cümleler, Smolensk ve nice başka yerlerin çürümüşlüklerinin, Sovyet basınının alışılmış ifadelerini kullanmış olmak için "%100 oybirliğiyle" aldıkları kararlarında da aynen tekrarladıkları şeylerdir.

* * *

1 Bu satırların yazıldığından beri Troçki, Zinovyev ve Kamenev'in daha önce Politbüro'dan uzaklaştırıldığı gibi Rikov, Buharin ve Tomski de aynı akibete uğradılar.

MUHALEFETLE İKTİDARIN SAVAŞI
STALİN VE TROÇKİ MUHALEFET PLATFORMU

Stalinle Troçki'nin senelerden beri giriştikleri mücadelenin doruk noktasına ulaştığı bir zamanda, yani Ekim 1927'de S.S.C.B.'ye vardım. On beş ay sonra bu mücadele bitmeden S.S.C.B.'den ayrıldım. Mücadele daha düne kadar gün ışığında yapılıyordu, şimdi ise yeraltında. Komünist Partisi yeni bir krizin eşiğinde. Zorla bir çözüme ulaşılamayacağı anlaşıldı. Fakat bu dramı başlangıcından itibaren izlemeğe değer. Yüz yirmi sene ara ile sanki Konvansiyon'un[1] önemli günleri tekrar yaşanıyormuş gibi...

NEP'in, barışın ve sanayinin yeniden kuruluşunun üçüncü yılı olan 1923'e damgasını vuran şey, Alman Devrimi'nin yenilgisi ve Lenin'in ölümüyle ortaya çıkmakta geciken parti kriziydi. Birçok eski bolşevikin başı çektiği kuvvetli bir akım, partinin iç yönetiminin demokratikleşmesini ısrarla istedi. Onlar, iç savaş bittiğine göre partiyi "askerden arındırma"nın gerektiğini düşünüyorlardı. Troçki, bürokratikleşmeye, entelektüel durgunluğa çare bulmak ve gençlere yer vermek için yürekliliklе "yeni bir yarış"ı tavsiye etti. Merkez Komitede, oybirliğiyle, aynı yönde çok güzel bir karar aldı. Troçki, *Pravda*'daki birkaç makalesinde bunun uygulamaya geçirilmesini istedi. Derhal ona

1. Konvansiyon: Fransa'da devrimden sonra birinci cumhuriyeti kurarak 1792'den itibaren üç yıl yöneten meclis. Ç.N.

karşı şiddetli bir kampanya başlatıldı. Onu, Merkez Komitesini gözden düşürmek, partinin birliğini tehdit etmek, bolşevizmin temel prensiplerine saldırmakla suçladılar. Okul ve üniversiteden gençler onu heyacanla destekliyordu. Bu gençler ayıklanıp üniversiteden kovuldular, partinin yüzlerce üyesi taşraya gönderildi. Buna 1923 kavgası denir...

Halk ve parti Troçki'yi Lenin'in bir devamı olarak görüyordu, ondan kurtulmak gerekiyordu, onun her yazısı, her sözü içerik bakımından son derece zengindi, onun Kızıl Meydan'da her görünüşünde alkış tufanı kopuyordu. *Ekim Dersleri* isimli eserinin III. cildine eklediği önsözü bahane edildi. Troçki 1917'de Lenin'le birlikte kendisinin, devrimi zafere ulaştırmak için, Zinovyev, Kamenev, Rikov, Nogin'den oluşan, iktidar hırsına kapılmış karşıt sağ eğilimle mücadele etmek zorunda kaldıklarını hatırlatmakta bir sakınca görmemişti. Olaylar açık olmasına ve çürütülemez belgelerle, özellikle Lenin'in eserleriyle kanıtlanmasına rağmen, iftira ve tarihin çarpıtılması diye yaygara koparıldı. (Geçen sene Stalin de Zinovyev ve Kamenev aleyhinde bütün bu olayları yorumlayan az yayın yaptırmadı.) Troçki, Kızıl Ordu Devrimci Kurulunun Başkanlığından istifa etmek zorunda kaldı. Partiden uydurma bir bahane ile atılan, iç savaş kahramanı sekreteri Glazman intihar etti. Bu, muhalifler içinde tek intihar değildi. Troçki partinin kararlarını saygıyla, kendi deyimiyle "askerce" karşıladı. İnancından da asla dönmeden. İşte 1924 çekişmeleri dedikleri olaylar bunlar.

Bu arada Troçki'den yana olan komünistler çeşitli bahanelerle Komünist Enternasyonal'den atıldılar. Fransa'da, Savarin, Monat ve Rozmen'in de başına aynı şey geldi.

1925'te, Zinovyev'le Stalin'in arası gerginleşir. Stalin, Troçki'ye yakınlaşmaya çalışır. Troçki o sırada gömüldüğü sessizlikten şu ürünleri vererek çıkıyor: *Avrupa ve Amerika, İngiltere Nereye Gidiyor?, Verim Kalitesi, Kapitalizme mi Yoksa Sosyalizme mi Doğru?*

Onun iktidara dönüşü söz konusudur. Fakat o pek çok direnmeyle karşılaşan bir sanayileşme politikasını önermektedir.

1926'da, Stalin'le Zinovyev'in bozuşması, yani Leningrad ve Moskova örgütleri arasındaki anlaşmazlık yüzünden, partinin

XIV. Kongresinde ansızın yeni bir kriz patlak veriyor, Zinovyev, kulak tehlikesini ve kendisinin yaratmış olduğu bürokratik rejimin sakıncalarını ortaya koyuyor. Stalin'le Buharin, Zinovyev'le Kamenev'i buğday stoklamasında başarısızlığı kışkırtmakla, orta halli köylüyü tanımamakla ve Troçki'nin atılmasını istemekle suçluyorlar. Parolaları: *Sola Ateş!*'tir. Leningrad örgütü parçalanıyor. Yüzlerce üyesi taşraya gönderiliyor. Stalin bu şaşırtıcı zaferini partinin genel sekreterliğinin imtiyazlarını kullanarak bütün yerel örgütlerin yönetici görevlerine yavaş yavaş kendi adamlarını yerleştirmek için senelerden beri sürdürdüğü sabırlı çalışmaya borçludur.

Şüphesiz Zinovyev'in siyasi geçmişi karanlıktır, ama dediklerinde haklıdır. Diğer yandan, onun daha önce hırpaladığı Troçki ile birleşmesi Lenin'in anti-tezi olan troçkizm efsanesine kesin bir darbe indirecektir. 1923'ün ihtiyar muhaliflerinin düşüncesi böyle. Bu arada yönetim hataları birbirini izler; bu yüzden açıkça tehlikeye düşen Çin Devrimi önemli sorunlara yol açar. 1923 muhalifleri (Troçki, Radek, Preobrajenski) ve Leningrad'dakiler (Zinovyev, Kamanev) ittifaklarını pekiştirirler.

Merkez Komitesinin önemli bir oturumunda, Zinovyev, parti yönetimi gibi temel bir sorunda 1923'teki muarrızlarının kendisine karşı haklı çıktıklarını, troçkizmin masalının uydurma olduğunu, geçmişte Troçki'ye karşı kampanya yürütmek için yedi kişilik gizli bir komite kurduklarını kabul ediyor. Bu oturum müthiş bir gürültüyle sona eriyor. Bu andan itibaren, parti yöneticileriyle muhalefet arasındaki mücadele şiddetleniyor. Araya karışan olayları izlemek çok güç.

İsterseniz muhalefet platformunu özetleyelim.

Muhalefet, kulak, nepman ve bürokratın -tek kelimeyle yeni burjuvazinin- tehdit edici gelişmeler kaydettiğini, işçi sınıfının maddi ve politik durumunun daha da kötüye gittiğini kesin olarak söylüyor. O da "sağa" ateş püskürüyor...

O, Partiye ve Komünist Enternasyonal'e bürokrasinin verdiği zararları, büroların partinin bütün üyeleri üzerinde uyguladığı baskıyı, kadroların bozulduğunu bildiriyor. "Lenin'in zamanında olduğu gibi" iç demokrasiye dönülmesini istiyor.

Kişisel düşmanlarını partinin yönetiminden uzaklaştırmak is-

teyen Stalin'in hırsını belirtiyor. Lenin'in vasiyetinin yayınlanmasını ve uygulanmasını istiyor, yani Lenin'in parti yöneticilerine son mesajlarından birini... Bunda Lenin, "kaba ve hain" olan Stalin'in genel sekreterlikten atılmasını tavsiye ediyor ve Troçki'yi partinin en iyi başkanlarından biri olarak düşündüğünü bildiriyor.

Genel muhalefet proleter enternasyonal adına "tek bir ülkede" gerçekleştirilebilecek sosyalizm kuramına karşı çıkıyor.

Ekonomik durumun gittikçe iyileştiğini, köylerin rahatça sosyalizme doğru yol aldıklarını söyleyen resmî iyimserliğin yanlış olduğunu ortaya koyuyor, "yavaşlatılmış bir sanayileşme"nin tehlikelerini sayıyor. Daha aktif bir sanayileşme politikası istiyor.

En son olarak da komünistlerin Çan Kay Şek'i, Guomintang'ı, Wu-Han hükümetini kısaca en kötü düşmanlarını yani yarının cellatlarını desteklediklerini ve böylece işçi ve köylü hareketinin moral bozucu olduğu kadar kanlı bozgunlara sürüklendiği Çin Devrimi'nde Komünist Enternasyonal tarafından izlenen yıkıcı taktiği belirtiyor. O, parti ve Komünist Enternasyonal yönetimini tamamıyla kehanet dolu tez ve uyarılarıyla bombardımana tutuyor, bu da bir sürü ceza almalarına neden oluyor.

S.S.C.B.'deki olaylarda Çin Devrimi'nin başlıca rolünü kaydetmek gerek. Muhalefeti, içlerinde daha önce kendilerinin yenilmiş kabul edenleri bile hiçbir engel tanımamaya iten Çin Devrimi'dir. "Büyük bir halk devrimi 1905'in menşevizminin eski hatalarının mekanik tekrarıyla yıkıma doğru sürüklenirken daha iyi bir fırsat bekleyerekten oyalanabilir miydik?" diye kendi kendilerine soruyorlar. "Zaman çok kaygı vericiydi. Partiye ve III. Enternasyonal'e son bir uyarı vermek nedeniyle yenilgiyi kabullenmekte tereddüt etmemeliydik", diye ekliyorlar. Gerçek şu ki, en elverişli koşullarda başlayan Çin Devrimi bozgundan bozguna sürükleniyordu.

Muhalefetin ne konuşma ne de yazma hakkı vardır. Üyelerinin yerleri değiştirilmiş, işlerinden kovulmuş, aç kalmışlardır. Alışılagelen uygulama hep böyledir. Bütün basın onu ihanetle, sosyal demokratlıkla, harp zamanı savaşmama öne-

risinde bulunmak gibi bir sürü olumsuzlukla suçlar. Genellikle onun dediklerini çarpıtarak yazar. Tekziplerini yayınlamaz. XV. Kongre yaklaşırken 1928'in sonbaharında mücadele şiddetlenir.

Partinin statüsü, bütün üyelerin, kongrelerin arifesinde, iki üç ay önceden partinin genel politikasını inceleyip tartışmak üzere davet edilmelerini gerektirmektedir. Aceleyle -Troçki, Zinovyev ve Kamenev'i atan- Politbüro ancak kendi tezlerinin tartışılmasına karar verir. Merkez Komitesinin on üç üyesi -daha az değil- Kongre amacıyla muhalefetin temel görüşlerini dile getirir. Stalin bu temel görüşlerin karşı devrimci olduğunu beyan eder ve bunun yayınını, dağıtımını ve hatta okunmasını bile yasaklar.

O zaman muhalifler kendi imkânlarıyla seslenmeye karar veriyorlar. Yazı makinalarını kullanarak bildirilerini yayınlıyorlar. G.P.U müdahale ediyor ve bunları ele geçiriyor. Basın, muhalefetin S.S.C.B.'de gizli basım evleri kurduğunu dünyaya yayıyor. Bu yalandır, çünkü bir yazı makinası bir basımevi gereci oluşturmaz. Muhalefet 7 Kasım'da, Ekim Devrimi'nin X. yıldönümü şenlikleri esnasında gösteri yapıyor. Önceden hazırlanmış kadrolar onu ıslıklıyor ve bazan da dövüyorlar. Moskova'da Kızıl Meydan'da, "Lenin'in vasiyetini hatırlıyor musunuz?" kelimeleri yazılı bir pankart taşıyan muhalifler hırpalanıyor. Balkonuna Lenin ve Troçki'nin portrelerini asan muhalif Smilga'nın lojmanı yağmalanıyor. Cezalandırılmayacaklarından emin olan kabadayılar Lenin'in bile portresini yırtıyorlar. Troçki, Zinovyev, Radek, işçi lojmanlarında parti üyelerinin toplanması için bir kampanya düzenliyorlar. Bu toplantıların başarısından telaşlanan Merkez Komitesi onları zorla dağıtması için "işçiler"e izin veriyor. Bu, önceden cezasız kalacağı garanti edilen sokaktaki kaba güce bir çağrıdır.

1918'deki Brest-Litovsk müzakerelerinin ve Alman devriminin adamı Pekin ve Tokyo'da Sovyetlerin büyükelçisi Yoffe, hasta ve tedavi imkanlarından yoksun bırakılmış olarak Troçki ve Zinovyev'in atılmalarına üzüldüğünden partiyi son kez protesto amacıyla Moskova'da kafasına kurşun sıkarak intihar ediyor. Troçki'ye yazdığı son mektubuyla etkileyici politik bir vasiyet bırakıyor. Binden fazla insan Moskova'da cenazesini

izliyor. Bununla beraber tuhaf söylentiler ağızdan ağıza dolaşıyor: Muhalefet önderleri Beyazların karşı devrimleriyle komplo ve suç ortaklığı içinde olmakla suçlanıyor. İşin içinde Wrangel'in eski bir subayı vardır. Bu beyaz subayın G.P.U.'nun bir ajanı olduğu ortaya çıkıyor. Balon sönüyor.

Aylarca süren devamlı ihraçlardan sonra -muhalifler tümüyle, gruplar halinde atılıyor, Leningrad'da bir seferde 39 işçi- bu baskı ve "partide terör" havasında XV. Kongre toplanıyor. Pek doğaldır ki, büyük bir titizlikle seçim yapılan bölge konferanslarında muhalifler bir delege kartı elde edememişlerdir. Kongre tam bir birlik kongresidir. Kongre oybirliğiyle, büyük çoğunluğu zaten atılmış olan muhalefetin tasfiyesine karar veriyor. Kararlarını tam olarak kabul etmeyeni, her kim olursa olsun partiden kovuyor. Kongre kararlara itaatin yetersiz olduğunu bildirmekle yetinmiyor, ayrıca muhaliflerden fikirlerinden dönmelerini istiyor. Zinovyev ile Kamenev fikirlerinden dönüyorlar, ama altı ay daha partinin kapısında kalıyorlar. Ertesi haftadan itibaren diğer sürgünler başlıyor.

Ertesi ay, buğday krizi, Çakti ve Smolensk skandalları dikkatleri o yöne çekiyor. Çin Devrimi'nin başarısızlığı ortaya çıkıyor, Stalin, yenik düşen muhalefetin bazı önerilerine kelimesi kelimesine hatta fazlasıyla yeniden sarılıyor. Kulaklara savaş! Partide özeleştiri kampanyası! Bürokrasiye karşı mücadele! Çin'de yapılan büyük yanlışlar kabul ediliyor -biraz geç- ve hatalar Çin Komünist Partisi Merkez Komitesine yükleniyor.

Birkaç ay geçiyor ve Stalin "Partinin oportünist sağ kanadı"na karşı büyük bir kampanya başlatıyor. Moskova örgütünün yöneticileri görevlerinden atılıyorlar. Buharin'in oportünizmi de sözkonusudur. Sağ açık olarak sağa karşı kampanyaya katılmasa bile inatla susuyor! Gazetelerde şunları okuyabiliriz: "Bazı sağcılar diğerlerinden daha çok bağırıyorlar: "Kahrolsun sağ!...Fakat biz aldatılmamıza müsaade etmeyeceğiz!" İşler, işte bu noktada.

Yeni bir kriz patlak verecek gibi.

"TROÇKİZM"İN CEZALANDIRILMASI

Bir Ortodoksla Bir Muhalif Arasındaki Diyalog

XV. Kongre Troçkizm'in cezalandırılmasının başlangıcı oldu. Aşağı yukarı 4000 muhalif partiden atıldı. Diğer binlercesi sözlerini geri aldılar. Atılanların birçoğu işlerinden de kovuldu. Moskova'daki arama tarama sırasında G.P.U., Rus muhalefet liderleri tarafından Fransa ve Almanya'daki komünist arkadaşlarına gönderilen iki mektubun örneğini ele geçirdi. Bu mesajlarda, Komünist Enternasyonal'deki durumun ciddiyeti sol bir enternasyonal fraksiyon oluşturulmasını haklı kılar deniliyordu. Aslında hiçbir sansasyonel tarafı olmayan bu "sansasyonel belgeler"in yayını, muhalefetin en gözde liderlerinden otuzunun sürgün edilmesini haklı kılıyordu. Troçki Moğolistan sınırındaki Alma-Ata'ya gönderildi. Milletlerarası baş eğmez kışkırtıcı, bütün Avrupa hapishanelerinin baş eğmez kıdemlisi, Berlin Spartakist isyanının sağ kalanı Karl Radek çok geçmeden oğlunun da yanına yollanacağı yer olan Tobolsk'a gönderildi. Güç zamanlarda Kızıl Ordu'nun yüksek rütbeli subaylarından biri, Posta-Telgraf'ta sabık halk komiseri eski Sibirya bolşeviki İ.N. Smirnov, Karadeniz'de Abhazya'ya gönderildi.

Dünün İçişleri Halk Komiseri Ural'da devrimin önde gelenlerinden olan Mroçovski ile Bieloborodov vaktiyle düşmana karşı savundukları bölgelere politik sürgün olarak döndüler.

Moskova'da Ekim ayaklanmasının yöneticilerinden biri olan Muralov'un, demir yolundan yüzlerce kilometre uzakta Sibirya ormanlarının ücra bir kasabası Tara'da, evde gözaltında olduğu öğrenildi. 1917'de Baltık filosunun düzenleyicisi, yetenekli ekonomist ve ayrıca savaş adamı Smilga, bazan vurguncuların sürgüne gönderildiği Orta Asya'da Narim'in, üstelik sağlığa zararlı bir kasabasına gitmek üzere yola çıktı. Genç komünistlerin Enternayonalinde enerjik etkinliğiyle tanınan genç Sırp Voya Vuyoviç hasta vaziyette Arhangelsk'e doğru gitti. Sepranov'un grubuna daha da sert davranıldı; ekonomist V.M. Smirnov'la karısı kutup dairesinde Ural'ın kuzeyindeki tundralarda Berezova'ya gönderildi. Dostları onların çocuklarına sahip çıktı. Ünlü bir Troçkist olan Rafail buzlarla kaplı Turuhansk'a gönderildi. Preobrajenski'yle Rakovski'ye daha iyi muamele edildi, biri Unalsk'a diğeri Astnakan'a gönderildi.

Bu önlemler muhalifler tarafından soğukkanlılıkla karşılandı. Ülkenin bunlardan hemen hemen hiç haberi yoktu. Sürgünler Sibirya'nın küçük kasabalarının ücra köşelerinden kendi aralarında, daha sonra da merkezle legal veya illegal mektuplaşmaya başladılar. Çok geçmeden, bir yığın mektup, tez, makale bütün fabrikalarda, partinin bütün uyanık çevrelerinde el altından dolaşmaya başladı. Bu sırada olaylar muhalefeti haklı çıkarıyordu. Muhalefet izlendiğinden dolayı gizlice örgütlendi. Muhalefetin illegal bir şekilde daktiloda yazılıp sonra ilkel baskı makinelerinde basılan yazıları çoğaltılıyordu. Muhalefet, Komünist Enternasyonal'in VI. Kongresine bir bildiri sundu. Bu, Kongrede ancak gizli kaydıyla delegelerin bilgisine sunuldu. Troçki'nin aynı şekilde Enternasyonal'in programı üzerine yazdığı eleştirel uyarılarını da saklamayı tercih ettiler. Troçki diğer yazılarında, Çin Devrimi'ni, kırsal kesim sorununu, tarihi sorunları ele alıyordu. Parti entellektüel canlılık gücünü yitirirken, muhalefetinki yoğunluğunu artırıyordu. Partinin sertleşmesi gerekiyordu.

G.P.U. durmaksızın sonu sürgünle biten tutuklamaları gerçekleştiriyordu. Kural olarak, tutuklanıp da inancından dönmeyi reddedenler, birkaç aylık hücre hapsinden sonra sürgüne gön-

deriliyorlardı. Yazın sonunda, sürgünlerin sayısı aşağı yukarı 400'e yükseldi, bir o kadarı da hapishanelerde yola çıkma emrini bekliyordu.

Tam bu sırada Troçki hakkında kaygı verici söylentiler dolaşmaya başladı. Onu hedef alan bir suikastten bahsedildi, sonra ikinci bir suikastten. Doğru dürüst hiçbir şey bilinmiyordu, haber alamamak, muhalif işçilerin sinirlerini geriyordu. Troçki'nin büyük kızı Nina Lvovna Bronştayn Moskova'da veremden öldü; eski önderin cenaze töreninde bulunması için verilen izni reddettiği ve sonradan ağır bir hastalık geçirdiği öğrenildi. İşte bu durum muhalif grupların proleterlere ilk çağrılarını yapmak üzere karar vermelerine sebep oldu. O zamana kadar, parti içinde veya partiye yakın işçi çevrelerinde ajitasyon yapmakla yetinmişlerdi. Karkov'da, Kiev'de, Moskova'da, Leningrad'da fabrikalar, baskıyı protesto eden, sürgünlerin eski yerlerine dönmelerini, partinin iyileştirilmesini isteyen ve "kulak'a, nepman'a ve bürokrat'a hücum" sloganı yazılı el ilanlarıyla dolup taştı.

Bu yeni ajitasyona yüzlerce tutuklama ile cevap verildi. Stalin, Merkez Komitesinde partide hâlâ onbinlerce troçkist olduğunu söyledi. (Bu *Pravda*'da yayınlandı). Yönetim sağa karşı gürültülü kampanyasını başlatırken, sola karşı da bütün fabrikalarda tutuklamalar yapılıyordu. Muhalefet her baskı girişiminden gazetelerin hiç söz etmediğini ileri sürüyor, habire protesto yağdırıyordu. Kararlı, gücünü ilerici işçilerin sevgisinden alan birkaç bin komünistle, G.P.U. arasında karanlıkta cereyan eden bu şiddetli mücadelelerin farkına bile varmadan S.S.C.B.'deki yaşamınız sürüp gider.

Bu mücadelenin başlangıcından beri bir sene geçti, ve tutuklamalar, sürgünler, gizli çağrılar, yasadışı gösteriler devam ediyor: "Karşı devrimin ve menşevizmin bu yeni şekli"ne karşı olağanüstü önlemler, acımasız baskılardan başka çare kalmamıştır. Muhalefetin bu direnci, bu canlılığı, her ne olursa olsun Sovyet basınının sık sık dediği gibi liderlerinin asla "ordusuz generaller", "karamsar entellektüel bir yumruk" olmadığını ve fabrikalarda pek çok sempatizanları olduğunu ispat ediyor.

1928'in sonunda trajik olaylar mücadeleyi arttırdı. Troçki'nin sekreterlerinden biri, Toprak Dağıtım Komitesinde çalışma arkadaşı aynı zamanda akrabası hem de iç savaşın ihtiyar askeri Jorj Vasileviç Butov casus olduğu yolunda karalayıcı bir suçlamayla tutuklandı ve ona savunma olanağı verilmedi. Moskova'nın bir tutukevinde, 26 Ekim 'de, açlık grevinin 35. veya 50. gününde öldüğü söyleniyor. Gazeteler bundan hiç sözetmediler. Leningrad'da, Kızıl Üçgen fabrikasında evli, aile reisi, 1905'ten beri devrimci, 1918'den beri komünist olan Albert Henrihson adında bir işçi 21 Ekim'de tutuklandı. 31 Ekim'de esrarengiz bir şekilde tutukevinde öldü. G.P.U. bu olayı karısına iki değişik haber şeklinde bildirdi: Biri beyin kanaması, diğeri intihar. Vücudunda işkence izleri vardı. Öte yandan Karkov'da muhalif işçiler hırpalandı. Moskova'da Butriki hapishanesinde tatsız olaylar meydana geldi. G.P.U. sürgündekilerin bütün yazışmalarını engellemişti. Mektup alamayan aileler çılgına döndüler. Sürgünler, hem ailelerden koparılmış, hem de kendilerine en ufak bir savunma hakkı tanınmadan bunaltıcı bir yalnızlığa terkedilmişlerdi. Ekim Devrimi'nin XI. yıldönümünün arifesinde Kiev'de Karkov'da, Odesa'da, Leningrad'da, Moskova'da yüzlerce kişi tutuklandı. Kiev'de binlerce işçi sokakta G.P.U.'nun pencereleri önünde tutukluların salıverilmesini isteyen gösteriler yaptılar. Çok defa şiddet kullanılarak dağıtıldıkları halde, gösterilerini sürdürdüler. Salıverilen işçiler kısa süre sonra tekrar tutuklanıyordu. Odesa'da devrimin XI. yıldönümünde milisin de kışkırtmaları üzerine sokakta şiddetli gösteriler oldu, bu olaylarda Lenin'in portresinin yanında Troçki'nin de portresini sergileyen bir işçinin lojmanına baskın yapıldı, lojmanı yağmalandı.

Alma-Ata'nın sürgünüyle bütün yazışmalar kesilmişti, uğursuz söylentiler dolaşıyordu. Sene sonunda toplu sözleşmelerin yenilenmesi dolayısıyla muhaliflerin fabrikalardaki etkinlikleri yeniden başladı. Muhalifler yıl başına göre, daha kuvvetliydiler. Ekonomik kriz günden güne daha büyük bir yoğunluk kazanıyordu, partinin çoğunluğu, görünüşteki birliğinin altında, sağ ile Stalin arasındaki mücadele yüzünden gittikçe yıp-

ranıyordu. Şüphesiz bu durum iktidarın kesin olarak muhalefetten kurtulmak için karar vermelerine sebep oldu. Aralık sonundan Ocak ortasına kadar, sadece Moskova'da 300 tutuklama oldu. Tuhaf söylentiler yayılıyordu. Troçki'nin Alma-Ata'dan kaçırılarak ortadan kaybolduğu, fısıltı halinde söyleniyordu. Onun sürülerek büyük bir gizlilik içinde Türkiye'ye gönderildiği şayiası yayıldı. Basın hiçbir şey yazmıyordu. Çoğunluk onun kendi isteğiyle sürgüne gönderildiğini söylüyordu. Muhalifler bu söylentileri öfkeyle yalanlıyor, liderlerinin hayatından endişe ettiklerini saklamıyorlardı.

Bu mücadele ortamının tarifi imkansız. Her şey sır, koyu karanlık, söylentiler, kaygılar, çelişkili beyanlar, yalanlamalar, şaşkınlıklar, kuşkular. İnsanlar işlerine giderken veya evlerinden çıkarken esrarengiz bir şekilde kayboluyorlar. Yakınları boş yere milise veya G.P.U.'ya soruyor. Hiç kimse bir şey bilmiyor. On beş gün veya bir ay sonra tutuklandıkları öğreniliyor. Gazeteler, istisnai durumlarda, siyasi amaçlarla, örneğin halkı Troçkinin ülkeden gizlice sürülmesinin haberine hazırlamak sözkonusu olunca, ancak o zaman, haber veriyorlar. İşte bu konuda *Pravda*'da 24 Ocak'ta, 4.üncü sayfada pek ufak harflerle yayınlanan bildiri:

"G.P.U. kısa bir süre önce Sovyet karşıtı faaliyetten suçlu, illegal Troçkist bir örgütün elemanlarının tutuklanmasını gerçekleştirdi. 150 kişi tutuklandı. Bunlar arasında; Mdivani, Pankratov, Globus, Drombris, Kavtaradze, Voronski, Gaevski, Grünştayn da bulunuyor. Bu şahıslar proletarya diktatörlüğüne düşman olduklarından dolayı ağır hapis cezasına çarptırılacaklar."

Fazla tek bir kelime yok. Sayılan isimler arasında Gürcistan Halk Komiserliği eski Konsey Başkanı, Cenevre Konferansı eski delegesi, Sovyetlerin Paris'teki ticari temsilcisi Mdivani'yi ve S.S.C.B.'de en ünlü edebiyat dergisi *Krasnaya Nov*'un yöneticisi ve komünist edebiyatın en parlak eleştirmenlerinden biri olan Voronski'yi unutmayalım.

Böyle insanların "ağır hapis cezası"na çarptırılmalarını haklı göstermek için bu kadar kısa yazılmış bir bildiri ile yetiniliyor.

İşte, diye düşünüyoruz, bir olay ki bunun karşısında Devrimin en samimi en sadık dostları artık üzüntü ve kaygılarını gizleyemezler.

Tutuklular bazan aylarca ayrı hücrelerde alıkonuluyor. Ailelerine on beş günde bir, bir kartpostal yazabiliyorlar, kartpostal her zaman gideceği yere varmıyor. İlk on veya yirmi gün içinde genellikle gezinti ve hatta her türlü okunacak şeyden yoksundurlar. Soruşturma gizlidir, hiçbir savunma kabul edilmiyor. Karar bir kurul veya G.P.U. konseyi tarafından sanık dinlenmeden sorgu yargıcının savına göre veriliyor. Sanık tek kelimeyle tamamıyla savunmasız, tamamıyla insanlardan uzak, tamamıyla düşmanlarının buyruğu altındadır.

Sürgünler, bazan ikamete mecbur edildikleri yerde iş buluyorlar. Aksi halde, yönetimin aydan aya verdiği birkaç ruble ile geçiniyorlar. Onlar için korkunç olan, steplerde kaybolmak, Buriatlar, Kırgızlar veya Yakutlar arasında hapislerinkinden daha çetin bir ruhsal çöküntü ve Sibirya'da çok iyi bilinen, zamanla bu çeşit moral bozukluğuna yol açacak bir yaşam biçimine mahkûm olmaktır.

Sene başında tutuklanan muhaliflerin arasından birçoğu Tobolsk'daki eski zindana gönderildi. Tutukluların ve sürgünlerin toplam sayısını hiç kimse bilmiyor. Ocak 1929'da 1.500 ile 2 bin arasında olduğu tahmin ediliyor.

Tutukevlerinde siyasi tutuklulara, adli tutuklulardan çok daha sert davranılıyor. Sadece bu adli tutuklular, genellikle, Sovyetler tarafından getirilen tutukevleri yönetiminin önemli derecede iyileştirilmesinden (kulüp ve tiyatroların kurulması, eğitim, ziyaret, izin) ve sıkça çıkan genel aftan yararlanıyorlar.

XX
X

Söylenmemesi dürüstlüğe aykırı olacak şeyleri söylemek de kolay değil. Sayısız muhalif tanıdım. G.P.U.'dan insanları tanıdım, partinin çoğunluğundan olan insanları, diğer bir ifadeyle "resmi görevlileri" tanıdım. Onlar da, bunlar da Sovyet Cum-

huriyeti'ne, işçilerin davasına sadık, canını verecek kadar sadık komünistlerdir. Sovyet hükümeti dün bağrında barındırdığı eski devrimcilerin faaliyetini, şiddetle cezalandırırken komünist parti de ihraç ettiği kendi sol kanadını tutuklarken, bunu devrimin selameti için yaptığı ileri sürülüyordu, bunda hiç şüphem yok, çünkü tutuklularla sürgünler arasında da bundan şüphe etmeyenler vardı. Muhaliflerin direndiğini, sadece devrimin yüksek yararına hizmet etmek inancıyla bütün tehlikeleri serin kanlılıkla kabul ederek hareket ettiklerini biliyorum, olaylara dışarıdan bakan bir gözlemcinin komünizmin geleceği için en büyük tehlike olarak gördüğü bu olup bitenleri, bu mücadeleyi birbirine düşman olup gene de kardeş kalabilen bu kardeş kavgasını üzülerek anlamak ve anlatmak ihtiyacını duyuyorum. Her iki tarafa da sordum. Benim yanımda tartışabilselerdi ne diyeceklerini gözümde canlandırıyorum. İşte gazetelerden bilgilenen çoğunluğu temsil eden orta halli bir partiliyle, akşamleyin evinde bir tuzak olacağı endişesiyle pencerelere göz atmadan asla içeri girmeyen muhaliflerden birinin karşılıklı olarak ileri sürecekleri kanıtlar:

Partinin birliği, diyecektir çoğunluktaki, proletarya diktatörlüğünün ilk şartıdır. Parti dağılırsa, her şey çökme tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Ve siz, mantıksızlar! Partinin bölünmesi için çalışıyorsunuz!

Muhalif cevap verecektir:

Ne kadar körsünüz, partiyi siz böldünüz! Sizin orada yarattığınız çekilmez yönetim, bizim başkaldırmamızı gerektirdi. Siz asla gerçekten tartışmak, reform yapmak ve düzeltmek istemediniz, partiye en iyi hizmet edenlere karşı hep zor kullandınız. Onun birliğinin sadece görünüşte olduğunu, ve siz çoğunlukta olanlar karanlıkta şiddetle çarpışan bir "sağ" ve bir "merkez" diye anlamsız bir şekilde ikiye ayrıldığınızı pek iyi biliyorsunuz. Biz parti içi yönetimin esaslı bir reform yapmasını, yapılan hataların düzeltilmesini, Lenin'e dönülmek suretiyle partinin hakiki birliğinin sağlanmasını istiyoruz.

Sizler menşeviksiniz, sosyal demokratlarsınız, karşı devrimciler gibi sadece demokrasiden söz ediyor, sadece demokrasiyi istiyorsunuz.

Menşevikler ve dışarıdaki sosyal demokratlar, Fransa'da, Almanya'da, İngiltere'de olduğu gibi, kapitalist demokrasinin bağrında burjuvazi ile işbirliğini salık veriyorlar. Aksine, biz sınıf mücadelesinde ileriyi göremediği, ülkenin anti sosyalist elemanlarıyla bilinçsizce işbirliğine girmek istediğinden dolayı Merkez Komitesini eleştiriyoruz. Burjuva demokrasisine sapmanın tehlikesini belirtiyoruz. Bizler Sovyet işçi demokrasisinin, Lenin tarafından tasarlanan komün-devletin proletarya diktatörlüğünün partizanlarıyız. Çalışanlara karşı geniş demokrasi, iş düşmanlarına karşı da diktatörlük. Bizi susturmaya çalışırken bize atfettiğiniz menşevizme bundan daha zıt ne olabilir?

Sizin gizli faaliyetleriniz sizinle sadık olduğunuzu kanıtladığınız partiniz arasında bir uçurum açıyor. Hareketleriniz sözlerinizi yalanlıyor.

Siz, bizi gizli faaliyete zorladınız. Bize istediğiniz yerde partide, parti dışında söz veriniz. Fakat buna asla cesaret edemiyeceksiniz, çünkü politikanız eleştiriden çok korkuyor.

Sizin gizli faaliyetleriniz isteseniz de istemeseniz de sizi rejimin düşmanlarının ilk sırasına koyuyor. Karşı devrim bütün ümitlerini size bağlamış. Kuşkusuz o sizi de bizimle aynı darağacına asacak ama sizin açtığınız gedikten geçmek istiyor.

Savaşıyormuş gibi yaparaktan sürdürdüğünüz bürokratik yönetim proleter devletin ve partinin bütün çarklarında en sinsi karşı devrimi yerleştiriyor. Siz bize zulmettiğiniz zaman bütün kindar küçük burjuvazi sizin arkanızdadır. Bütün uluslararası burjuvazi sizi onaylıyor.

Gizli faaliyetleriniz iç savaşa bir hazırlıktır. Siz komplo hazırlıkları içindesiniz. Kuvvetlenirseniz bizi devirmeye girişmekte asla tereddüt etmeyeceksiniz.

Biz partide ve Sovyet Devletinde reform istiyoruz. Biz işçi ve köylü ülkesinde "devrimciler" değil, *reformistleriz*. İllegal durumlarda bile komünistler hayali komploları savcılara bırakıyor ve hakiki komploları da serüvencilere. Eğer biz kuvvetlenirsek, sonuçta bizim de söz sahibi olabileceğimiz partinin olağanüstü bir kongresinde herkes boyunun ölçüsünü alacaktır.

Sizin gizli faaliyetleriniz işçileri rejime karşı kışkırtıyor. Siz

Merkez Komitesinin politik hatalarını eleştirdiğinizi sanıyorsunuz, gerçekte dinleyicileri rejime karşı kışkırtıyorsunuz.

Sizin hatalarınız, bizim eleştirilerimizin yarı bilinçli işçiler arasındaki yorumundan daha kaygı verici sevgisizlik tohumları ekiyor. Kötülük olaylarda, olayların açığa çıkarılışında değil.

Sizin milletlerarası etkinlikleriniz düşmanlarımızınkiyle birleşince S.S.C.B.'yi, proletarya diktatörlüğünü, partiyi gözden düşürüyor.

Sizin hareketleriniz S.S.C.B.'yi daha çok gözden düşürüyor. Biz sadece hakikati söylüyoruz. Milletlerarası proletaryanın eğilimi doğru yapılmalı yoksa güçlükleri, yanlışları, tehlikeleri saklayan resmi iyimserlikle değil. Biz Lenin geleneğindeniz. O, sözü ağzında gevelemiyordu. Söylevlerinin bazan hasımlarının bile ne kadar hoşuna gittiğini hatırlayınız.

Savaş tehlikesini unutmayınız!

Doğru. Bizim gibi devrim askerleriyle, her türlü ihanete hazır bürokratik ordularınız arasında seçim yapınız!

Birbirini yenemeyen iki taraf arasındaki bu tartışma şu türlü atışma ile sonuçlanabilir:

Siz partiyle bütün bağlarınızı kopardınız. Merkez Komitesi ne yaptığınızı biliyor. Aslında siz güçlükler yüzünden şaşkına döndünüz. Siz istemeyerek karşı devrime yardım ediyorsunuz. Ben komünist görevimi yapıyorum, G.P.U.'ya telefon ediyorum.

Ya siz, eleştiri ruhunuzu ve bir proletere yaraşan ileri görüşlülüğünüzü kaybettiniz, bu nitelikler sayesinde parti devrimi yapmıştı. Merkez Komitesi görevinin üstesinden gelebilecek yetenekte olsaydı, militanlara ihtiyacı olurdu, yoksa her denileni yapacak onaylayıcılara değil. Aslında, siz o kadar bürokratlaştınız ki artık güçlükleri iyi göremiyorsunuz. Siz, istemeyerek partinin sağa kaymasına yani kapitalizmin yeniden canlandırılmasına yardım ediyorsunuz. Ben komünist görevimi yapıyorum. Beni tutuklayınız, sürgüne gönderiniz, devam edeceğim.

Dikkat ediniz! Acımasız olacağız, Fransız İhtilalinin *Engarél*erinin akibetinihatırlayınız.

Bize neye malolursa olsun, proletarya diktatörlüğünü komünist doktrini, sizin yanlışlarınızın tehdidi altındaki işçi sı-

nıfının çıkarlarını savunacağız. Dikkat ediniz! Bizi ortadan kaldırırsanız siz de akibetinizi düşününüz! Robespierre'in sonunu hatırlayınız!

XX
X

S.S.C.B.'de muhalif komünistlerden başka politik tutukluların da olduğunu bilmiyor değilim. Elbette var. Bütün bir toplumu değiştirmek isteyen, bu kadar öfkeli saldırılara uğrayan, bu kadar düşmanla çevrili bir rejimin casusluğa, ihanete, yabancıların komplosuna, nihayet geçmişin çürümüşlüğüne karşı kendini savunması gerekir. Rus işçi sınıfı iktidarı elinde tutmak ve böylece bizzat beyaz terörden[1] kaçmak için teröre başvurmak zorunda kaldı. Devrimler başka kanun tanımaz. S.S.C.B.'de terör bitti, fakat ondan geriye bazı sorunlar kaldı. İktidardaki işçi sınıfının -ne yazık ki!- iktidardaki diğer sınıfların silahlarının aynıyla kendini savunmasını doğal buluyorum. S.S.C.B.'de Sovyet rejiminin düşmanlarının onu hiç tanımayanların, onu silah gücüyle, yabancının desteğiyle devirmeyi deneyen, bunun hayalini kuranların zarar veremiyecek hale getirilmelerini doğal buluyorum. Devrimin selameti için karşı devrimin bastırılmasından daha gerekli bir şey olamaz.

Düşman kardeşlerin yani aynı davanın hizmetine kendini adamış rakiplerin kendi aralarında karşı devrimci diye nitelendirilmeleri başka şey, can düşmanlarıyla savaşmak için kullanılan silahları Sovyet Cumhuriyetlerinin kurucularına karşı kullanmak başka şey, nihayet işçi sınıfının bağrında, yanlış bile olsa reformcu hatta tehlikeli bir hareketi, tam eski rejimin partizanlarının entrikalarının bastırıldığı gibi bastırmak başka şey.

Birinci durumda devrim savunuluyor, ikincide ise zayıflatılıyor.

Rus dostların gülümsediklerini görüyorum. Şöyle değerlendirdiklerini işitiyorum:

1 Beyaz Terör: Restorasyonun birinci yılında Fransa'nın güneyinde kralcıların hasımlarına karşı başlattıkları karşı devrimci hareketlere verilen ad. Ç.N.)

- O halde siz, Troçkistlerin rejimi istedikleri gibi boğmalarına ses çıkarmamamızı istiyorsunuz.

Hayır, arkadaşlar, size ne yapmanız gerektiğini öğretmeyi iddia etmiyorum. Fakat ben her iki tarafı da tanıyorum. Sizin düşman kardeşler olduğunuzu biliyorum. Damarlarınızda aynı devrim kanı dolaşıyor. Aynı barikatlarda aynı kanı akıttınız. Aranızda yakında üzücü bir şekilde ayrılma tehlikesi gösteren ayrı iki nitelikte insanın genel özelliklerinin şekillendiği görülse bile, az farklı duygularla aynı amacın ardından koşuyorsunuz. Siz hep birlikte dünyanın umudusunuz. Sadece gelip geçen bir yolcu olan ben, size sesleniyorum: Uzlaşmanız olanaksız değildir. Size S.S.C.B.'den içten bir inançla bunun olanaklı olduğunu söylüyorum. Gardiyanların yardımı olmadan görüş ayrılıklarınızı çözüme bağlamalısınız. Evet siz bize bunu borçlusunuz. Siz kardeş kavgası yapıyorsunuz. Başkaları varsın buna sevinsin. Ben, ben size bağırıyorum: Yeter! Bütün bunların çok pahalı ödenmesi tehlikesi var.

Ve madem ki aranızda yenenler ve yenilenler, kuvvetliler ve sürgünler var, uyuşmazlıkları dindirip yatıştırabilenlerin en güçlüler olacağını söylememe müsaade edin.

ORTALARDA GÖRÜNMEYEN ADAM: TROÇKİ

Halkça Tanınıp Sevilmesi-Yazgısı

Alma-Ata Sürgünü

Bugün S.S.C.B.'de gözlenen krizlere belki de önderler krizini de eklemek gerek. Parti artık Devrimin ilk altı yılındaki önderlerin oluşturduğu göz kamaştırıcı bir taca sahip değil. Bir kısmı öldü, ötekiler... Şimdiki liderler, basının da güç bela desteğiyle ancak bakan veya resmi lider otoritesine sahip. Birisi hakkında zeki olduğu, fakat Devrimin başlangıcında iktidarı ele geçirmeye ve proletarya diktatörlüğüne karşı olduğu ve de içki içtiği söyleniyor; diğeri hakkında mükemmel bir teorisyen olduğu fakat kararsız ve kazüistke[1] meyilli olduğu söyleniyor. Üçüncüsü -en kuvvetlisi- hakkında dar görüşlü, inatçı, kurnaz, direngen olduğu, Lenin'in vasiyetnamesinde onunla ilgili düşüncelerini belirttiği söyleniyor. Bunları düşünmek ve söylemekte insan haksız olabilir, ama bunlar, herkesin bildiği bir gerçek. Bu yöneticilerde, kitleleri sürükleyen önderlerin sahip olduğu saygınlık yok.

S.S.C.B.'de olağanüstü saygınlığını sürdüren tek adam artık göz önünde olmayan Alma-Ata sürgünüdür. S.S.C.B.'de kaldığım sırada, ona bir efsane kahramanı gözüyle bakılıyordu;

1. *Kazüistik*: Hristiyanlıkta ahlak ve tanrıbilimin vicdan sorunlarını inceleyen bölümü. Ç.N.)

yüksek zekâsı, kişisel dürüstlüğü, karakter sağlamlığı en kötü düşmanları tarafından bile kabul ediliyordu. Senelerce ona karşı yapılan, halen de yapılmakta olan kampanyalar artık etkili olmuyor. Herkes bu kampanyalar karşısında Troçki'nin susturulduğunu biliyor. 1906, 1912, 1913 vb.deki siyasal "yanılgılar"ını açığa vurabilirsiniz. Onu Lenin karşıtı olarak gösterebilirsiniz. 1905 Devrimi'ndeki rolünü, Ekim Devrimi'ndeki organizatör rolünü, Kızıl Ordu'yu düzenleme ve zafere ulaştırma rolünü, iç savaştan sonraki ulaşım ve sanayinin yeniden düzenlenmesi rolünü bilmezlikten gelip veya saptırabilirsiniz. Ona, karşı devrimci diyebilirsiniz, ama bir temel koşulla: Ne yazsın ne konuşsun. Troçkist karşıtı kampanyalar onun kasıtlı olarak söz hakkını kabul etmemekten ibarettir. Henüz Merkez Komitesinin bir üyesiyken, ona sadece 5 dakikalık söz hakkı veriliyordu; sadece örgüt yöneticilerine gönderilmesi gereken gizli örgüt tutanaklarından bazan onun (beş dakikalık) konuşmasını çıkarma dalaveresini ihmal etmiyorlardı. Yazılarının veya konuşmalarının uyandırdığı korku o derecedir ki insanlar, sadece ona yaklaştığı veya onun imzaladığı bu belgeyi okuduklarından dolayı sürgüne gönderildiler. Onun çok sayıda yazıları el altından dolaşıyor ve yabancı ülkelerde yayınlanıyor. S.S.C.B.'deki halkın çoğunluğu bunları bilmiyor - S.S.C.B. vatandaşını, hatta bir komünistin, Paris ve Berlin'de herhangi bir kimsenin satın alabileceği muhalefetin broşürlerini, hapis cezası veya sürgünü göze almadan okuyamamasını saptamak oldukça tuhaf- fakat elde edebilenler de onları yokediyorlardı. Alma-Ata'ya sürgün edildikten sonra, Troçki çok yazdı. Bütün gizli yazıları ülkede dolaşıyor.

Hükümetin çok geç kabul ediyor gibi göründüğü mevcut güçlükleri o iki üç sene önceden haber veriyor ve çarelerini salık veriliyordu, bunda haklı olduğu anlaşılıyor.

Onun popülaritesi partizanların şefi ayarındadır. Lenin'in sahip olduğu şeye sahiptir. Binlerce çırak, partizan ona mutlak bir güven duyuyor, insanlığını seviyorlar, daha önce savaş meydanlarında izledikleri önderlerine hayranlar ve onu hapishanelerde de izliyorlar. Ona yaklaşanlar, insanları peşinden

sürükleyen önderlerde var olan bu kişisel manyetizmanın etkisinden uzun zaman kurtulamıyorlar. Onun hayatından endişe ediliyor. Kaygıdan doğan söylentiler zaman zaman ağızdan ağıza dolaşıyor. Muhalefetin gizli faaliyeti geçen ilkbaharda proleterlere bir seslenişle başladı, Troçki'nin hasta olduğu sırada bu defa gizlice basılan bir bildirinin özeti şöyleydi: "Kızıl Ordu'nun kurucusu çölde ölmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyor..." Bir müddet önce, ikametgâhında bir saldırıya maruz kaldı (oğlu ve kendisi, kapılarını şiddetle zorlayan saldırganları av tüfeğiyle defetmişlerdi) bu da cinayet söylentilerinin yayılmasına sebep olmuştu.

Popülaritesi o derecededir ki ondan ancak fısıltıyla veya samimi dostlar arasında bahsedilebilir. Partisizler veya büyük çoğunluğa ait olan komünistler -başbaşa iken- size ondan saygıyla bahsederler. İki türlü insan açıkca ondan nefret ediyormuş gibi gözükür: Onun çoktan kurşuna dizilmiş olması gerektiğini açıkça söyleyen rejime uyum sağlamış görünüşte sadık yeni bir burjuva sınıfı; ve partinin memurları ile onların etrafında hemen yükselen halk tabakası.

Hafta geçmiyor ki, halkın imgelemi onun ve rakiplerinin hakkında birkaç fıkra uydurmasın, her zaman da rakiplerinin aleyhinde.

Savaş ve kıtlık olduğu takdirde onun iktidarı ele alacağı genellikle düşünülüyor. Fakat onu iktidardan uzaklaştırmak için her şeyin yapılacağı, ve iktidara gelme şansının pek zayıf olduğu da söyleniyor. Bununla beraber, genel kanı, onun Yeni Rusya'nın en büyük ve en yetenekli insanı olduğu yolundadır.

Muhalif bir komünist bana şöyle dedi:

"O, bu sırada yaşamının zirvesindedir. Tarihte devrimci sınıfın ilkelerine bu derece sadık az örnek var. Düşünün ki, iktidarda yüksek bir mevkiyi elde tutması için prensiplerinden hafif bir sapma göstermesi yeterdi, düşünün ki 1926'da hâlâ ona Halkın Komiseri görevi teklif ediliyordu. Tereddüt etmeden iktidardan vazgeçti, hep partisini ve devrimin yüksek menfaatlerini savunmak için bütün tehlikeleri göze aldı, altını çiziyorum *bütün*. O bana şöyle diyordu:

"Liebknecht'in yazgısı sanıldığı gibi Lenin'inkinden pek parlak değildir". Proleter devrimci gerekirse kâh Lenin gibi yenmesini kâh Liebknecht gibi ölmesini bilmelidir, bu sözün anlamı işte budur. Aslolan uluslararası proletaryaya şu veya bu şekilde hizmet etmektir.

"Onun için üç varsayım olanaklıdır:

"Birincisi partinin en iyi elemanları, bir gün tehlikenin büyüklüğünü anlayınca, Devrimi tehlikede görünce, kendilerinin de 9 *thermidorun*[1] arifesinde olduklarını anlayınca, toparlanacaklardır. O zaman, o proletarya yöneticilerinin ön safında yer alacaktır.

"İkincisi, Sibirya'da bir köyde, sürgünde hapisteyken öleceğidir. Cesaretini yitirmeden görevinin başında ölecektir. Adı, eseri, örnek şahsiyeti hafızalardan silinmeyecek. Proletaryanın kendi yandaşlarını tanıyacağı gün gelecektir.

"Üçüncüsü, sürgünde de olsa özgür de olsakoşullar onu kuramcı veya alim niteliğiyle daha sonraki eylem adamlarını yetiştirecek çalışmalar üzerinde yoğunlaşmaya mecbur edecektir. O zaman o Alma-Ata'da veya başka bir yerde çalışma odasında, Marx'ın ve Lenin'in eserine devam edecektir.

"Görüyorsunuz ki ona karşı hiçbir şey yapılamaz!"

Onun yaşam koşulları hakkında bilgi edinmeye çalıştım. İşte en iyi kaynaklardan öğrendiklerim: Troçki, nüfusu 40 bin olan, en yakın demir yolundan (Güney Türkistan'daki) 200 km. uzaklıkta, kuzeyde çöl ve güneyde Ala-Tan dağları arasında kurulu Kazakistan'ın başşehri Alma-Ata'da (eski adı Viemi) oturuyor. En yakın hudut, güneye 300 km. mesafede, dört yüksek sıra dağ yüzünden hemen hemen aşılamaz olan Çin Türkistan sınırıdır. Çölle dağ arasında, Pamir'in doğusunda, Moğolistan sınırındaki, Alma-Ata, "Elma ağaçları şehri" oldukça hoş ama henüz su tesisatından yoksun ideal büyük bir hapishanedir. Mektup ve gazeteler Moskova'dan oraya şansa bağlı olarak 8 ila 15 günde ulaşır. Şehirde genellikle Kırgızlar çoğunluktadır. Şehir deprem bölgesidir. Eşkiyalık almış yürümüş. İşte emniyet bakımından bu durumda.

1. Thermidor: Fransız devrim takviminde, 20 Temmuz'dan 18 Ağustos'a dek süren on birinci ay.-Ç.N.)

Leon Davidoviç Troçki orada sözde özgürdü, ama gerçekte çok yakından gözetim altında tutuluyordu. Yanına ulaşmaya çalışan kimselerin yolda tutuklanıp sürgün edilme olasılığı kuvvetliydi. Taşkent ve komşu şehri Bişkek trenine saflıkla binen birçok komünist bu şekilde tutuklandı. Şehrin uzağında, ıssız, yüksekçe bir yerde, karısı, kendisine sekreterlik görevi yapan gene doktor olan büyük oğlu ve özel bir şefkatle sevdiği güzel gelini ile birlikte üç küçük odalı bir evin birinci katında oturuyordu. Bu evin zemin katına yerel G.P.U. kendi adamlarını yerleştirmişti. Sağda ve solda, komşu evlerde de gene G.P.U.'nun adamları kalıyorlardı.

Bu sürgün ailesi yoksulluk içinde yaşıyordu. Arkadaş ve yakınlarından gelen yardımlarla kıt kanaat geçiriyorlar; sürekli para sıkıntısı çekiyorlardı. Her işi kendileri yapıyorlardı. Bazan Ekim Devrimi'nin yığınları etkileyen büyük hatibine, gizli polisin şüpheli bakışları altında, alışveriş yaptığı pazar yerinde, Kırgızlarla çene çalarken rastlayabilirdiniz. Onu avluda odun kırarken görenler oluyordu. En büyük zevki avlanmaydı, bu da güvenlik bahanesiyle zaman zaman yasaklanıyordu.

Sağlığı yerinde değildi. Sıtma, karaciğer hastalığı, romatizma. Morali mükemmeldi. Denildiğine göre, çok daha sıkı bir gözetim altında kendisini Kafkasya'ya nakletmeyi teklif etmişlerdi, ama o kabul etmedi! 5 Ekim'den itibaren, ona ve bütün sürgünlere karşı son derece sıkı idari önlemler alınmıştı. Bütün yazışmaları kesilmişti. Ona hiçbir mektup veya telgraf gelmiyordu, ondan da hiç kimseye gitmiyordu (kuşkusuz gizli, yasaya aykırı, tehlikeli yazışmaları hariç). Sürgünlere uygulanan tecrit yoğunlaşmış, hayatlarını zindana çevirmişti. Az sonra, bir yakın akrabasının ve sekreteri Jorj Butov'un Moskova'nın bir hapishanesinde açlıktan öldüklerini öğrenecekti. Kafesteki ihtiyar aslan savunmasızdı. Ancak hiç bu kadar korkunç olmamıştı.[1]

Onun gerçekten yaygın ününü göstermek için birkaç küçük olay: 1927'de aleyhine düzenlenen kampanyalar dorukta iken,

1. Bu satırlar yazıldığı sırada Troçki İstanbul'a sürüldü, Orta ve Batı Avrupa'nın bütün hükümetleri şu ana kadar onun sığınma isteğini reddettiler.

uzak köylerden yaya olarak gelen iki mujik, onu Arazi Dağıtım Komisyonunda bulmaya geldiler. Üzerlerindeki koyun postları, ayaklarındaki kar raketleri, saygın sakalları *kadaki* (köylü birlikleri adına başvurmak üzere büyük şehirlere gidenlere verilen ad) hal ve tavırlarıyla bir haksızlıktan dolayı Troçki'ye şikayete geliyorlardı -tıpkı İlyiç Lenin'e şikayete geldikleri gibi- şikayetlerinin dinleneceğinden hiç şüpheleri yoktu... Troçki kendisinin artık pek bir şey yapamayacağını onlara anlatmakta güçlük çekti. Bütün basın o devirde onu köylünün amansız düşmanı olarak gösteriyordu!

Moskova'dan ayrılması aşağıdaki olaylarla belirlendi. Onu dinlemek veya kararın gerekçesini açıklamak zahmetine katlanmayan G.P.U.'nun idare mahkemesi tarafından Ceza Kanununun 58. maddesi gereğince "karşı devrimci kışkırtma" sebebiyle 3 yıllık bir sürgün cezasına çarptırıldı. Yola çıkma emri kendisine tebliğ edilince G.P.U. ile telefon konuşması yapmak istedi. Cihazın başına gelen, bu kurumun şeflerinden biri olan Deribas'tı. Oysa ki bu Deribas, 1918'de Troçki'nin emrinde Volga cephesinde savaşırken bir panik anında görevini terketmişti. Kendini henüz tanıtmıştı ki Troçki ona şöyle cevap verdi: "Tesadüfün kendilerini darağacından kurtardığı asker kaçaklarıyla konuşmam."

Hareket edeceği tahmin edilen günde iki büyük gösteri oldu. Binlerce işçiden oluşan bir kalabalık garı işgal ettiler ve saatler boyunca trenin hareketine engel oldular. Yetkililer bazı kabalıklar bir yana karşı davranışta bulunmaya cesaret edemediler. Gösterilen tepki nedeniyle onu daha sonra gizlice kaçırmak üzere nakliye ertelediler. Kendisini kaçırmak için düzenlenen baskını [illegible]a duyurmak ve muhalefetin üzerinde hiçbir baskının söz konusu olmadığını yabancı ülkelerde yayınlanan TAS Ajansının bildirilerini yalanlamak için Troçki gitmeyi reddetti ve evine kapandı.

G.P.U.'nun adamları ard arda iki kapıyı zorlayarak kırdılar, üçüncü kapıyı açmasını ihtar ettiler: G.P.U.'nin komiseri ona, "Biz askerleriz, görevimizi yapıyoruz, direnmeyiniz, "diye bağırdı. O da onlara, "Ben de bir askerim, ama Devrimin As-

keriyim," diye cevap verdi. Üçüncü kapıyı da zorlayarak kırdılar ve o onları izlemeyi reddettiği için onu zorla alıp götürdüler. Trene kadar yol boyunca, güvenlik görevlilerinin bütün maskelerini düşüren pasif bir direnmeyle karşı koymaya devam etti. Moskova yakınında küçük bir istasyonda trene bindirdiler.

Vardığında, yerel av sosyetesinde veya bölgesel araştırma toplantılarında rastlamak fırsatını bulduğu Alma-Ata'daki Rus kolonisi ona sıcak bir alâka gösterdi. Korku ve G.P.U.'nun talimatları onun etrafındakileri uzaklaştırmakta gecikmedi. Kırgız halkına köylü düşmanı olarak tanıtıldığından, ona düşman oldular.

GELENEKLER: ZENGİNLER VE FAKİRLER

Evlilik* Aşk* Komünist Gençlik* Moda

Bir ülke insana derin bir suyu hatırlatır. Yüzeyde olup bitenler derinlikleri bulandırmaz. Dalgalar koşar ve ışıkta kırılır; çalkantılar yavaş yavaş yatışır ve durur. Devrim fırtınasından on yıl sonra, politik olaylar, liderlerin çıkışları ve düşüşleri, bir neslin yenilgisi, bir hükümet ilkesinin diğerinin üzerindeki zaferi, henüz iyi tarif edilmemiş bazı menfaatlerin zaferi, diğer bazılarının bertaraf edilmesi, ülkenin günlük hayatı üzerinde pek önemli bir etki yapmamış.

Gelenekleri incelerken derinliklerde olup bitenler daha iyi kavranıyor. Siyasi iç kavgalar düzinelerce belki de binlerce gerçekten aktif komünisti yönetici ve muhalif olarak karşı karşıya getirirken, büyük ülke tanınması güç yollardan günlük hayatına devam ediyordu.

Sovyet toplumu gözlemcinin gözüne Batı toplumunkinden daha az belirgin ayrıntılar sunar. Bu, dünyanın en eşitlik taraftarı toplumudur. Orada evsizler, ekmeksizler, dilenciler, umutsuzlar bulunur. (Leningrad ve Moskova'da her gün bir düzine intihar olduğu bunun kanıtıdır) fakat orada ne milyoner, ne büyük toprak sahibi, ne fabrikatör ne de kibar fahişeler vardır Bu ise yeni burjuvaların olmadığı anlamına gelmez. Örneğin: Önce ünvanlarını saklayamadıkları zaman zenginliklerini saklayan az sayıda *nepman* var. Sonra üretimin ve yüksek yö-

netimin asıl kadrolarına yerleşip yüksek aylık alan -ayda 300 ila 1000 ruble- teknisyen ve uzmanlar var; bunlar çok sayıdadırlar ve iyi yaşarlar. En sonra da ikinci derecede memurlar ve sorumlu mevkileri işgal eden komünistler var. Bu sonuncular, yazarlar ve telif haklarını alanlar hariç, ayda 225 rubleden fazla kazanamazlar. Bu üç sınıf halk iyi yerde oturur, iyi giyinir, yarınından emindir; Tiyatrolara, kaplıca şehirlerine, yabancı başkentlere sık sık giden de onlardır. Onların maddi durumları işçi, hizmetli ve fakir köylününkinden o derece farklı ki insan onları gerçek burjuvazinin tohumlarını içinde taşıyan küçük burjuvazinin örneği olarak görebilir.

İşte tasarruf sandığındaki mevduat hakkında ilginç rakamlar. Bu rakamlar kimin ne biriktirdiğini ortaya koyuyor. 1926'da mudilerin oranı: İşçiler %21.1; köylüler %6.4; memurlar ve görevliler %44; diğerleri %19. Aynı sene mevduat (toplam) oranı: İşçiler %12; köylüler %3.6; memurlar %36.7; diğerleri %20. Şunu da belirtelim ki nepmanlar ve spekülatörler büyük miktardaki paralarını tasarruf sandığından başka yerlere yatırıyorlar.

Bu rejimde insan zengin olabilir mi? Neden olmasın? Güç olmakla birlikte bir servet biriktirmek olanaklıdır. Entelektüeller sanat eserleri, eski kitaplar, koleksiyonlar satın alıyorlar. Avantajlı bir para yatırımı; çünkü bu gibi şeyler meraklılarının azlığı, satıcıların para sıkıntıları ve yoksullukları ve bu işlerin yarı gizliliği nedeniyle ucuza satılıyor. Nepmanlar saklaması kolay olan pırlanta ve mücevherler satın alıyorlar. Devlet istikrazları, tasarruf sandığına para yatırma, banka mevduatları senede %9 ila 12 gelir getiriyor. Sanayileşme için ödünç verilen 30 bin rublelik bir ana para, Sovyet rantiyesine 3 bin ruble getiriyor, yani bu gelirler vergiden muaf olduğundan çalışmadan vergi ödemeden refah içinde geçinecek bir meblağ. Nihayet sıra yerleşmeye geldi: Mobilya, kitaplık, konut bile bir rahatlık ve zenginlik demek. Sonuç olarak, yüksek komünist memurların, nepmanların, doktorların, teknisyenlerin yazarların hemen hemen burjuva tarzında yaşadıklarını gördüm. Bu sosyal ortamlarla işçiler arasındaki çelişki üzücü. Mobilyanın pahalılığı, lojman kıt-

lığı, artan kiralar genellikle işçilere aile içi yaşamlarını iyileştirmek olanağını vermiyor.

Yüksek komünist memurların maaşları o kadar önemli değil; ama onlar Kırım'da ve Kafkasya'da görkemli dinlenme evlerinden, indirimli fiyatlı taşıtlardan, gideri devletçe karşılanan yabancı ülkelere yolculuklardan, yönetime tahsis edilmiş otomobillerden ve görevleriyle ilgili birçok avantajlardan yararlanıyorlar.

Kuşkusuz bu eşitsizlik geniş bir kesim için kaçınılmazdır ve Rus işçileri bunu biliyorlar. Onlar, bilgileri Cumhuriyet için kıymetli olan mühendise, çalışmasının karşılığında çok ücret verilmesine seve seve razı oluyorlar. Şartlardaki bu eşitsizlik artar ve hakların kullanılmasındaki eşitsizlik iki katına çıkarsa ancak o zaman durum daha kötü olur. Bu sorunlara şimdiki haliyle çare bulunacağını sanmıyorum, ama işçinin yoksun kaldığı refahı dengelemek için daha çok gerçek özgürlük, kamu işlerinin yönetiminde daha çok gerçek katılım sağlamaya çalışmak gerekecektir. Bu da, daha fazla eşitliğe doğru bir adım atmanın bir garantisi olmaz mı?

Bugünden itibaren, en bilinçli Rus işçileri, bütün girişimlerin ve bütün kurumların en canlı gücünü oluşturanlar, çok çalışmayı ve kendilerinin rüyalarında bile göremeyecekleri yaşam şartlarını teknisyenlere sağlamayı seve seve kabul ediyorlar; çünkü onlar kendilerini ülkenin efendisi olarak görüyorlar. Onlar size gururla şöyle diyorlar: "Bizim fabrikamımız", "Bizim üretimimiz". Bu duygunun işçilerin hepsine benimsetilmesi gerekir. Gene bu duygunun sürmesine çaba sarfetmek gerekir.

XX
X

Toplumun bütün kesimlerinde gelenekler alt üst olmuş.. Eski rejim medeni nikâhı, boşanmayı, kadın ve çocuk haklarını tanımıyordu. O rejimde çocuk düşürmek bir cinayetti. Ailenin bu temel direkleri Rusya pek de zarar görmeden yıkıldı. Evlilik

artık beş dadikadan az bir zaman alan bir kayıt işleminden ibaret: Eşlerin beyanı üzerine kanun, onlara her ikisinin bir arada isimlerini kullanma veya sadece ikisinden birininkini seçme haklarını kabul ediyor. Kayda geçmemiş evliliklerin de yasal geçerliliği var ve eşlere aynı hakları tanıyor. Boşanma daha da kolay: Derhal kayda geçmesi için eşlerden birinin isteği yeterli oluyor. Babalık araştırmasına ancak anne ve çocuğun lehine olarak izin veriliyor. Şüpheli durumlarda mahkemeler babalık yükümlülüklerini birkaç şahıs arasında bölüştürebilirler. Düşük yapmaya halk sağlığı kaygısıyla belirli şartlarda izin veriliyor. Her iki cinsin eşitliği hukukta kesin, geleneklerde ve iş hayatında böyle olmadığı da bir gerçek. Çocuk hakları her söz konusu olduğunda ilk sırada yer alıyor.

Dünyanın hiçbir yerinde S.S.C.B.'deki kadar çok evlenme ve boşanma yoktur. Serbest aşk komünist gençlik -komsomol- arasında ve üniversitelerde oldukça yaygın. Bütün yazılarda gençlerin hakları dile getiriliyor. Birkaç sene önce, eski komünist militan, şimdi S.S.C.B.'nin Oslo bayan büyükelçisi olan Aleksandra Kollontai, *Eros'a yol verin!* diye haykırıyordu. Komsomol'un genç kuramcıları aşkın komünist toplumdaki eski bir "burjuva batıl itikatı" olduğunu iddia ediyorlar. Seks ihtiyacı, sağlığın korunması, soyun devamı, işte önemli olan bunlardır. Bu yolla en saçma tartışmalara varmak güç olmasa gerek. Bu konuda bir kanıya varmak ister misiniz? İşte iki ciddi kuramcı tarafından girişilen polemikte karşılıklı iddialardan ufak bir örnek:

Birincisi şöyle yazıyor:

"Bizde ancak tiksinti uyandırması gereken, namussuz, düşman bir sınıftan olan bir kişiye karşı duyulan cinsel ilgi timsah veya orangotana karşı duyulan ilgi gibidir" (B.B.Zalkind, *Sex Sorunu,* Leningrad, 1926)

"İkincisi cevap veriyor:

"Bütün hayatını başka bir sınıfa ait olan Jeni fon Westfalan adında bir kadınla, yani bir "timsahla" geçiren ve ona karşı derin bir sevgi besleyen Karl Marx hakkında yoldaş Zalkind'in ne düşündüğünü çok merak ediyorum." (Hipolit, *Aşkta Hukuk,* Moskova, 1928)

Genç bir şair, Komsomolun Merkez Komitesi'nin *Genç Muhafız* adlı dergisinde (No: 10, 1926, Sayfa 46) fahişelik yoluyla aşkın sanayileşmesinin şarkısını söylüyor:

"Bakirenin evine gitmeyin -Onun masumiyeti süzgün bir kederle doludur - Küllenmiş pek çok şüphe göğsünü şişirir. Sen fahişede bir makinenin parlaklık ve gürültüsünü bulacaksın..."

"... Bu, tekniğin kudretli dehasiyle kırılan - aşkın zincirlerinin düşüşünü haber veren - gelecek asırların sesi - endüstrinin zafer türküsüdür..."

Partinin ihtiyar muhafızları - Lunaçarski, Semosko Soltz, ve çok sayıda iyi gazete yazarı - bu fikir ve bu ahlak anlayışına karşı tepki gösterdiler. Öte yandan, söylendiğine göre gençler arasında serbest aşk gittikçe azalıyor. Dini mezhepler geri kalmış işçi çevrelerinde bu anlayışa karşı başarıyla mücadele ediyorlar. Fakat komünist gençlik ve üniversite öğrencileri ülkenin ileride hızla daha iyi bir yaşama kavuşması için fedakârlık gösterecek çok büyük bir yoksulluk içinde yaşıyorlar. Bu sıkıntı yüksek öğrenimin proleterleşmesi sonucu ve devletin kaynak noksanlığındandır. Üniversite öğrencilerinin çoğunluğu, devletin kendilerine kıt olanaklarıyla pek az bir eğitim bursu verdiği genç işçiler, genç köylülerdir. Onlar, genellikle en basit konfordan yoksun, ortak evlerde, 30 ila 40 rubleyle geçiniyorlar. İçlerinde, derslere gitmeden önce yarım gün liman ve fabrikalarda hamallık gibi işler yapanlar da var. Çoğunluğu kahramanca öğrenimini sürdürüyor, bir kısmının morali bozuluyor, bu da doğaldır. Ruhsal hastalıklar bu gençler arasında çok sayıda kurban bulsa gerek. Şair Yesenin'in intiharının, birkaç sene önce, Moskova Teknik Sanat Okulu'nda (Vkutmas) bir intihar salgınına yol açtığı bana söylendi.

S.S.C.B.'nin Batı'dan gelen ziyaretçi üzerinde sağlam gelenekli bir ülke etkisi bıraktığı, burada büyük eğlence şehirlerinin sefihliğinin bilinmediği ve çalışma, tahsil, mücadelenin insanın hayatında gerçekten ilk sırada yer aldığı da bir gerçek. Uzun süren evlilikler kuşkusuz başka yerdekinden daha az değil. Hem birlik sağlamış, hem de özgür olan aileler çoğunlukta. Komünistler arasında, kadın ve erkek, aynı sosyal

çaba için uğraş veren, aynı hayat görüşü nedeniyle birleşmiş çok sayıda güzel evliliklere rastlanıyor.

XX
X

Belli bir refahtan yararlananlarda, Batı modalarını izlemek eğilimi yaygın. Görevle dışarıya gönderilen komünist mühendis ya da memur mutlaka kendine son model elbiseler ve karısına da ipek çoraplar getiriyor. Tiyatrolar ilk bakışta, Berlin'de bir temsildekinden farksız izleyicilerle doluyor. Bu özgünlük yoksunluğuna üzülmemek elde değil. Sosyal değişim görevine girişen Rus işçileri giyimde bizim Batı ülkelerinin zengin ve dengesiz kıyafetlerinden daha sade daha akılcı daha az yozlaşmış - bu sebeplerden dolayı daha güzel ve saf- bireysel kıyafeti, kadının inceliğini ortaya çıkaracak ve kendilerinin olacak bir zerafeti yaratmayı neden denemiyorlar?

S.S.C.B.'NİN VE KOMÜNİZMİN ENTELEKTÜEL GELİŞİMİ

Dogmatizm ve Yaratmada Kısırlık

Öğrenim - Din

S.S.C.B.'nin -ve komünizmin- entelektüel gelişmesinde kimsenin henüz ortaya çıkarmadığı ve üstelik ayrı olarak ortaya çıkarılamayacak olan bir sorunu var. Geçenlerde bir Rus arkadaşla politik olaylar üzerine konuşuyorduk. Kucağında yedi yaşında çok güzel bir kız çocuğu vardı. "Bu durumda, dedim, Lenin yanıldı..." Çocuk şaşkın bakışlarla bana baktı ve ciddi bir şekilde: "Lenin asla yanılmadı," dedi. Şehrin güzel çocuk bahçelerinden birine devamlı giden bu cesur küçük kıza sorsaydım Troçki her zaman yanıldı, diye ekleyecekti. Biri iyi ve diğeri kötü; biri gerçeğin yanılmaz sahibi, diğeri tutarsız, çarpık düşünceli biri şeklinde kesin ayrımlar yapmak suretiyle eski dualizm yeniden zihinlere yerleştiriyor. Ama, tek başına Ekim Devrimi'ni yapan, (hiçbir şey gerçeğe bundan daha aykırı olamaz) hiçbir sözünde kuşkuya yer olmayan, haklı olmak için onun söylediklerini anmanın yeterli olduğu, üstelik bu konuda ancak parti yöneticilerinin yorum yapabildiği, ezici, dahi, yanılmaz bir Lenin övgüsünün sadece Sovyet genç kuşağının yetişmesi bakımından gösterdiği tehlikeyi belirtmek için bu çocuğun sözlerini aktardım. Devletin bütün öğretimi, partinin

bütün propagandası, basın tarafından yayınlanan bütün doktrin, bu resmi doktrine dayanıyor, son senelerde bunun çıkarcılığa yönelik bazen de şaşırtıcı saptırmaları izlendi. Sinema, spor, demiryolu, satranç oyuncuları, genç anneler ve mahkemelerle ilgili dergilerde Lenin hakkında sıkça yazılan makalelere onun bir fotoğrafını eklemeyi ihmal etmiyorlar. Burada söz konusu olan şey bütün ortamı ölüye bırakmak için yaşayanları saf dışı etmektedir, bu, zihinsel düzeyde araştırma yapmaktansa, metinleri yorumlama sanatında usta olan bir bürokrasinin şüphesiz işine gelir, ama aynı zamanda kesin bir tehlike oluşturur.

İşte kanıtı. Devrimin başlangıcında, yani aşağı yukarı on iki sene önce, bolşevizm, fikir düzeyinde, hayranlığa değer gazete yazarları, yergi yazarları, kuramcılar, bilginler büyük ajitatörlerden oluşan bir topluluk tarafından temsil ediliyordu. İşte, Bolşevizm büyük çapta şaşırtıcı gelişim gücünü onlara borçludur. O zamandan beri bu topluluk gittikçe daraldı. Lenin öldü. Troçki sürgüne gönderildi. Politikacıların en kavrayışlısı, gazete yazarlarının en iğneleyicisi olan Radek de sürüldü. Kendilerini kanıtlayan, yetenekli ekonomistler olan Preobrajenski, Smilga, Vladimir Smirnov sürüldüler. İlk zamanların kuramcılarından yalnızca biri hayatta, o da bu sırada sustuğu için halen özgür. (Ve onun da partiden atılmakla tehdit edildiğini sanıyorum): Buharin[1] Bu ülke, bu hareket, on ikinci yılında bu devrim için geriye bir kuramcı kalmış! (Çünkü partinin şimdiki diğer şefleri daha çok yönetici durumunda) Senelerden beri, S.S.C.B.'de bütün önemli eleştirilerde fikri düzeyi düşük bulunan bir sürü marksist yayın arasında göze çarpan, önemli, özgün, yeni bir ismin (hatta eski bir ismin!) imzasını taşıyan tek bir komünist yapıt yayınlanmadı. Piyasada nicelik, nitelik noksanlığını gidermez. Yeni bir kuramcı yok! Yeni bir kitap yok! Yeni bir genç ismi yok!

Gazetecilikte de aynı kriz. Pravda'da Narim'e sürülen eski Bolşevik Sosnovski'nin yerini, 1917'de Lenin'e Alman ajanı

1. Bu kitabın yayınlandığı sırada, bulunduğu bütün görevlerden uzaklaştırılan Buharin, açıkça kovulmakla tehdit ediliyor ve hatalarından dönmesi isteniyor. Pişmanlık göstermediği takdirde kovulacak.

diyen, sonradan partiye katılmış eski bir burjuva olan Zaslavski ile doldurdular...

Komünist Enternasyonal'de de durumun aynı olduğunu belirtelim. Kovulan ateşli yazarların dışında orada da ne genç bir kuramcı, ne genç bir usta kalem yetişmedi.

Ekim Devrimi'nden doğan büyük fikir hareketleri böyle kısır mı kalacaktı?

Hayır. Genç yetenekler -aralarında çok yetenekli olanları var- ne S.S.C.B.'de, ne de Komünist Enternasyonal'de yok değil ama devrimin en büyük askerlerini boğmak, susturmak için olmayacak şeyler yapan resmi gelenekçiler ve bürokratik sistem gençlerin kendilerini göstermelerine hiç müsaade etmez. Bir komünistin her eseri basımevine gelmeden önce bir dizi kuşku uyandıran sansürlerden geçiyor; basılınca da kitabın kaderi bazı şartlara ve yazarın iyi yurttaş oluşuna bağlı oluyor. Eğer tesadüfen bu yurttaş "istenilen çizgide" değilse ona yazık, kitaplarına da yazık (eğer kitaplar iyi ise halka da yazık!). Kitapları tanınmayacak, boykot edilecek, piyasadan geri çekilecektir.

Bilim de bu kısırlıktan nasibini aldı. Devrim tarihini dürüstçe ele alıp işlemek olanaksız. Yoffe, beynine kurşun sıkarak intihar etmeden önce yazdığı mektupta, şimdiki Merkez Komitesine uyarak tarihi çarpıtmamak için hatıralarını yazmaktan vazgeçtiğini söylüyordu. Kızıl Ordu'nun el kitabını yazıyorlar, orada Troçki'nin adı 200 sayfada ancak bir kere geçiyor. Sosyalizm özünde uluslararası bir olgu değil mi? Bundan yalıtılmış, tek bir ülkede uygulanış, *ulusal* bir uygulanış mı anlaşılıyor? Kongre tartışmalarında daha önce kesilip atılan salt kuramsal, bilimsel olan bu sorunu tartışmak kesinlikle yasak. Çin Devrimi ne oldu?

Avrupa'da bu konuda kimse Ruslardan fazla birşey bilmiyor; ama Radek'in Çin'in tarihi ve toplumsal oluşumu üzerine yazdığı birkaç yılın ürünü bir kitabı yayınlanmadı; Çin Devrimi üzerine resmi tezi yansıtan eserlerden başkası yayınlanmadı.

Kapitalist dünya ile S.S.C.B. arasındaki gerçek karşılıklı ilişkiler ne durumda. Büyük önem taşıyan bu ekonomi politik so-

runu işlemek kesinlikle yasak. S.S.C.B.'nin ekonomik, sosyal, entelektüel, dini gelişmeleri -çünkü burada din mevcut- hangi yolu izliyor? Konferansların ve parti kongrelerinin kararlarının ve partinin üç ya da dört resmi konuşmacısının konuşmalarının işlenip açıklanmalarının dışında bu sorunları ele almak yasak, yazabilirsiniz, yazdığınız basılmaz. Ve eğer yanlışlıkla basılırsa, sizin için kötü olur. Bunun sonucu olarak entelektüel kısırlık, düşünsel değerden yoksun basılı kâğıdın bolluğu kadar korkunç... Dünyanın hiçbir yerinde görülmediği derecede bilgiye susamış S.S.C.B.'nin genç kuşağı, Rosa Luxemburg'u, Troçki'yi, Henriette Roland Holst'u reddeden, sınırlı kısırlaştırılmış, basite indirgenmiş bir Marksizmle besleniyor, kendisine yabancı olan her şeyi gözleri kapalı olarak reddediyor. Avrupa'da, Amerika'da yayınlanan felsefî doktrinleri, idealistleri, mistikleri hiç tanımıyor. Kulaktan dolma bilgilerle onları tanıdığını sanıyor. Onları gerçekten tanıdığı zaman, onların esnek diyalektiği karşısında silahsız kalıp, çabucak yeni bir büyünün çekiciliğine kapılmayacak mı? Sovyet eğitiminin monotonluk ve tek yanlılığı, S.S.C.B.'de ve proletaryada gerçekten ciddi düş kırıklıkları hazırlıyor.

Bu durumdan en çok devrimci beyinler zarar gördüler, fakat kötülüğün daha başka bir yüzü var. Bütün üniversitelerde, bütün dergilerde her türlü ortamda burjuva, yarı burjuva kökenli, ruhlarının derinliğinde rejime çok düşman, diğer entelektüellerin komünist maskesinin ardına gizlendiklerine tanık oluyoruz. Onlar Marksist sözcük ve terimleri öğreniyorlar, günün politik gereksinmelerine, gerçek komünistlerden daha çok esneklikle uyum sağlıyorlar, iyice yerleşiyorlar, baskın çıkıyorlar, ama hiçbir şey onların gelenekçiliklerinin muhtevasından daha kaypak daha yoksun olamaz. Onlar ona yine de uyabildikleri kadar uyuyorlar. Bu yüzden S.S.C.B.'nin devrimcilerine şöyle seslenmek gerekecek:

"Geçmişin bütün devrimleri büyük fikir hareketleriyle başladı, dogmaları ve yüksek papazlarıyla kilise örgütü bu gelişmeye engel olmaktan asla geri kalmadı. Sosyalizmin öncüleri ve kurucuları, çabanızı başarıya ulaştırmanız için, sizin her-

hangi bir kimseden daha canlı, etkili, eleştirici, uyanık bir düşünceye gereksiniminiz var. Formüllerden, ayinlerden, dogmalardan aşırı övgülerden ve yergilerden kuşkulanın: Bunlar eski kiliselerin ıvır zıvır gereçleridir, yoksa yürüyüş halindeki proletaryanın savunma ya da saldırı silahları değil. Karar metinleri, tutuklama müzekkereleriyle birbirinizi topa tutacak yerde tartışmayı öğreniniz! Gerçekten, özgürlükten, özlemlerinizin dile getirilmesindeki yenilikten korkmayınız! Aykırı düşünce ve inançtan o kadar korkmayınız, daha çok kısır düşünce ve iki yüzlü uyumlulardan korkunuz! Emekçiler, meydanı sınıf düşmanlarınıza bırakmayınız, ama, aranızda, statüsüne göre partinizde, Sovyet kuruluşuna göre ülkenizde, düşünme, konuşma, okuma ve yazma hakkına bizzat yeniden sarılınız... Yanıldığınız olabilir, elbette ki gözden düşebilirsiniz, ama bu kötülükten şimdiki krizden daha küçük olacak. Bunlara boş düşler demeyiniz. Lenin'in sağlığında, iç savaşın ortasında, menşeviklerin, anarşistlerin, devrimci sol sosyalistlerin, tartışmaların yapıldığı toplantılara katıldığını ve gazeteler ve dergiler yayınladıklarını hatırlatmak bir yabancıya mı düşer? O devir, zaferlerinizin dünyayı şaşırttığı bir devirdi."

Yeni Rusya henüz manevi yaşam alanının başlangıcında olduğu sürece bu fikirler zihnimi kurcalayacak. Öğrenim henüz belli bir düzeyde olmaktan, bütün halka yayılmaktan uzak.

Moskova'da bile geçen sene sayımda 54.000 okuma yazma bilmeyen çıktı. (16 ila 34 yaş arasında, nüfusun % 6.1'i) Moskova civarında bu oran %10'a yükseliyor. Merkezi Rusya'dan biraz uzaktaki köylerde %40'a varıyor.[1]

Parasızlık yüzünden yeteri kadar okul inşa edilemiyor. Moskova'daki okulların 9/10'u nöbetleşe çalışıyorlar. Çok sayıda okul, aynı sınıfta üçlü öğretim yapıyor. Bu rakamları Moskova'da öğretim müdürü yoldaş Alexinski'nin geçen 2 Haziran'da Parti Komitesine sunduğu bir rapordan aldım. Alexinski Moskova ve çevresinde acilen 20 milyon rubleye

1. Bu resmi rakamların, geçenlerde gerçeğin çok altında olduğu resmen kabul edildi. Izvestia 11 Temmuz 1929'da toplam nüfusun %60.4'ünün okuma yazma bilmediğini şimdi itiraf ediyor.

malolacak olan yeni okullar yapılmazsa, birkaç yıl içinde yüz binlerce çocuğun ilk okula kabul edilemiyeceği sonucunu çıkarıyor. Yine şu rakamları veriyor: Moskova'da 10.000 nüfusa 1.5 okul, 0.8 kulüp, 0.5 kitaplık, 0.1 tiyatro, 0.2 sinema, 1.6 kilise düşüyor ve alkollü içkiler satan dört dükkân var. (*Veçernaya Moskova*, 2 Haziran 1928).

Merkezlerden uzaklaşır uzaklaşmaz, bürokratik ahlaksızlık okullarda korkunç bir şekilde kendini hissettiriyor. Size sadece bir ipucu vereceğim. Sendikalar Merkez Komitesi yayın organı *Troud*, 29 Aralık 1929'da bayan ilkokul öğretmenlerinin "kadın olmak sıfatıyla" yerel yetkililer tarafından maruz kaldıkları tacizler üzerine bir makale yayınladı. Bir sene içinde, gazeteler buna benzer 30 haber yayınladılar. İlkokul öğretmenlerinden pek çok intihar eden oldu. Haklı olarak *Troud* "Kesin bir tutum takınmak gerek" diye haykırıyordu. Fakat kötülük sanıldığından da daha derinde: Bu, bölgesel iğrenç küçük zorbalıklar karşısında çalışan kadının güçsüzlüğünü gösteriyor, ancak işçi demokrasisinin gelişmesiyle bu altedilebilir. Üstelik ne din, ne boş inançlar altedilmedi. Mücadele devam ediyor, bu mücadele ne kadar güç, işte sizi bir fikir sahibi kılacak veriler:

Ukrayna'da on bir dini yayın çıkıyor. 1926'da bu sayı altı idi. Toplam tiraj 33.000 nüsha fena değil diyordu *Pravda*, 10 Nisan 1928'de Ukrayna dergisi *Athe*'nin 6.000 nüsha bastığıyla kıyaslıyaraktan. Dua kitaplarının, takvimlerin, dini tek yapraklı yayınların tirajı senede Ukrayna'da 4.000.000 nüshaya varıyor.

S.S.C.B.'nin geri kalanında durum farklı değil. Çok mezhep var.

Vaiz Çunikov, Leningrad civarında Lenin'in portresi altında vaaz veriyor. Yeni kurduğu mezhep sarhoşluk ve özgür aşka karşı savaş açmış, bu da işçiler arasında iyi karşılanıyor.

Son günlerde *Moniteur du Saint-Sinod* adlı çok güzel görünümlü aylık bir dergiye şöyle bir göz attım. İçinde Ekim Devrimi'nin XI. yıldönümü dolayısıyla Ortodoks Kutsal Sinod'un tezleri -ve bir dua metni vardı!- Kilise uyum sağlıyor.

Genel olarak, gençlik kin duymadan dine saygı duyuyor. Mistik bir hava kendini belli ediyor. Burada din komünist espriye direncin en son yasal oluşumlarından biri.

Her büyük dinî bayram, politik bir gösteriden daha anlamlı bir gösteri oluyor. Bir pazar sabahı, Leningrad'da Kanlar Ortasında İsa Kilisesi'nin (1881'de teröristlerin bombalarıyla parçalanan Çar II. Aleksandr'ın düştüğü aynı yerde inşa edilen) dolup taştığını gördüm. Vaktiyle asil bir kanla kızaran kaldırıma hâlâ çiçekler atılıyor.

Oradan, iki sıralı dizilmiş sinsi bakışlı dilencilerin arasından çıkarken, şöyle düşünüyordum:

- Evet, S.S.C.B.'yi geleceğe taşıyan işçi partisinin akla dayanan bütün kaynaklara ihtiyacı var. Sürüp giden bu kadar karanlığı yenmek için, Rusyalı kardeşler, sizin daha canlı, daha yüce, durmadan yenilenen bir ateşe ihtiyacınız var.

SOVYET YAZARLAR: ESKİLER - DEVRİMCİ KUŞAK

Proleter Edebiyat

S.S.C.B.'de iki kuşak ve üç tür yazar var. Devrimden önceki kuşak, büyük okuyucu kitlesi tarafından gittikçe daha az tanınan, ama Rusya'da, ertesi günün patatesinden ve halkın kurtuluşundan başka şeylerin de düşünülebildiği zaman, yani N.E.P.'ten sonra edebiyata katılan, genç kuşağın beğendiği birkaç kişi, birkaç üstad tarafından temsil ediliyor. Bu iki kuşak arasında sevgi bağları sürüp gideceğe benziyor. Fakat ara yerde hiçbir şeyin dolduramayacağı bir uçurum kalıyor. Arkadaşlarının çoğu beyaz Ruslarla göç eden eski üstadlar çok haksız olduğuna kanaat getirdikleri bir kaderin önünde, sabır ve tevekkülle, iyi niyetle bir felâkete maruz kalmışlar gibi devrimi kabul ettiler. Gericileri tanımıyorum. Onlar Paris'te, Prag'da, Berlin'de kalıyorlar, onların Sovyet karşıtı gösterileri o derece gürültülü oldu ki, S.S.C.B.'yi görüp dönenler onları hiç de hoşgörüyle karşılamadılar. Her türlü gericiliğe karşı olan Veresayevler, Andre Biyeliler, Vovikovlar her gün hâlâ ülkelerinin edebiyatına ellerinden gelen katkıda bulunuyorlar. Onlardan birine rastladım. Saçları kırlaşmış, gülümseyişi iyilik ve incelik dolu. İnsanı daha insancıl yapan, manevi bir devrimin derin kaygısına vaktini harcayarak yaşayan ve sosyal mücadelenin savaş meydanında asla görünmeyen bu insanları onun sayesinde

tanıdım. Bu genç bakışlı kır saçlı bilge, dostlarla çevrili masamızda, bir caninin bıcağını indireceği anda kendisine Puşkin'den dört basit mısra okunduğunda:

"Tatiana Rus kışını ve karlarını seviyordu..." artık cinayetini işleyemeyeceğini savunuyordu. İvan Alekseyeviç, sizi çok iyi anlayan dostunuz olan ben sizi dinlerken şöyle düşünüyordum:

- Hayır! Bıçakları kana bulayan sefalet, sanatın harikası karşısında durmaz. O, okumasını bilmez. O, toplumsal barbarlığın derinliklerinden yükselir. Benim eski serseriliğimden kalma zalim bilgeliğim! Bana onun kitaplıkları yakabileceğini, şairlere vurabileceğini öğretti... Ve bu, onun hatası değildir.

Arkadan gelen kuşağın yazarları insan mizacı ile ilgili boş hayaller peşinden koşmuyorlar, brovnik tabancasını, mekanizmasını, lokomotife bağlı su ve kömür vagonları üstünde yolculuk yapmayı, devrim zamanında olağan olaylardan sayılan haydutların eline düşmek şanssızlığıyla karşılaşınca onları pohpohlama, bit ayıklayıp, bulaşıcı hastalıkları şifaya kavuşturma sanatını biliyorlar... Bu insanlar savaşta on sekiz, terör sırasında yirmi yaşlarında idiler. Onlar insanı biraz da şaşırtan bir kolaylıkla açlıktan, ölümden, toplu infazlardan, istilalardan, Lenin'den, Troçki'den, beyaz Ruslardan, Moğollardan, en gerçek barbarlıktan, en ateşli devrim ruhundan, en ince kültürden bahsederler. Kader onları hayata gözlerini açtıkları sırada Avrupa ile Asya'nın, gericilikle devrimin, barbarlıkla medeniyetin yol kavşağına attı. Açgözlülükle her şeyi kabul ettiler, içlerine çektiler, sonra da dile getirdiler. Ama işte! Komünist olmadılar. "Bu bizim devrimimiz" diyorlar, "bizim Sovyet ülkemiz, kökleri eski Rusya'da olan yeni Rusyamızdır. Sosyalist başkent Moskova'dan yirmi fersah ötede XVIII. asrın Rusyasıyla karşılaşırsınız, yüz fersah ötede kendinizi XIII. asrın ortasında bulursunuz..." Devrim sonrası yazarların tipik örneklerinden biri olan Boris Pilnyak duygularını işte böyle açıklıyor. Vsevold İvanov, Lidya Seyfoulina, Bakel, Constantin Fedin, Nicolas Nikitin, şairlerden Pasternak, Tikanov, Selvinski birkaç yıl önce şevkle yazmaya başladılar. Daha düşük bir tempoyla devam ettikleri söyleniyor. Pilnyak bana gülümseyerekten, "Pek tutumlu

olamadık," diyordu. "Bütün deneyimlerimizi, bütün coşkularımızı, ilk yapıtlarımıza koyduk. Yazarların gelecek hakkında piyasaya böyle açık çekler sürmeleri pek ihtiyatlı değildir."

Rejime bağlılıklarına rağmen onlar niçin komünist değiller? Doktrinin sertliği onları şaşırtmasa bile biraz ürkütüyor. Puşkin, Dostoyevski, Tolstoy onların zihinlerinde o derece yer etmiş ki Marks'la Lenin'i dünün ve bugünün Rusyasının gelenekleriyle uzlaştırmaları mümkün değil. Onlar çok keskin gözleriyle formüllerle olaylar arasındaki mesafeyi görüyorlar. Beğendiğim birkaç yazarın kendilerine göre bir sosyalizm inancı var, ve devrimin gerçek destanının yaratılmasına yardım etmeyi düşleyip duruyorlar. Ama bunlar politika adamı değiller. Onlardan biri, bana, "Bizim işimiz iyi kitaplar yazmakur; biz bu şekilde ülkeye en iyi hizmeti veririz," diyor. "Tolstoy'un Savaş ve Barış'ı yazdığı zamanın politikacılarını kim hatırlıyor. Onlar geçip gittiler, Tolstoy kaldı. Kim Rusya'ya daha iyi hizmet etti?"

Bu yazarlar Sovyet edebiyatının sağ kanadını oluşturuyorlar, proletarya sempatizanları da solu oluşturuyorlar, ne yazık ki bunlar görevlendirilmiş olanlardan ibaret.

İstatistiklere düşkünlüğüm olsaydı, bu sonuncuların tam miktarını vermekten geri kalmayacaktım, çünkü onlar S.S.C.B.'de birkaç bin kadarlar; rakiplerinden çok daha kalabalık, ama bu yüzden çok daha az okunuyor, az beğeniliyor, yetenek ve eserleriyle değerlendirilmek sözkonusu olunca sayıları da çok değil. Proletarien diye bilinen edebiyat, doğumundan beri olsa olsa kayda değer bir düzine kitap üretebildi. Rastgele bir kimse bunların adını size eksiksiz sayabilir: Fedor Gladkov'un Çimento'su; Lebdinski'nin Hafta'sı; Serafimoviç'in Kızgın Demir'i; Fadeyev'in Bozgun'u; Semyonov'un Açlık'ı, korkunç yılların büyük romantizminin izlerini taşıyan bu eserlere bu gün Panferov'un köylüler hakkındaki büyük romanı da eklenebilir. İsimlerini saydığım yazarlardan hiçbiri son senelerde gerçekten büyümedi. Devlet Kitabevi tarafından ülkede proleter yazarların kitapları yayınlanmasına rağmen proleter

edebiyat ne insan bakımından ne de yapıt bakımından zenginleşmedi. Burada çifte bir kısırlık var. Proleter yazar şu sırada yerinde sayıyor gibi görünüyor; proleter edebiyat da genel olarak aynı şekilde yerinde sayıyor. Hiç olmazsa S.S.C.B.'de proleter edebiyat her sene birkaç kitap ve tanınmaya değer birkaç isimle zenginleşseydi daha başka olurdu. Ama böyle olmadı. Hâlâ tartışılmakta olan Panferov hariç, saydığım bütün isimler şimdiden eskidi.

Hem zaten proleter edebiyat fikri kadar anlaşılması güç bir şey olamaz. Gorki bir proleter yazar mıdır, değil midir? Bu basit soru S.S.C.B.'de en ateşli çelişkili cevaplara yol açar. Proletarien edebiyat ateşli tartışmalara neden olduğuna göre birbirinin karşıtı birçok tanımı yapıldı. Bana en yakın gelense, sağ duyuya dayananı: Proletarien bir edebiyat devrimci işçilerin ruhuna inanmış bir edebiyat olabilir. Ruh kelimesini tarif etmemi benden istemeyiniz. Tezim muğlak olduğu kadar da açıktır. Ne yazık ki sorun doktrinaldir. S.S.C.B.'nin genç komünist yazarları bende doktrinle desteklenecekleri yerde engellendikleri izlenimi bıraktı. Devamlı gelenekçi bir tasa onların kafasını amansızca meşgul ediyor. Bir romanda her insan gibi etten kemikten yapılmış, tutkuları ve düşünceleri olan, çelişkilerle yoğrulmuş, mantıksız, aynı zamanda iyi ve kötü olan varlıkları yaşatmak zevki onlara hemen hemen yasaklanmış durumdadır. Eserlerindeki kahramanlar buyurgan kurallara göre tasarlanmıştır. Kanıt ister misiniz? Aynı film birileri tarafından -zevk sahibi kimseler- mükemmel olarak, ve diğerleri tarafından -proleter sanatın kuramcıları- berbat diye tanıtıldı. Sözkonusu olan Beyaz Kartal'dır. Bu filmde Meyerhold kuvvetli bir sanatla büyük ulu bir kişi rolü yarattı. Dramın başlıca şahıslarından biri eski Rus rejimi devresinde taşradaki şehirlerin birinin valisidir; iyi baba, iyi koca, öncelikle namuslu olan bu adam, bir gün görevinin gereği olarak işçiler üzerine ateş açtırır, ve vicdan azabı çekmeye başlar. Bu gerçekçi bir kişiliği yansıtıyor. Mesleğinin gereğini yerine getiren bu namuslu memurun bu zafiyet gösterisi bana göre, gerçek devrimci bir değerden yoksun değil. Proleter eleştirmenlerin görüşü böyle olmadı. Onlar vicdan aza-

bından uzak acımasız bir savaşçı isterlerdi. Aynı şekilde oyun yazarı Bulgakov'un, Moskova'da oynayan bir piyesinde beyaz askerleri iyi niyetli düşmanlar olarak sunması eleştirildi.

Propaganda amacıyla, kurallara uygun olarak yaratmanın güçlüklerini, Meyerhold tiyatrosunda birkaç gün arayla oynanan üç piyesteki tezatlarda farkettim. Meyerhold, Gogol'un Müfettiş'i ile yaşayan bir başyapıt yarattı. Bu oyunun bende bıraktığı hayranlığın etkisiyle Komünist Enternasyonal'in bir kongresi vesilesiyle oynanan devrimci repertuvardan bir piyes seyretmeye gittim: D.E. (Bize Avrupa'yı Veriniz!) Üzücü çelişki. Dramatik sanatın doruğuna eriştiğimi sandığım o yerde sadece aynı artistler ve aynı yaratıcı ustanın zaman zaman kaba güldürülerle dolu, taraf tutan orta halli bir piyesini izlemiş oldum. Daha sonra, son derece iyi, gerçekten başarılı bir tane daha gördüm - Bağır, Çin!- ama onda Gogol'un ince hicvinin eşsiz çekiciliğini bulamadım.

Proletarien sanat, resmî himayeden yararlanaraktan, iktidarın lütfuna ermeye meyilli, değersiz kimseleri topluyor. Sovyet edebiyatı üstüne meslek yapmak isteyen ikbal avcısı genç yeteneksizler yapıtlarının halkın karşısında başarı şansı olmadığından en kestirme yoldan gidiyorlar; komsomol'u övüyor, fabrika bacalarını övüyor, partinin "çok sert disiplin"ini övüyor, marksist geleneğe bağlılık vasıflarına biraz da erotik natüralizm eklemeden de edemiyorlar. Bu edebiyatın, şimdiki sınırları ve gelenekleri içinde -pek de parlak olmayan- büyük bir geleceği olduğunu sanmıyorum[1].

Rus edebiyatı ülke ile birlikte gelişecek, yoksa iddia meraklısı bazı ukalâların yorumladıkları gibi değil. Kaderi Sovyetler Cumhuriyeti'ninkine bağlıdır. Rus proletaryası ne kadar güçlü, özgür, kültürlü olursa, yönetimin baskısına gereksinim duyulmadan ister istemez o kadar gücünü edebiyatta zorla kabul ettirecektir. Ama, eğer Rus işçilerinin durumu diğer kültürlü -

1. Bir yıl önce, Moskova'da yargılanan Altşüller olayı: Üç adi ikbal avcısı gürünümlü üç genç yazar, bir sefahat alemi sırasında içlerinden birinin metresine tecavüz ediyorlar. Kadın ertesi gün intihar ediyor. Ayrıntılar iğrenç. Bu durum istisnai değil.

doğrusu daha kültürlü- sınıfınkinden daha kötü kalırsa ne Gosizdat'ın istekleri ne komünist partinin bürolarının "direktifleri proletarien sanata güvensiz ve suni bir yaşamdan fazlasını telkin edemez.

Söylendiğine göre, proleter olmayan yazarlar, kalabalığın emeğini ifade etmek, ona kendi tarzında yardımcı olmak için Sovyet edebiyatında gereksinim duyulan toplumsal hayatın büyük tablolarının resmini çizmekten kınanılacak bir inatla kaçıyorlar. Onlar kendilerini daha çok psikoloji çalışmalarına vermişler. Kişisel dramı izliyorlar, tarihi romanlar yazıyorlar. Bu kınamalar bana doğru göründü. Bunlardan kaçınılabilir mi? Bunu kendime bir çeşit kaygıyla soruyorum. Çok önemli insani bir belge olabilecek devrim ertesinin büyük natüralist romanını fikri bir genişlik ve güçle ele alabileceklerine emin olduğum bir Sovyet yazarını pek göremiyorum. Zola Paris'inde zamanının hükümetini, basınını, maliyesini, edebiyatını sergiledi. Bir Sovyet yazarı en samimi komünist inanca erişse bile onun gibi yapabilir mi? Gerçekten hükümet başkanları yerlerinden oynatılamaz, onların portresini çizerken basmakalıpçılığa düşmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunabilirsiniz.[1] Portrelerinin romancılar tarafından çizilmesini hoşgörüyle karşılayacaklar mı? Tıpatıp portre sıkıcı ve tartışmalı olacaktır. Edebi yaratıcılıkla şekil değiştirince sadece dalkavukluk veya eleştiri gibi gözükecektir. Basın resmîdir. Üniversite yöneticileri resmîdir. Fabrika ve diğer yönetimlerin en küçük yöneticileri prestij ve gücün, diktatörük partisinin simgesi olmuşlar. Eğer bir Sovyet yazarı olsaydım, doğal olarak büyük küçük bu kadar güçlü kimseleri anlatmaya kalkışmazdım. Ben de belki; büyük sosyal romandan çok, daha kolay edebî türleri seçmeyi yeğlerdim.

1. Komünist yazar Vasilçenko, parti hayatı, tartışmalar muhalefet hakkında (Öte Yandan) isimli bir roman çıkarınca -kitabı "çizgide" olmasına rağmen- orada parti şeflerinin çok benzer (veya pek benzemeyen) portresini çizdiği için bizzat partiden atıldı. Kitap piyasadan toplatıldı.

GORKİ'NİN TRAJEDİSİ

Gorki'nin trajedisi henüz Batı'da bilinmiyor. Rus yazarlarının en popüleri, Avrupa yazarlarının en büyüklerinden biri, Volga'nın eski serserisi, Rus yaşamının aşağı tabakalarının şairi 1928'de birkaç ay kalmak üzere Rusya'ya geldi ve sevinç gösterileriyle karşılandı, arkasında kimi çevrelere göre belirsiz kimi çevrelere göre de kesin bir rahatsızlık bırakarak ancak "resmî şöhret" payesiyle (Avrupa'ya) geri döndü. Ancak, Sovyet entellektüelleri, saklamadıkları bir kaygı (veya alayla) ondan söz ediyorlar; parti militanları ise gülümsüyor ve omuz silkiyorlar: Acı[1] ("Gorki") olmak isteyen ona, Moskova işçilerinin Sladki tatlı, şekerli, her şeyi pembe gören lakabını taktıklarını duydum. Devlet kitapçısında Tostoy'un eserlerinin başarılı satışının aksine onunkiler pek iyi sürüm yapmıyor. Resmî propagandaya rağmen, halkın soğukluğu bunun en çarpıcı kanıtıdır.

Her zaman açık konuşan, şüphesiz çok kez yanılan ama asla gerçeği olduğu gibi görmüyor diye bir kınamaya maruz kalmayan Gorki, tanınıyor ve seviliyor. Gerçekçilik denen bu acı cesaretten o hiç yoksun kalmadı. Ekim Devrimini yapanları acımasız ifadelerle kınadıktan, 1918'in sonuna kadar bolşeviklerin yenilmez hasmı olduktan sonra, bütün Rus yazarların arasından onun nerdeyse tek başına, açlığın, iç savaşın, ablukanın karanlık döneminde proleter devrime katıldığı unutulmadı. Devrime ka-

1. Gorki-Rusca'da (acı) anlamına gelir. Ç.N.

tıldıktan sonra -bazan Lenin ve Troçki'yi çileden çıkaracak derecede- düşünme ve söz bağımsızlığını inatla korudu; ayrıca, yeni rejime muhalif ve Çeka'nın[2] kötü muamele ettiği entelektüellerin -üniversiteliler, edebiyatçılar, her çeşit aydın liberaller- bıkmaz usanmaz koruyucusu olduğu da unutulmadı. Halk Komiserleri nezdindeki sürekli müdahaleleri, devrimle ilgili bazı önlemleri açıkça sınaması - Örneğin Patrik Tikon'u çevreleyen yüksek ortodoks din adamlarına karşı oluşan önlemler gibi- onu iyi tanıyan ve seven Lenin'in, Gorki'nin gerçekten bozulan sağlığına kavuşması amacıyla 1921'de dış ülkelerde hava değişikliği yapması için kesin tavsiyesine sebep oldu. Gitti. Akdeniz'in duru maviliğinin ortasında Sorrento'ya sığındı. Villasının güneşle dolup taşan penceresinden, faşizmin marifetlerini gördü. Yenilen proletarya kanının yenen proletarya kanından daha çok aktığını anladı. Bununla beraber, (1927'nin İtalyan gazetelerine inanılacak olursa), "Mussolini'nin eserinin" hakkını teslim etti.

Sürgündeki köşesinden, Sovyet yazarlarla sıcak ilişkisini korudu. 1922'de karşı devrimi kışkırtan, ülkelerine yabancı müdahalesini çağıran devrimci sosyalist liderler Moskova'da devrimci mahkemeye çıkınca, Gorki onların hayatta kalmalarını istemek için gömüldüğü sessizlikten çıktı. Bu, o sırada, işi acımasız yargılara vardıran ve iyi yürekli havarilerden hoşlanmayan devrimci kamuoyunun söylentilerine aldırmamak demekti.

Boyuna yazıyordu. İşin tuhafı, son büyük eserleri: Artamonovlar, Klim Samgin'ın Hayatı yalnız geçmişi, devrimden önceki Rusya'yı, 1905 devrimini ele alıyordu. Geleneklerini ve insanlarını iyi tanıdığı Sovyet Rusya'nın eşiğinde topluluk dışı kalmış gibiydi. Burada sosyal durumun alt üst olması gerçeği karşısında bir çeşit geri çekilme, bir nevi suskunluk durumu söz konusu değil mi? Sanatçı -*Acı*- ebedi protestocu kimliğiyle, mizacının gerektirdiği doğrultuda bu gerçeği tasvir etmeğe cesaret edemedi.

Ülkeye geleceği önceden haber verilen ve beklenen Maksim

2. Olağanüstü Komisyon, G.P.U.'dan önceki polis örgütü. Ç.N.

Gorki 1928'in ilkbaharında, 60'ıncı doğum gününün arifesinde Moskova'ya döndü ve çok iyi karşılandı. Ülkesine dönen hiçbir yazar böyle karşılanmadı. Sınırdan Moskova'ya kadar olan yol boyunca dizilmiş olan bayrak ve flamalı temsilciler, önlerinden geçerken onu alkışlıyorlardı. Kırlaşmış bıyıklı ihtiyar adam gözyaşlarını siliyor, insanları selamlıyor, uzanan elleri sıkıyordu. Moskova'da milislerin ve askeri birliklerin zorla zaptedebildiği muazzam bir kalabalık garın önünde bekliyordu. Fabrikaların temsilcileri, işçi kuruluşları, parti temsilcileri, hepsi örgütlü, disiplinli bir şekilde yığılmışlardı. Peronda, G.P.U.'nun yeşil sırmalı görkemli askerlerinin koruması altındaki partinin, hükümetin, ordunun en yüksek yetkilileri bekliyorlardı. Çiçekler, bayraklar, pankartlar, hoşgeldin dilekleri, orkestra, alkış tufanı, borazan sesleri, Enternasyonal. Bütün bu hay huy arasında, kucaklanan, omuzlar üzerinde taşınan Gorki, yanına yaklaşma izni alabilen, ve yakın çevresinden olan yirmi otuz kadar yazarı şöyle bir görebildi. Onlar Gorki'nin kendilerinden koparılıp farklı bir kadere doğru gideceğini derhal anladılar. Gorki ağlıyordu. Bir otomobilin üzerine oturmuş vaziyette, Buharin'i kucaklarken, Devlet Basımevinin müdürü Kalatov'u kucaklarken, uzun alkışlar ve mızıkalarla daha da şaşırmış olarak önemli resmi kişileri kucaklarken filme alındı. O andan itibaren, ona yaklaşmak, elini sıkmak, sadece onu görmek için güçlükle sağlanabilen bir izin kâğıdı gerektiğinin; sonuç olarak Sovyet seçkin kişilerinin esiri olduğunun acaba farkına varabildi mi? Resmi kurallara uygun olarak şölenler, ziyafetler, fabrika, klüp, kurum ziyaretleri birbirini izledi: Nutuklar, bayraklar, mızıka. Devlet Basımevi Bütün Eserleri'nin yeni baskısını yapmak için ayrıcalıklı şartlarda büyük yazarla bir sözleşme yaptı. Bu şenlikler, Moskova civarında mütevazi bir villaya gizlice sığınmayı düşünen ihtiyar adamın sağlığını sarstı. Yüzü çökmüş, çile çekmiş görünümlü Acı ile en bağdaşmayan adam olan, aynı zamanda Pravda'nın neşeli lirik yazarı büyük Demyan Biyedni, ertesi günü -veya daha ertesi günü- Gorki'ye tahsis edilecek olan bu sığınağı ele geçirerek yerleşti. Gorki güneyi, Volga'yı, çocukluğunun bir kısmının ser-

seri bir gezgin olarak geçtiği yer olan Ninji Novgorod'u ziyaret etti, orada ziyafetler ve resmî ziyaretler bütün zamanını aldı, Leningrad'da da aynı şeyler oldu, orada yazarlar, eski arkadaşları -büyük yabancı bir şahsa gönderiyormuş gibi- ona bir heyet gönderdiler...

O, eski ve yeni fabrikalara, okullara, klüplere, basının işçi muhabirlerine hayran oluyor, gözleri yaşararak söylevler veriyor, büyük, çok büyük şeyler yapıldığını, halen de yapılmakta olduğunu, bunun yeni toplum için muazzam bir başlangıç olduğunu boyuna tekrarlıyordu. Bütün Rusya, S.S.C.B. dinliyordu.

Bu türden ilk söylevi gerekli, ikincisi ise gereksiz gözüktü. Otuzuncuda insanlar kendi kendilerine soruyorlardı: - Ama o halde o hiçbir şeyi görmüyor mu? Basit ve gerçek hayatın, resmî ziyaretçi niteliğiyle görünenden çok daha farklı olduğunu anlamıyor mu?

O, Başarılarımız adlı bir derginin yayınlanacağını haber veriyordu. Soru soran, hoşnutsuzluk gösteren, hattâ çirkin mektuplar sekreterinin masasına yağıyordu. Artık söylevleri şu şekildeki basmakalıp sözlerle başlıyordu: "Vatandaşlarım, inanınız ki aksaklıklar da görüyorum, ama..."

Artık ona inanmıyorlardı. Her yerde en iyi ile en kötünün göğüs göğüse birbiriyle karşılaştığı bu ülkede, ondan beklenen somut bir söz ağzından çıkmadı. Hep pembe ve gökmavisi renkleri gördü. Acaba başka renkler de var mıydı, Allah bilir! Ülkeden geri dönüşü arkasında bir boşluk bırakmadı.

Kendini görkemli resepsiyonların sarhoşluğuna kaptıran yazarın gelişi ne zamana tesadüf etmişti. Memleketin, köylerde yangın ve cinayetleri, şehirlerde kooperatifler önünde kuyrukları ve aile içi sıkıntıları artıran korkunç buğday krizine girdiği zamana; hayatın gittikçe acımasız olduğu zamana, Partinin kendini kahramanlık yıllarında zafere ulaştıran şeflerinin üçte ikisini Türkistan ve Sibirya'nın en ücra yerlerine sürdüğü zamana. Gerçekçi Acı bunların hepsini görmezlikten geliyordu. Vaktiyle karşı devrimci entellektüellerden yana girişimlerde bulunan yazar, yüzlerce muhalif komünist işçinin tutuklanma ve

sürgüne gönderilmelerini bilmezlikten geldi. Bu şeylerden söz açmaya kalkışanlara sonuç olarak şöyle cevap veriyordu: "Buna benzer şeyler Batı Avrupa'da da görülüyor."

Komünistler bana yalın olarak şöyle dediler:

"Bu akla yakın. 1917'de Aleksi Maksimoviç, Novaya Jizn'de devrimi uçuruma sürüklemekle suçladığı Lenin'e, Troçki'ye, bolşevizme karşı çok sert eleştiriler yazıyordu. Lenin'in onun hakkında üzülerek: 'Ama niçin politikaya karışıyor?' diye sorduğu bu ikircimli entelektüel, proletarya devrimine karşıydı. Ama o sırada Troçki Petrograd'da iktidarı ele geçirmişti ve bütün Rusya da Kızıl Ordu'nun zaferini kutlamanın hazırlığı içindeydi. Bugün ülke gelişti, gelişiyor da, ama devrim yoğun bir bunalım içinde. Troçki Alma-Ata'ya sürgüne gönderiliyor. Parti en iyi devrimcilerinden 3500'ünü kovuyor. Proleter devrime hiç inanmayan ve kendisinin 1917-1918'deki tutumu bile bile gözardı edilen Aleksi Maksimoviç S.S.C.B.'de göklere çıkıyor ve bizim hasta bolşevizmimizi kutsuyor. Bunda şaşılacak bir şey yok."

Kanımca bu açıklamanın basite indirgenmiş doğruluk gibi bir kusuru var. Bu var ama, şu anda Batının bolşevizme karşı olması yüzünden kendi içinde duyduğu öfke de var, beyazların göçe zorlanmalarının onda uyandırdığı nefret de var, ve memleketine duyduğu tepki ile karışık sevgi de var. Bu öyle bir sevgi ki, ihtiyar adam daha az acı çekmek için gözlerinin bağlanmasına izin veriyor. Sonuçta en önemlisi, modern tarihin şahit olduğu en korkunç merkezi iktidarı temsil eden devletin ve proleter partinin bütün olanaklarıyla düzenlenmiş toplantılarda halkın büyük sevgisiyle karşılaşan bizim ihtiyar Gorki daha ilk anda kendini eli kolu bağlı buluyor. Ve ben buna Gorki'nin trajedisi diyorum.

TEHLİKE SİZDE KURTULUŞ SİZDE

Bütün yeni ülkeler gibi, S.S.C.B.'nin nüfusu da senede üç milyon olarak ve sağlıklı bir şekilde artıyor. Bu da o oranda kültürlü insan, atelye ve girişim demektir. Dünyanın bu altıncı bölgesi hangi yönetim altında olursa olsun büyüyecekti. O halde onun gelişmesini sosyalizmle karıştırmamak gerek. Büyük Rusya bir geleceğe doğru gidiyor, kuşkusuz parlak bir geleceğe doğru. Nasıl bir geleceğe? Birçok bunalımdan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin müthiş deneyimini yineleyecek mi? Çocuklarımız, üzerinde belki orak çekiç bulunan, ama içinde zengin ve fakirin bulunduğu ve sanayi uygarlığının gökdelenlerinin yükseldiği Avrupa Birleşik Devletleri'ni görebilecekler mi? Ya da, büyük Bayındır Komünist Federasyonu'nu mu görecekler? Geleceğin güçlükleri böylece ortaya çıkıyor. Onun için S.S.C.B.'deki genellikle alttan alta yürütülen sınıf mücadelesinin iniş çıkışlarını izlemek gerek.

Bu sırada, S.S.C.B.'yi iyi tanıyan bir kimse sosyalizmin kurucularına şöyle seslenmelidir: "Tehlike sizde!" Şu anda önemli şeyler hâlâ size bağlı. Gereken güçlü tepkiyi göstermezseniz bir müddet sonra artık işler böyle gitmeyecektir.

Proletarya diktatörlüğü sağlam kuruluşlara dayanıyor. Komünist Partisinin gücü her zamankinden daha fazla. Her şey avuçlarınızın içinde. Ama siz, proletarya partisi, siz ki işçi sınıfının özlemlerini temsil eden müthiş devrimci topluluklarsınız, sizi en çok tehdit eden kötülüğü örgütünüzün için-

de taşıyorsunuz. Bunu birçok kereler söyledim: Bu, dogmatik fikirlerin fosilleşmesidir:

"Marksizim bir dogma değildir, o, eylem içinde bir önderdir" diyordu Lenin. Şimdiki durum ise, dalkavukluk ve zamanın gereksinimlerine çıkarcı bir uyum sağlama yüzünden resmi doktrininin güçsüzleşmesidir; gene bu durum bütün kurumlarda var, en önemlisinden, yani, diğer hepsinin merkezi olan komünist partiden başlamak gerekirse burada bürokrasinin varlığı sözkonusudur. İşi kırtasiyeciliğe boğan memurlar bütün çıkış yollarını tıkıyorlar, her yerde etkin ve dürüst insanların yerine geçiyorlar. İyi aylık aldıklarından, partide ve devlette, iktidarı mitoz bölünme şeklinde çoğalarak yavaş yavaş ele geçiren küçük bir burjuvazi sınıfı oluşturmak meylindeler.

Bürokratik sistem Lenin'in ölümünden sonra güçlendi. Parti yöneticileri belki de çoğunluğu ele geçirebilecek olan rakiplerine karşı memurların gittikçe kuvvetlenen hiyerarşik baskısınabaşvurmak ihtiyacını duydular. Zinoviyev, Kamenev ve Stalin 1923'te Troçki ve Preobrajenski'ye karşı, 1924'te Troçki'ye karşı, 1926-27'de Troçki ve Zinovyev'e karşı bürokrasiye başvurmak zorunda kaldı. Bürokratlar Kızıl Ordunun kurucusundan hiç hoşlanmıyorlar çünkü bürokrasinin bozulduğunu ilk defa Troçki ilan etti ve o, hükümetin bürokratik sisteminin yenilmez düşmanı gibi görülüyor.

Bu sistem ağır işliyor ve S.S.C.B'de sosyalist güçlerin gelişmesini önleyebilir. Bütün kötülüklerin temelinde bu sistemin etkileri var.

Sovyet düzeninde hâlâ kötülükten çok esenlik olduğunu iyi biliyorum. Skandallar, yolsuzluklar, aptallıklar, kırtasiyeci takımının, sahte komünistlerin hızla çoğalması, parti üyesi veya parti sempatizanı yüzbinlerce gerçek komünistin görünmeyen devamlı çabalarını bize unutturmamalıdır. Bürokrasinin belirgin niteliği olan ağırlık, uyuşluk, gerici düşünce, girişim korkusuna rağmen, milisleştirilmiş sanayi, ortaklaşa çalışma, öğrenimin büyüyüp gelişmesi olumsuzlukların hâlâ altedilebileceğini kanıtlıyor.

Çareleri salık vermek bana düşmez. İşte hemen kendiliğinden akla gelen birkaç görüş:

1. Herşeyi partinin yönlendirmesi gerekir. Sovyet kuruluşunun düzeltilmesinin temel ilkesi iç demokrasiye dönüşte yatıyor, bu da bu uğurda savaş verenlerin partiye dönmeleriyle gerçekleşebilir.

2. Basında köklü bir reform gerekiyor, bu, partinin demokratik merkeziyetçiliğe dönüşüne yolaçabilir. Basın daha az resmî, bütün vatandaşlara, öncelikle bütün komünistlere açık, yerel yetkililere daha az bağımlı olmalı. Basının kendisini bir sürü kötülüklerden koruyacak olan yanıt hakkına gereksinimi var. Basın Sovyetlerle ve komünizmle ilgili nüansları ifade edebilmeli.

3. Bilim, edebiyat ve komünist kuram alanında, partinin resmi doktrini, yönetimden baskıdan çok kendi gücünü kabul ettirmelidir. Doktrinin tartışma, polemik, entelektüel araştırma özgürlüğünü kazanması gerekir. Suskunluğun tehlikeleri sınırlı bir ifade özgürlüğünün tehlikelerinden daha büyüktür.

4. Politik sanıkları giyaplarında mahkûm eden, bütün savunma haklarını reddeden, kesin bir gizlilik içinde hareket eden, ancak parti yöneticilerine gizlice hesap veren idarî mahkemeler, kargaşalı zamanlarda açılan ve kesin olarak karşı devrimle mücadele etmek için kuruldu. Belki bu mahkemelerin casusluğa ve proletaryanın düşman sınıflarına karşı muhafaza edilmeleri gerekir. Çalışanlar, sosyalist ve komünistler her ne olursa olsun ancak açık celseli, savunma hakkı tanınan yasal mahkemelerde haklarını savunmalıdırlar.

Çeka'nın rolü yabancı ajanlarla, askeri komplolarla, karşı devrimle mücadele etmekti; bu bir sınıf adaletidir. İşçiler ve onlarla birlikte proletarya diktatörlüğünü kabul edenler, işçi ve köylü devletinin normal mahkemelerinde yargılanmalıdırlar.

Onlar, kendi devletlerinde güvenlik ve savunma hakkına sahiptirler.

5. Üretimde ve ortaklaşa çalışmada, güce, girişime yeteneğe yer veriniz! Üreticinin ve satıcının kişisel kazancını teşvik ediniz; işçi demokrasisine önem veriniz.

Ben burada sadece Batı sosyalistlerinin savunduğu burjuva demokrasisi ile hiçbir ortak yanı olmayan işçi ve köylü dev-

letini yavaş yavaş geniş bir işçi demokrasisine götürmeye elverişli ilk önlemleri belirtiyorum. Sovyet anayasasının zaten kuramsal olarak tanıdığı bütün özgürlükleri komünizmin yolunda yürüyen emekçilere, sadece emekçilere vermek sözkonusudur.

Boşuna yorulduğum ve S.S.C.B.'ye karşı kötü niyet gösterdiğim yolunda bana cevap vermek isteyenler çıkabilir. S.S.C.B.'yi sadece resmi bültenlerden inceleyen veya bürokrasinin kendilerine sunduğu olanaklarla tepeden bakarak onu tanıdığını sanan kimseler, "İyi, ama, " diyeceklerdir, "senin bu kadar ısrarla istediğin şeyler zaten mevcut! S.S.C.B.'de büyük bir işçi demokrasisi var. Partide geniş bir özgürlük var. Sovyet basını, Somolensk'inki bile mükemmel ve hep de öyle oldu. En geniş ifade özgürlüğü bilimde ve edebiyatta geçerli. G.P.U. sadece karşı devrimcileri hapsediyor; eğer filanca deliğe tıkıldıysa karşı devrimci olduğundandır. Endüstride yetkililer kültürlü, kısacası her şey yolunda, vb..." Ben buna suçluluğun cezalandırma ile kanıtlanması diyorum.

Benim bu fikirlerimi yadsıyanlara saymakla bitmeyecek bunaltıcı olayları tekrar sıralamaya kalkmayacağım. Ancak onlara şöyle diyeceğim:

"Siz içtenlikle komünist olduğunuzu ve belki de milletlerarası proletarya davasına içtenlikle hizmet ettiğinizi sanıyorsunuz. Ve gözlerinizin üstünde, resmi damgalı bir göz bağını seve seve taşıyorsunuz. Kıllıların[1] cephe gerisindeki gazetecilerin yaygarasından nefret ettiği gibi, S.S.C.B. halkının ve devrim askerlerinin nefretini çeken zoraki iyimserliğiniz ve yoğun 'beyin yıkama'nız olumsuzlukların önemi hakkında benim için yeni bir kanıt oluşturuyor..."

S.S.C.B.'deki yoldaşlara sadece bir şey söylenebilir:

"Tehlike sizde!"

Ama madem ki durum böyle, yoldaşlar, o halde kurtuluş da sizde.

Siz hâlâ kendi kendinizin efendisisiniz."

SON

1. *Kıllı*: Türkiye'de askerlere "mehmetçik" dendiği gibi, 1. Dünya Savaşı'nda Fransız askerlerine verilen ad. Ç.N.

PENCERE YAYINLARI

POLİTİKA

Salman Rüşdi
JAGUAR GÜLÜŞÜ
(Nikaragua Gezi Notları)
Genrikh Trofimenko
AMERİKAN SAVAŞ STRATEJİLERİ
Etienne Balibar
PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ ÜZERİNE
Mauricio Rosencof
TUPAMAROLAR
N. S. Kruşçev
KİŞİ KÜLTÜNE KARŞI
Derleme
SSCB'DE 1923 MUHALEFET BELGELERİ
Lev N. Tolstoy
SAVAŞA KARŞI YAZILAR
Leo A. Müller
GLADIO
(Soğuk Savaşın Mirası Kontrgerilla)

ROPORTAJ

Günay Aslan
YAS TUTAN TARİH 33 KURŞUN

ARAŞTIRMA

Halil Berktay
KABİLEDEN FEODALİZME
BİR DÖNEM KAPANIRKEN
Oral Çalışlar
REFAH PARTİSİ NEREDEN NEREYE
Paul Wittek
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DOĞUŞU
Nikolai I. Bukharin
DÖNÜŞÜM DÖNEMİNİN EKONOMİSİ
(Lenin'in Eleştirel Notlarıyla) (Çıkıyor)
Burchard-Sonja Brentjes
İBNİ SİNA
Der. Oguz Özügül
DOSTOYEVSKİ'NİN MİRASI

ANI

Victor Serge
BİR DEVRİMCİNİN ANILARI

Solomon Volkov
TANIKLIK TUTANAĞI
(Şostakoviç'in Anıları)
Ömer Faruk Ciravoğlu
TİTREK HAMSİ ÖRGÜTÜ
(Fransız Direnişçilerinin Son Mektupları)
HAYATI SEVİYORLARDI
Evgenia Ginzburg
ANAFORA DOĞRU
Panait Istrati
SOVYETLER BİRLİĞİ GEZİ NOTLARI

ALEVİLİK

Oral Çalışlar
HZ. ALİ MUAVİYE ÇATIŞMASI
Battal Pehlivan
ALEVİLER VE DİYANET
ALEVİ BEKTAŞİ DÜŞÜNCESİNDE ALLAH
Rıza Algül
ALEVİLİĞİN SOSYAL MÜCADELEDEKİ YERİ

DENEME

Sezai Sarıoğlu
TERSPEKTİFLER
Ömer Faruk Ciravolu
AMSTERDAM YAZILARI

MÜZİK

Katharine Thomson
MOZART'IN YAPITLARINDA MASONİK ÖRGÜ
Sidney Finkelstein
BESTECİ VE ULUS
(Müzikte Halk Mirası)
Solomon Volkov
TANIKLIK TUTANAĞI
(Şostakoviç'in Anıları)

ROMAN

Victor Serge
KİROV'UN ÖLDÜRÜLMESİ
Alex La Guma
MEVSİM SONUNUN SİSİ İÇİNDE
Murat Tuncel
MAVİYDİ ADALET SARAYI

Viktor Hugo
1793 DEVRİMİ

ŞİİR

Haydar Oğur
SONSUZLUK ÖYKÜLERİ

ÜTOPYA

Charles Fourier
YENİ BİR SEVGİ DÜNYASINDAN
Jacques Attali
UFUKTAKİ GÖRÜNTÜLER (Çıkıyor)

KADIN KİTAPLARI

Fatmagül Berktay
KADIN OLMAK YAŞAMAK YAZMAK
Lise Vogel
MARKSİST TEORİDE KADIN
Chanie Rosenberg
KADINLAR VE PERESTROYKA
Shere Hite - Kate Colleran
İYİ AŞIKLAR KÖTÜ AŞIKLAR
Diana Gittins
AİLE SORGULANIYOR
J. Mitchel - A. Oakley
KADIN VE EŞİTLİK
Mariam Tlali
SOWETO ÖYKÜLERİ
Tania Modleski
HINÇLA SEVMEK
Miranda Davies
ÜÇÜNCÜ DÜNYADA İKİNCİ CİNS
Julia Voznesenskaya
KAMPLARDAN SEVGİ MEKTUPLARI
Jess Wells
BATI AVRUPADA FAHİŞELİĞİN TARİHİ
Marina Gambarof
SÖYLE BANA BENİ NE KADAR SEVİYORSUN
(Kadınlara Göre Erkekler)
Michele Barrett
GÜNÜMÜZDE KADINA UYGULANAN BASKI
Aleksandra Kollontai
BİR BÜYÜK AŞK
İŞÇİ ARILARIN AŞKI

Germaine Greer
İĞDİŞ EDİLMİŞ KADIN
Cathy Porter
BİR BİYOGRAFİ: ALEXANDRA KOLLONTAİ (Çıkacak)
Paule Salomon
GÜNEŞ KADINI
(Cinsler Savaşının Sonu) (Çıkacak)
Caroline Ramazanoğlu
FEMİNİZM VE EZİLMENİN ÇELİŞKİLERİ (Çıkacak)
Kate Millett
UÇMAK
Evgenia Ginzburg
ANAFORA DOĞRU

DİĞER

Seyim Tanör
AĞIZ TADI
Kemal Gökhan
O GÜNLERDE SANKİ HİÇ YOKTUK
E. H. Carr
LENİN'DEN STALİN'E RUS DEVRİMİ
Moshe Lewin
LENİN'İN SON MÜCADELESİ
Hacay Yılmaz
BİR ÖRGÜTLENME BİÇİMİ İŞYERİ KOMİTELERİ
YANSIMA (4 Sayı Ciltli)

Salkımsöğüt Sok 2/4 Cağaloğlu - İSTANBUL Tel: 513 27 17